

MOKSLO LIETUVA

2005 m. spalio 20–lapkričio 9 d.

LIETUVOS MOKSLININKŲ LAIKRAŠTIS

Nr. 18 (330)

Leidžiamas nuo 1989 m., du kartus per mėnesį

Kaina 2 Lt

Rengti specialistus, ugdyti asmenybes

Vilniaus pedagoginis universitetas šį spalį švenčia 70-ies metų jubiliejų. Iškilmės numatytos spalio 21 d., šventės išvakarėse *Mokslo Lietuva* kalbino universiteto rektorių profesorių ALGIRDĄ GAIŽUTĮ, Lietuvos mokslų akademijos tikrąjį narį.

Gedimino Zemlicko nuotraukos

Vilniaus pedagoginio universiteto centriniai rūmai jauni ne architektūra, o juose besimokančiais studentais

Ar paseno Universiteto kūrėjų mintys

Gerbiamasis Rektoriau, „Mokslo Lietuvai“ tai labai maloni proga pasveikinti Jus ir Jūsų vadovaujamo universiteto bendruomenę su 70-mečiu. Šiame pokalbyje tikiuosi neapsiriboti vien tik faktų konstatavimu ir sausa faktografija, nors, suprantama, universiteto gyvenime tai itin svarbūs dalykai. Esate filosofas, tiksliau, meno filosofas, todėl iš šio pokalbio tikiuosi gilesnių apmąstymų,

įžvalgų. Laikas, universitetas ir jame studijuojantys bei dirbantys žmonės galėtų būti šių apmąstymų tema. Taigi kokį metų išgyvena savo 70-mečio išvakarėse Vilniaus pedagoginis universitetas, tam tikra prasme – ir mes visi. Koks tai visos mūsų šalies gyvenimo etapas? Juk tik tai suvokdami galime veikti adekvačiai, priimti gyvenimo iššūkius.

Apibendrinti vienu kitu žodžiu būtų gana keblu, bet gal tai pavyks padaryti visu šiuo pašnekesiu. Pradėsiu nuo to, kas mūsų

gyvenime yra šventės. Vieno kultūrologo pasakyta, kad švenčių metu tarsi apmiršta įprastas gyvenimas, taigi šventės yra kažkas dirbtinio, netikro, kupina pompastikos. Kita vertus, kiekvieno žmogaus likime, biografijoje, šventė priverčia apmąstyti nugyventą laikotarpį. Taip pat tokių didelių socialinių ir kultūrinių institucijų kaip universitetas šventinis periodas priverčia pagalvoti apie nueitą kelią, dabartį ir perspektyvas.

Nukelta į 5 p.

Kokias permainas žada studentų akcija Vilniaus gatvėse ir aikštėse spalio 13 dieną?

Kur pasiklydo 20 milijonų litų?

Prof. Vytautas Kaminskas
Lietuvos universitetų rektorių
konferencijos prezidentas,
VDU rektorius

Spalio 13 d. Lietuvos studentų atstovybių sąjungos Vilniuje surengtame daugiastaktantiniame mitinge studentai klausė, kodėl Švietimo ir mokslo ministerijos parengtame 2006 m. Valstybės biudžeto asignavimų paskirstymo universitetams ir mokslo institutams projekte numatomos

lėšos studijoms tesudarys šiek daugiau kaip 38 proc. reikalingų lėšų, nors 2005 m. buvo skiriama daugiau kaip 45 proc. reikalingų lėšų? Susitikime su šios sąjungos atstovais toliau padėtimi stebėjosi ir Ministras Pirmininkas Algirdas Brazauskas.

Valstybės biudžeto asignavimai mokslo ir studijų institucijoms turi būti paskirstomi pagal Lietuvos Respublikos biudžeto lėšų poreikio nustatymo bei jų skyrimo mokslo ir studijų institucijoms metodiką.

Nukelta į 2 p.

2, 13, 16 p.

LIETUVOS
AUKŠTASIS
MOKSLAS.
KURLINK?

3, 15 p.

DOMĖTIS
TARMĖMIS IR
GYVAJA KALBA

3 p.

MŪSŲ
PAŽĪSTAMAS –
NOBELIO
PREMIJOS
LAUREATAS

6–7 p.

TYRINĖJA
LIETUVIŠKAJĮ
PAVELDĄ

14 p.

KAMIENINĖS
LAŠTELĖS

Pastaruosius kelerius metus, klausantis kai kurių universitetų vadovų prakalbų, galėjo susidaryti įspūdis, kad Europoje esame kone lyderiai Bolonijos procese ar per tvarkant aukštojo mokslo sistemą. Įvedėme pažangią trijų pakopų – bakaluro, magistro, daktaro – studijų sistemą, nors to nesugebėjo padaryti Vokietija ir kai kurios kitos Europos Sąjungos valstybės. Vis dėlto tokios savigyros įkarštį turėjo ataušinti šių metų rugsėjo mėn. žurnale *The Economist* straipsnyje *Smegenų verslas* paskelbti duomenys apie geriausius pasaulio ir Europos universitetus. Pasirodo, nė vienas Lietuvos universitetas nepatenka į 500 geriausiai vertinamų pasaulio universitetų sąrašą, nepatenka ir tarp 100 geriausių Europos universitetų.

Turėtų būti stiprus smūgis mūsų tautinei ir pilietinei savigarbai. Iki tol save raminę, kad Lietuvos universitetuose parengti specialistai visai neblogai reiškiiasi išvykę į kitas šalis, sugeba atskleisti savo talentus, kurie kažkodėl nesužėri skaidriomis spalvomis gimtojoje padangėje, taigi iki šiol save raminę, dabar vis labiau įsitikiname, kad ramybei nėra jokio pagrindo.

Lietuvos aukštasis mokslas. Kurlink?

Šį įsitikinimą tik sutvirtino akcija *Lietuvos aukštajam mokslui – tylos minutė* spalio 13 d., kai į sostinės aikštes ir gatves išėjo studentai reikalavo to, kas iš esmės jiems ir turi priklausyti – kokybiško aukštojo mokslo ir normalių to mokslo siekimo sąlygų. Išvakarėse Lietuvos Respublikos Seimo rūmuose vyko konferencija *Aukštojo mokslo sistemos reforma: kryptys ir sprendimai*, kurią organizavo Lietuvos studentų sąjunga ir partneriai. Tie partneriai – tai Lietuvos pramonininkų konfederacija, Lietuvos Seimo Švietimo ir mokslo komitetas bei Vilniaus miesto ir apskrities verslininkų darbdavių konfederacija.

Kam skamba varpas

Esame bendroje Europos erdvėje, kurioje pagrindinius aukštojo mokslo procesus reguliuoja du svarbiausi dokumentai. Tai Bolonijos deklaracija, kuri numato iki 2010 m. Europoje sukurti vieną aukštojo mokslo erdvę, ir Lisabonos strategi-

ja, kurios vienas iš siekių – modernizuoti Europos Sąjungos valstybių universitetus.

Kaip šios pastangos pasireiškia mūsų šalyje? Ligi šiol neturėta aukštojo mokslo sistemos plėtros plano, kuriame būtų numatyta aukštojo mokslo raida bent per artimiausius penkerius metus, vadinasi, veikta iš inercijos ir apgraibomis. Tarsi būtų laukiama, kada prasidės 2006-iejai, nes juk nei šis nei tas penketis pradėti 2003-aisiais ar 2004-aisiais, be to, visas politikų ir visuomenės dėmesys buvo nukreiptas į politines batalijas, aiškinantis, kas kaltas ir kas ne. Beje, kone ketverius metus toks planas buvo rengiamas, parengti bene aštuoni variantai, bet jie tik sukeldavo vis naujus suinteresuotų grupių ginčus. Tad nė vienas iš tų variantų nebuvo aprobuotas ir priimtas. Visi požymiai rodo, kad delsimas užtikrintai veda į klasikinių revoliucinės situacijos aukštojo mokslo sistemoje būvį, kai apačios, šiuo atveju studentai, gyventi taip, kaip ligi šiol, nebeturės, o viršūnės senais metodais si-

temoje prasidėsiančių procesų pa-prasčiausiai nebesuvaldys.

Devynios auklės ir vienas vaikas

Tiesa, negali sakyti, kad nieko nedaroma ir tik viltinai žiūrima į krintančius kalendoriaus lapelius. Kaip niekada ligi šiol visos aukštosios institucijos – Lietuvos Respublikos Prezidentūra, Seimas, Lietuvos mokslo taryba, taip pat Lietuvos pramonininkų konfederacija – organizavo Lisabonos strategijai ir aukštajam mokslui skirtas konferencijas, o Lietuvos mokslų akademija spalio 18 d. surengė sesiją *Lietuvos mokslas ir pramonė: šiandieninė būklė ir perspektyvos*, kur pranešimą apie Lietuvos mokslą Lisabonos strategijos kontekste skaitė švietimo ir mokslo ministras Remigijus Motuzas. Stebint iš šalies gali atrodyti, kad devynios auklės rūpinasi vienu vaiku. Gal todėl ir vaikas be galvos.

Pagalinau Lietuvos Respublikos Vyriausybei pateikiami iškart du Lie-

tuvos aukštojo mokslo sistemos plėtros 2006–2010 m. planų projektai. Vieną rengė švietimo ir mokslo ministro įsakymu sudaryta darbo grupė, kuriai vadovavo Saulius Vengris. Alternatyvų projektą parengė Lietuvos universitetų rektorių konferencijos, Lietuvos pramonininkų konfederacijos ir Lietuvos studentų sąjungos darbo grupė. Pastarąjį projektą teikiant Lietuvos Respublikos Ministrui Pirmininkui Algirdui Brazauskui bei Švietimo ir mokslo ministrui Remigijui Motuzui prie projekto teikėjų atsirado ir Lietuvos mokslų akademijos prezidento prof. Zenono Rokaus Rudziko parašas.

Įdomu ir truputį neįprasta, kad abiejose plėtros plano projektų darbo grupėse dalyvavo tas pats asmuo – Lietuvos pramonininkų konfederacijos viceprezidentas, Mykolo Romerio universiteto profesorius Rimvydas Jasinavičius, apie kurio sudarytą „problemų medį“ rašėme ir *Mokslo Lietuvoje*. Akivaizdu, kad abi darbo grupės siekė atsiremti į kažką sistemiško ir objektyvaus, veikti ne vien pagal subjektyvų asmeninių simpatijų ar antipatijų kriterijų.

Nukelta į 13 p.

Kur pasiklydo 20 milijonų litų?

Atkelta iš 1 p.

Jos naujausia redakcija patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. spalio 11 d. nutarimu Nr. 1272. Pagal šią metodiką biudžeto lėšos skiriamos studijoms, mokslui ir menui, ūkiui ir administravimui, kultūros vertybių objektams išlaikyti, valstybės visiškai finansuojamų studentų studijų įmokai padengti. Palyginę šias 2005 m. lėšų dalis su planuojamomis 2006 m., rasime atsakymą į klausimą – kodėl 19 mln. litų sumažinta lėšų studijoms, kai jų, lyginant su 2005 m., turėtų padaugėti beveik 10 mln. litų.

2006 m. lėšų studijoms poreikis, apskaičiuotas pagal metodiką, nuo 384,7 mln. litų išaugo iki 405,8 mln. litų, o skirta 155,9 mln. litų – beveik 20 mln. litų mažiau negu 2005 m. (1 lentelė). Tad kur dėti šie iš studijų paimti milijonai?

Prof. Vytautas Kaminskas

Vadinamojo „gludrinimo“ metu iš mokslo ir studijų institucijų, pasiekusių geresnių rezultatų, buvo atimta 15,3 mln. litų (iš universitetų – 11,5 mln. Lt, institutų – 3,8 mln. Lt) ir perduota silpnesnėms instituci-

kyti padidintos 7,3 mln. litų, iš jų universitetams – 5,0 mln. litų (5 lentelė).

Lėšos valstybės visiškai finansuojamų studentų įmokoms padengti didėja nuo 28,3 mln. litų iki 36,8 mln. litų, t. y. 8,5 mln. litų. Tai Aukštojo mokslo įstatyme numatytas valstybės išpareigojimas pusei pirmos pakopos dieninių studijų studentų dengti 8 MGL dydžio studijų įmoką, ir šios lėšos turi būti skiriamos papildomai.

Taip susidaro balansas. Pagal metodiką 2006 m. paskirstyta 413,1 mln. litų arba 9,7 mln. litų daugiau negu 2005 metais. Iš šių lėšų praeigios studijų įmokoms atiteko 8,5 mln. litų. Lėšos mokslui ir menui, ūkiui ir administravimui bei kultūros vertybių objektų priežiūrai padidintos 20,2 mln. litų, todėl 19 mln. litų teko paimti iš studijų lėšų. Iš tų neteisėtai atimtų 19 mln. litų per kitas lėšas į universitetus sugrįžo tik

Gedimino Žemlicko nuotraukos

Studentai nelinkę taikstyti su esama padėtimi

Lėšos mokslui ir menui padidintos 12,9 mln. litų (2 lentelė). Iš šių lėšų pagal mokslo ir meno produkciją vertinančius rodiklius universitetams turėjo tekti 12,5 mln. litų daugiau negu 2005 m., tačiau po „gludrinimo“ beliko 6,7 mln. litų, nes 5,8 mln. litų atimti iš geriausių rezultatų pasiekusių universitetų ir permesti mokslui institutams. Beje, panašia suma jau treji metai iš eilės universitetai priverčiami gėlėti mokslui institutams.

joms (3 ir 4 lentelės). Taip buvo pažeistas susitarimas, kad sudarant 2006 m. biudžeto asignavimų paskirstymo universitetams ir mokslo institutams projektą „gludrinimui“ bus panaudota ne daugiau kaip 5 mln. litų. Stebina kasmet blogėjantis daugelio mokslo institutų, ypač universitetinių, gebėjimas pagal tyrimų ir eksperimentinės plėtros rodiklius su universitetais konkuruoti dėl mokslo lėšų.

Lėšos ūkiui ir administravimui bei kultūros vertybių objektams išlai-

11,7 mln. litų, likusieji 8,3 mln. litų atiteko mokslui institutams.

Jei 2006 m. būtų išlaikytas toks pat kaip 2005 m. lėšų studijoms poreikio tenkinimo koeficientas, tai lėšos studijoms turėtų sudaryti 184,6 mln. litų arba 28,7 mln. litų būti didesnės nei numatyta projekte (universitetams didesnės 28,2 mln. litų). Įvertinus per mokslo ir ūkio lėšas susigražintą dalį, lėšos universitetinėms studijoms nepagrįstai sumažintos 16,5 mln. litų.

Lėšos studijoms /mln. Lt/

1 lentelė

Metai	2006 m.	2005 m.
Poreikis pagal metodiką	405,8	384,7
Skirta	155,9	174,9
Poreikio tenkinimas	38,4%	45,5%
Universitetams	153,4	172,2
Institutams	2,5	2,7

Lėšos mokslui ir menui /mln. Lt/

2 lentelė

Metai	2006 m.	2005 m.
Iš viso	128,6	115,7
Universitetams pagal produkciją	75,3	62,8
Dalis	58,5 %	54,3 %
Institutams pagal produkciją	53,3	52,9
Dalis	41,5 %	45,7 %
Universitetams po „gludrinimo“	69,5	56,9
Dalis	54,0 %	49,2 %
Institutams po „gludrinimo“	59,1	58,8
Dalis	46,0 %	50,8 %

Atimtos lėšos /tūkst. Lt/

3 lentelė

Iš universitetų	Iš institutų
VU	LEI
4133	1475
VG TU	BTI
2721	842
KTU	VU EI
1486	640
ŠU	LII
1267	336
VDU	KTU FEI
776	185
LVA	BCHI
766	135
VDA	VG TU TI
268	61
LŽŪU	LKI
85	49
LKKA	LMI
37	38
Iš viso	Iš viso
11539	3761

Pridėtos lėšos /tūkst. Lt/

4 lentelė

Universitetams	Institutams	Institutams
MRU	KMU BMTI	LVA VI
2730	720	276
VPU	KMU KI	LLI
1446	719	258
LMTA	LŽŪU ŽŪII	LVA GI
916	675	256
KU	VU EKMI	KMU EI
492	564	249
KMU	VU OI	STI
131	526	225
Iš viso	LŽŪU VŪI	BI
5716	496	121
	KMU PRI	FI
	463	58
Institutams	MII	PFI
	414	55
LŽI	GGI	VU II
796	377	39
CHI	KFMI	VU TFAI
794	306	31
LSDI	KTU ASI	Iš viso
738	282	958

Lėšos ūkiui ir administravimui /mln. Lt/

5 lentelė

Metai	2006 m.	2005 m.
Universitetams	69,3	63,6
Institutams	17,9	15,7
Iš viso	87,2	79,3

Lėšos kultūros vertybių objektams /mln. Lt/

Universitetams	3,4	4,1
Institutams	1,1	1,0
Iš viso	4,5	5,1

Taigi 2006 m. Valstybės biudžeto asignavimų paskirstymo mokslo ir studijų institucijoms projektas parengtas pažeidžiant Vyriausybės patvirtintos metodikos reikalavimus.

Šiam projektui nepritarė Lietuvos universitetų rektoriai. Jie kreipėsi į Vyriausybę ir Seimą, kad universitetams būtų sugražintos neteisėtai atimtos lėšos.

Kas nepadaryta ir nedaroma

Gerbiamasis Profesoriau, daug gražių žodžių Jūsų jau senokai praėjusio jubiliejaus proga nesakysiu, bijodamas, kad kartojant įprastas frazes lengva devaluoti žodį. Šitai sakau ir todėl, kad šiek tiek pažinęs Jūsų būdą ir gyvenimo bei mokslinės veiklos principus supratau viena: geriausias būdas Jus pasveikinti, tai rūpintis lietuvių kalbos ir lietuviško žodžio pilnakrauju gyvenimu. Todėl apie to žodžio išlikimą ir pakalbėkime.

Prie savo jubiliejaus nesijaučiu bent kiek prisidėjęs – tai veikia mano tėvų nuopelnas, kad pasirodžiau šiame pasaulyje.

Jubiliejus atėjo ir praėjo, tas pats atsitiks ir su Jums skirtą paroda, o rūpestis dėl lietuviško žodžio išliks. Tad kas Jums šiandien labiausiai sopa?

Daug kas sopa. Skaudu, kad Lietuvių kalbos žodynas lyg ir nustumtas nuo mokslinio vertinimo, tarsi būtų koks bibliografinis leidinys. Tai ypač skaudina. Galiu atsakingai pareikšti, kad geresnio žodyno ir apskritai

Domėtis tarmėmis ir gyvąja kalba

Vasarą gimusiųjų jubiliejai dažnai tylomis ateina ir tylomis nueina. Taip galėjo atsitikti ir su mūsų iškilaus kalbininko prof. Vytauto Vitkausko 70-mečiu. Vis dėlto taip neįvyko: kalbininko kolegos, draugai ir bičiuliai, jo darbo kritikai ir kritikuojamieji suskato rūpintis profesoriui skirta paroda, kuri spalio 19-ąją ir buvo atidaryta Lietuvos mokslų akademijos bibliotekoje. Štai ten ir pasipylė sveikinimai.

Suprantama, *Mokslo Lietuva* jubiliatą kalbino gerokai anksčiau, norėdama spėti parodos atidarymo proga išspausdinti pokalbį su V. Vitkausku. Tegul tai ir bus mūsų sveikinimo žodis *Lietuvių kalbos žodyno* keturių paskutiniųjų tomų vyriausiajam redaktoriui, visą gyvenimą plušusiam lietuviškų žodžių ieškojimo, kaupimo ir tyrinėjimo baruose. Beje, V. Vitkauskas yra tikras *Mokslo Lietuvos* rėmėjas, mūsų laikraštį užprenumeruoja kai kurioms Lietuvos mokykloms, bibliotekoms ir net pavieniams asmenims. Profesorius įsitikinęs, kad laikraštis to vertas. Taigi jį ir kalbiname.

lietuvių kalbai skirto darbo niekada nebus. *Lietuvių kalbos žodyne* sukauptas visas mūsų tautos leksinis inventorių, tiek, kiek įmanoma buvo surinkti ir sukaupti. Tačiau tai ne-

vertinama kaip mokslo darbas.

Jaučiu ir kitų nuoskaudų. Sustabdytas naujų žodžių rinkimas, o juos rinkti būtina. Nerenkami žodžiai ir iš knygų, tam neskiriama

Prof. Vytautas Vitkauskas paniręs į lietuviškų žodžių pasaulį

lėšų. Liautasi važinėti į ekspedicijas, nors yra vietų, kur žodinė medžiaga visai nėra rinkta.

Pavyzdžiui?

Pavyzdžiui, Ukmergės krašte, Panočiai. Prastai rinkta apie Jonavą.

Kuo tos vietos ypatingos?

Matote, Ukmergės apylinkės – tai buvęs Deltuvos kraštas. Ten mūsų leksika rinkta ir užrašyta prastai. Ir tokių vietų Lietuvoje yra nemažai.

Labai blogai leksikografiškai nurašytas Motiejus Valančius. Dabar pradėjo rodytis jo rankraščiai, po ranka esu pasidėjęs visus M. Valančiaus raštus ir tuojau lyginu. Iškart matau, ko esama ir ko ne.

Gal žemaičio M. Valančiaus raštus tvarkė leksikografai ar redaktoriai aukštaitiai?

Bet juk Simonas Daukantas nurašytas gerai. O juk S. Daukantas visais požiūriais yra daug mažesnė figūra.

Taigi noriu pasakyti, kad dar daug kas nepadaryta, dar yra daug pildytina ir mūsų *Žodyno* darbe. Blogiausia, kad pildymo darbai faktiškai sustabdyti. Nedirbant prie *Žodyno* daug kas užsimiršta, todėl reikia nuolat jo klausimais domėtis.

Kada išauga specialistas

Kodėl taip nutiko? Gal visiems knietei veržtis į naujas ir netyrinėtas sritis ir „Žodynas“ atsidūrė tarsi antrame plane?

Bijau ką ir pasakyti. Daug ko studentų filologų universitetuose jau nebemokoma. Bijau, kad dialektologijos kursai universitetuose labai sustriukinti.

Juk yra Zigmo Zinkevičiaus puiki monografija „Lietuvių dialektologija“.

Bet pasiskaityti maža. Reikia važiuoti į kaimus, dirbti, norint suvokti tarmę – kas ir kur. Kiekvienas kalbininkas pats turi šitai pasiekti. O vien tik skaitymas, kad ir geros knygos, nedaug ką duos mokslininkui.

Kada tas persilaužimas įvyksta: studijų metu, o gal jau gerokai po universiteto, padirbėjus praktiškai?

Aš jau po pirmo kurso pradėjau važinėti į ekspedicijas, rinkti žodžius. Tada ir pradėjau suprasti tarmes.

Ar būsimuosius žodynininkus nuo pirmo kurso ir reikėtų orientuoti į šią veiklą?

Reikia stiprinti istorinės gramatikos kursą universitetuose. Ateina studentai į Lietuvių kalbos institutą ir matau, kad jie daugelio būtinų istorinės lietuvių kalbos gramatikos dalykų nesupranta, nemoka.

Mums istorinę gramatiką dėstė Z. Zinkevičius, ir mes praprusom. Šis mokslininkas mokėjo studentus

patraukti į dialektologiją, istorinę gramatiką. Bijau, kad dabar tokių asmenybių universitetuose maža. Štai ir padariniai. Dabar pasirodžiusios *Lietuvių kalbos tarmių chrestomatijos* sudarytojams turiu daug pretenzijų. Parašiau pikta recenziją, bet ką tai gelbės.

Kokio pobūdžio tos klaidos?

Prastas tyrinėtojų tarmių lyčių ir kitų dalykų supratimas. Štai kur bėda.

Kas taisytina „Žodyne“

Dabar parašiau 10 spaudos lankų studiją *Lietuvių kalbos žodyno pataisymai*. Per daugelį metų registruoju, kas yra taisytina *Lietuvių kalbos žodyne*. Kalbos pamatinį veikalą būtina taisyti, nes sovietmečiu mūsų kalbininkai buvo smarkiai kritikuojami. Tie išsigandę stengėsi būti labai idėjiški ir smarkiai perlenkė lazda. Antai perleisdami *Žodyno* pirmą tomą parašė, kad „aušrininkai“ buvo buržuaziniai nacionalistai, o Lietuvos Taryba – tai vokiečių šnipų organizacija. Tarybinė armija buvo sutikta, girdi, kaip tikra išvaduojoja ir t. t. Galėčiau vardyti ir daugiau.

Tai štai šią savo studiją perdaviau Lietuvių kalbos instituto direktorijai siūlydamas išleisti. Parodžiau klaidas, išaiškinau, kaip ir kodėl reikia taisyti.

Žodžiu, lietuvių nacija dar nebuvo spėjusi susiformuoti, o nacionalistų jau buvo. Pagal sovietmečio ideologiją.

Suprantu Jūsų visai teisingą rūstį dėl tokių nesąmonių. Vis dėlto man rūpėtų pasiūlyti štai ką: „Lietuvių kalbos žodyno“ 20 tomų – tai mūsų didžiausias kalbos paminklas, kultūros paveldo dalykas. Jei taip, tai jis turi būti toks, koks yra, kokį mums paliko istorija, tos istorijos didvyriai ir sužalotos aukos. Epochos atspindys. Ar taisydami, perleisdami iš naujo konkrečius toms nepažeisime savo paveldo? Juk metodologiškai tarsi kartotume sovietmečio ipročius. Gal mūsų jauniems tyrinėtojams tas akivaizdus sovietmečio ideologinis absurdas ir bus geriausia pamoka. Juk niekas taip nesukompromitavo sovietmečio sistemos, kaip ji pati save. Idomu išgirsti Jūsų nuomonę.

Visi absurdoi užfiksuoti ir istorijoje išliks. Tačiau šias nesąmones tiražuoti, multiplikuoti naujuose leidiniuose būtų neteisinga. Manau, kad tai neleistina. Jeigu taip padarytume, tai tarsi pritarume absurdui. Negi Jonas Basanavičius buvo vokiečių šnipas? Absurdas.

Lietuvių kalbos žodyno tik ką pasirodžiusiam elektroniniam

Nukelta į 15 p.

Nobelio premija – už organinės sintezės plėtrą

2005 m. Nobelio premija chemijos srityje paskirta prancūzui Yvui Šovenui (Yves' Chauvin) ir amerikiečiams Robertui Grabsui (Robert Grubbs) bei Ričardui Šrokui (Richard Schrock) už tyrimus organinės chemijos srityje. Organinė chemija nagrinėja molekules, sudarytas daugiausia iš anglies atomų. Šie atomai gali jungtis tarpusavyje, todėl yra žinoma daugybė organinių medžiagų. Biomolekulės, kurios sudaro gyvybės pagrindą – nukleino rūgštys, baltymai – taip pat yra organinės molekulės. Taigi daugybė organinių me-

vienos nesočiosios molekulės prie kitos. Paprastai nesotieji junginiai yra labai reaktyvūs ir dalyvauja tik prisijungimo prie dvigubo ryšio reakcijose. Šiųmetiniai laureatai sukūrė tam tikrus katalizatorius, kuriuos naudojant jau galima atlikti anksčiau nežinomas reakcijas, t. y. pernešant grupes iš paprastų medžiagų gauti sudėtingesnes. Viso to siekiant reikia sukurti naujų molekulių, kurias galima naudoti medicinoje ir kitose srityse, pavyzdžiui, plastikams gauti. Pastarieji dažniausiai gaunami būtent iš nesočiųjų junginių polimerizacijos metu.

ria. Šiuos tyrimus atliko Y. Šovenas, R. R. Šrokas ir R. H. Grabsas su bendradarbiais. Pastarojo mokslininko vardu pavadinti katalizatoriai ir ši reakcija. Robertas Grabsas iš Kalifornijos technologijos instituto yra buvęs Lietuvoje. 2002 m. jis skaitė pranešimą Vilniuje surengtoje organinės sintezės konferencijoje. Savo pranešime jis kaip tik pateikė pavyzdžių, kaip per sukurtą mainų reakciją sintetinti įvairias naujas medžiagas. Pabaigoje parodė, kaip galima gauti labai tvirtų plastikų, kurie gali būti naudojami neperšaukamoms lie-

2005 m. Nobelio premijos laureatas Robertas H. Grabsas (Robert H. Grubbs) iš Kalifornijos technologijos instituto, prof. Henris Kaganas (Henri Kagan) iš Prancūzijos, 2001 m. Nobelio premijos laureatas Baris Šarplesas (Barry Scharplless) iš JAV ir prof. Viktoras Algirdas Sniečkus Vilniuje, BOS 2002 konferencijoje

džiagų randama gamtoje ir dar daugiau gaunama cheminėse laboratorijose. Žinoma įvairių metodų, kaip iš vieno molekulių gauti kitas; ypač svarbūs tie būdai, kurie leidžia atlikti reakcijas naudojant prieinamas medžiagas ir įprastas sąlygas – neaukštą temperatūrą, paprastus tirpiklius ir nenaudojant slėgio. Tokių metodų paieška sudaro organinės sintezės pagrindą. Šių metų Nobelio premija paskirta už metatezės reakcijos atradimą nesočiuosiuose junginiuose. Principo esmė – mainų reakcijos, pernešant anglies atomų grupes nuo

Svarbu ir tai, kad atliekant chemines reakcijas nebūtų teršiama aplinka, t. y. naudojami paprasti chemikalai ir regeneruojami pavojingi priedai. Metatezės reakcija vyksta ir perdirbant naftą – aukštoje temperatūroje ir naudojant didelį slėgį. Tuo tarpu Nobelio laureatų sukurtas būdas leidžia kitimus atlikti įprastomis sąlygomis. Pirmuosius tyrinėjimus šioje srityje daugiau kaip prieš 50 metų pradėjo įvairių naftos perdirbimo įmonių mokslininkai. Buvo nustatyti reakcijų dėsningumai, sukurti, o vėliau patobulinti katalizato-

menėms gaminti. Kol kas jos gaminamos iš pigesnio plastiko kevlaro, tačiau akivaizdu, kad pranašesnis yra naujasis plastikas. Pranešimo metu demonstruota, kaip naujasis plastikas atlaiko kulkos smūgį iš kelių metrų atstumo. Taigi teoriniai tyrimai, kurie praplėtė organinės sintezės metodus, buvo pritaikyti praktiškai. Tai atvėrė dideles galimybes sukurti daugybę naujų molekulių, ypač tokių, kurios pasižymėtų konkrečiomis reikiamomis savybėmis.

Prof. Eugenijus Butkus

Didėja finansavimas aukštajam mokslui

2006 m. universitetams iš biudžeto numatoma skirti beveik 490 mln. Lt valstybės biudžeto asignavimų (be specialiųjų programų lėšų), t. y. 22,6 mln. litų daugiau nei 2005 metais. Kitais metais studentų stipendijoms numatoma skirti 5 mln. Lt daugiau nei 2005 metais. Šiuo metu stipendijų fondas yra daugiau kaip 100 mln. litų.

Stipendijų fondo formavimo tvarka yra patvirtinta Vyriausybės nutarimu, kuris buvo derintas su nacionalinėmis studentų sąjungomis. Stipendijų skirstymo tvarką aukštosiose mokyklose tvirtina pati aukštoji mokykla tik pritarus studentų savi-aldai.

Jau 2003 m. buvo atkreiptas dėmesys į prastą universitetų bendrabučių būklę, tad šiam tikslui buvo skirta 5 mln. Lt universitetų bendrabučių renovacijai. Įgyvendinus šį projektą buvo atnaujinti 24 valstybinių universitetų bendrabučiai.

Šiais metais Švietimo ir mokslo ministerija parengė naują Aukštųjų universitetinių mokyklų studentų bendrabučių renovavimo programą, kuri bus pradėta nuo 2006 metų. Šios programos bendra vertė – 60 mln. litų. Už šias lėšas planuojama atnaujinti 75 valstybinių universitetų studentų bendrabučius. Programai įgyvendinti 2006 m. numatyta skirti 5 mln. litų.

Kasmet valstybiniais universitetams skiriama lėšų statyboms, rekonstrukcijai, ilgalaikiam turtui. 2006 m. iš valstybės biudžeto (neskaičiuojant iš Struktūrinių fondų finansuojamų projektų) numatoma skirti 33,5 mln. litų, t. y. 8 mln. Lt daugiau negu 2005 m. Be šių lėšų, skiriamų tiesiogiai konkrečioms institucijoms, 15,5 mln. litų numatoma skirti bendriems ilgalaikiams tarpinstituciniams projektams įgyvendinti.

Įgyvendindami pastatų atnaujinimo programas, universitetai kartu su studentų savivalda turi galimybę savarankiškai pasirinkti, kuriuos jų valdomus pastatus renovuoti.

Pradėjus vykdyti Struktūrinių fondų projektus, vien per Švietimo ir mokslo ministerijos administruojamas priemonės aukštajam mokslui ir studijoms suteikta beveik 100 mln. Lt parama. Taigi jau šių bei ateinan-

čių metų lėšų dalis studijoms ir mokslui dar labiau padidės.

Vyriausybės patvirtintoje valstybės biudžeto lėšų poreikio nustatymo bei jų skyrimo mokslo ir studijų institucijoms metodikoje vienareikšmiškai nustatyta, kaip atsižvelgiant į valstybės biudžeto galimybes rengiama valstybės biudžeto dalis, susijusi su mokslo ir studijų sistemos finansavimu.

Metodikos esmė yra ta, kad pagal ją nustatomos proporcijos tarp lėšų, skiriamų studijoms, moksliniams tyrimams, administravimui, ūkio ir kultūros vertybėmis pripažintiems objektams. Paskui pagal valstybės biudžeto galimybes mokslui ir studijoms skirtos lėšos padalijamos mokslo ir studijų institucijoms, atsižvelgiant į valstybės finansuojamų vietų skaičių, skirtingas išlaidas įvairioms studijų programoms ir mokslo veiklos lygį.

Vidutinė vienos studijų vietos kaina Lietuvoje mažina smarkiai didėjantis valstybės nefinansuojamų studentų skaičius valstybinėse aukštosiose mokyklose, nes vidutinė kaina, kurią sumoka tokiose vietose studijuojantys studentai, yra mažesnė nei vidutinė valstybės skiriama biudžeto lėšų dalis valstybės finansuojamai vietai.

Universitetai, planuodami studentų priėmimą, turi ir patys pakankamai laisvės paskirstyti studijų kryptis skirtą studijų vietų skaičių pagal programas.

Nuo 2005 m. įtvirtinta dar liberalesnė studentų priėmimo nuostata aukštosioms mokykloms, t. y. aukštosios mokykloms leidžiama 20 proc. sumažinti į valstybės finansuojamas studijų vietas priimamų studentų skaičių nemažinant joms biudžetinio finansavimo. Tai reiškia, kad priėmus iki 20 proc. mažiau studentų nei leidžia planas, tais metais skirtas valstybės biudžeto lėšas galima panaudoti studijų kokybei gerinti.

Studentų atstovai priklauso aukštųjų mokyklų senatams (akademinėms taryboms), aukštųjų mokyklų taryboms, kuriose turi galimybę kelti klausimus, susijusius su studijų vietų – ir valstybės finansuojamų, ir tų, už kurias moka patys studentai – skaičiaus aukštosiose mokyklose planavimu.

Šiais metais Bergene vykusioje

Aptarė Lisabonos strategijos įgyvendinimo klausimus

Lietuvos Respublikos Prezidentūroje Lisabonos strategijos įgyvendinimo reikalus svarsto pranešėjai: finansų viceministras Jaunius Simonavičius, švietimo ir mokslo ministras Remigijus Motuzas ir ūkio ministras Kęstutis Daukšys

ministrų konferencijoje Lietuva pagal aukštojo mokslo kokybės užtikrinimo mechanizmą diegimą buvo priskirta prie puikiai ir labai gerai įvertintų šalių.

Lietuvos vykdomos aukštojo mokslo sistemos kokybės užtikrinimo priemonės atitinka ES vykdomos aukštojo mokslo politikos (Bolonės proceso) pagrindines nuostatas.

Konstitucijos užtikrinta akademinė autonomija aukštosiose mokyklose leidžia joms savarankiškai spręsti studijų kokybės, taip pat dėstytojų kompetencijos klausimus.

Vyriausybė siekia sudaryti didesnes galimybes pritraukti naują pedagoginį personalą į aukštąsias mokyklas, todėl ji patvirtino naują konkursų dėstytojų pareigoms eiti tvarką, kuria reikalaujama viešiau skelbti informaciją apie konkursus.

Nauji aukštojo mokslo ir studijų finansavimo bei kokybės užtikrinimo būdai siūlomi ir naujai rengiamame Lietuvos aukštojo mokslo sistemos 2006–2010 metų plėtros plano projekte, kuris rengiamas dalyvaujant visų interesų grupių, taip pat ir studentų sąjungų atstovams.

Siekiant užtikrinti studentų pragyvenimo gerovę kiekvienais metais skiriama daugiau kaip 20 mln. Lt studentų paskoloms. Iš jų didžioji dalis tenka paskoloms pragyvenimo išlaidoms padengti.

Paskolos dydis vienam studentui yra iki 36 MGL (4500 Lt), o pradėti grąžinti reikia tik praėjus dvejimėms metams nuo studijų baigimo arba nutraukimo, paskola grąžinama per 15 metų.

Kam skirti paskolą – sprendžia aukštosios mokyklos administracija kartu su studentų savivalda.

Švietimo ir mokslo ministerija –

2006 m. taip pat numato ir toliau skatinti jaunimo mokslinės, kūrybinės bei sportinės veiklos iniciatyvas. Šiame joms skirta 705 tūkst. litų. Kitiems metams šiam tikslui numatoma skirti daugiau kaip 800 tūkst. litų. Šios lėšos, dalyvaujant studentų

sąjungų atstovams, konkurso būdu padalijamos nacionalinių studentų sąjungų, aukštųjų mokyklų studentų atstovybių, studentų meno ir sporto kolektyvų projektams bei renginiams.

Arūnas Malinovskis

VALSTYBĖS STIPENDIJŲ KONKURAS MOKSLININKAMS

Švietimo ir mokslo ministerijos Mokslo ir studijų departamentas kviečia siūlyti kandidatus valstybės stipendijoms 2006 m. ir aukščiausio laipsnio valstybės stipendijoms 2006–2007 metams.

Valstybės stipendijoms konkursas organizuojamas vadovaujantis Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. lapkričio 27 d. nutarimu Nr. 1425 Dėl valstybės stipendijų mokslininkams įsteigimo (Žin., 2001, Nr. 101-3603).

Valstybės stipendijos skiriamos vieniems metams ne vyresniems kaip 35 metų mokslininkams, jų vykdomiems moksliniams tyrimams paremti. Aukščiausio laipsnio valstybės stipendijos skiriamos dvejimėms metams jau pasiekusiems išskirtinių rezultatų ne vyresniems kaip 65 metų mokslininkams.

Kandidatus valstybės stipendijoms gali siūlyti mokslo ir studijų institucijos. Savo kandidatūras taip pat gali pasiūlyti ir patys pretendentai.

Paraiškos valstybės stipendijoms priimamos nuo 2005 m. spalio 24 d. iki 2005 m. lapkričio 18 dienos.

Paraiškos valstybės stipendijai mokslininkui gauti forma ir konkurso reikalavimai paskelbti interneto puslapyje: www.mokslas.lt/Svarbu/Konkursas_mokslininkams/.

Paraiškos valstybės stipendijų konkursui pristatomos į Švietimo ir mokslo ministerijos Mokslo ir studijų departamento Mokslo skyrių (I a. 103 kab.) arba siunčiamos paštu adresu: Švietimo ir mokslo ministerijos Mokslo ir studijų departamentui, Z. Sierakausko g. 15, LT-03105 Vilnius. Informacija teikiama tel. (8 ~ 5) 266 3467.

Lietuvoje mokosi vis daugiau suaugusiųjų

Lietuvoje sparčiai daugėja besimokančių suaugusiųjų. 25–64 metų asmenų, dalyvaujančių formalioose ar neformaliuose mokymuose, Lietuvoje nuolat daugėja. 2002-aisiais mokė-

si 3,3 proc. suaugusiųjų, 2003-aisiais – 4,5 proc., o 2004-aisiais – 6,5 proc.

Eurostato duomenimis, pagal 25–64 metų asmenų, kurie mokėsi per pastarąsias keturias savaites, rodiklio augimą 2003–2004 m. Lietuva Europos Sąjungoje yra ketvirtoje vietoje.

Lietuva, kurios besimokančiųjų skaičiaus rodiklio augimas yra 2 proc., lenkia dvidešimt vieną Europos Sąjungos valstybę ir viršija bendrąjį Europos Sąjungos besimokančių suaugusiųjų skaičiaus augimo vidurkį, kuris tėra 0,7 procentų. Sparčiau negu Lietuvoje besimokančiųjų suaugusiųjų per metus padaugėjo tik Liuksemburge (3,1 proc.), Slovėnijoje (2,8 proc.) ir Italijoje (2,1 proc.).

Europos Sąjungoje 25–64 metų asmenų, kurie mokėsi per pastarąsias keturias savaites, rodiklio vidurkis 2004 m. buvo 9,9 procentų. Europos Sąjungos šalys siekia, kad iki 2010 m. besimokančių suaugusiųjų šioje amžiaus grupėje vidurkis būtų 12,5 procentų.

Parengė Švietimo ir mokslo ministerijos Suaugusiųjų švietimo sektorius

Susirūpinta aukštojo mokslo sistemos būkle

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO RYŠIAI SU VISUOMENE • PRANEŠIMAI IR KONFERENCIJOS • SEIMO KRONIKA • "LITHUANIAN PARLIAMENTARY MIRROR"

Lietuvos Respublikos Seime prieš aukštojo mokslo sistemos reformos būklei skirtą konferenciją su žurnalistais bendrauja Lietuvos kolegijų asociacijos prezidentas Gintautas Bražiūnas, švietimo ir mokslo viceministras Raimundas Mockeliūnas, Lietuvos studentų sąjungos prezidentas Jonas Okunis, Lietuvos pramonininkų konfederacijos viceprezidentas Rimvydas Jasinavičius ir Lietuvos universitetų rektorių konferencijos prezidentas prof. Vytautas Kaminskas

Atkelta iš 1 p.

Tai štai savo 70-mečio proga Pedagoginiame universitete parengėme leidinį *Universitetui 70 metų*. Įvadinį straipsnį teko parašyti man, kitus parašė istorikai doc. Stanislovas Stašaitis ir doc. Vida Kniūraitė. Savo straipsnyje pamėginau apmąstyti, kokia vieta mūsų universitetui tenka visoje lietuvių tautos švietimo praktikoje. Iš tikrųjų universitetų vaidmuo kiekvienos tautos gyvenime yra išskirtinis. Vilniaus pedagoginis universitetas, tada vadintas Klaipėdos pedagoginiu institutu, įkurtas 1935 m. Lietuvos Respublikos prezidento Antano Smetonos dekretu kaip specializuota aukštoji mokykla, kurioje buvo lemta pradėti rengti mokytojus.

Skaitydamas A. Smetonos raštus nustebau, kiek daug protingų minčių jo išsakyta apie mokytojo pašaukimą, jo ypatingą misiją. Negaliu susilaikyti nepriminęs bent kai kurių ištraukų.

Tik glaudžiai laikydami vienybės tegalime likti laisvi ir nebeskriaudžiami.

Mokytojų uždavinys – pagausinti paliktą kultūros lobį, auklėjant tautiškai dvasia priaugančią kartą – ji Lietuvos ateitis.

Be naudos sugaišti metai universitete yra didžiausias nuostolis ne tik pačiam studentui, bet ir visam mūsų kraštui, tai yra blogai supраста asmens laisvė, tai nusižengimas visuomenės laisvei.

Studentai privalo suprasti savo pareigą tautai ir valstybei. Kokia gi toji pareiga? Ji yra mokytis, auklėti ir išėjus mokslą dirbti naudingą darbą tėvynei.

Ar visa tai tebėra aktualu? Gal kai

Rengti specialistus, ugdyti asmenybes

neatrodo, kad visa tai palikta savieigai, pačių dėstytojų ir profesorių nuožiūrai?

Iš tiesų čia daug kas priklauso nuo dėstytojo asmenybės. Bent jau mūsų universitete apie tai studentams primenama dažnokai, nes įvairių sričių būsimiesiems specialistams dėstoma etika, moralės pagrindai, pagaliau juk rengiami religijos istorijos, katechetikos specialistai. Dvasinių problemų laukas tampa kasdieninių aptarimų dalyku.

Kita vertus, daug kas priklauso ir nuo paties dėstytojo. Nesakyčiau, kad universitete trūktų išradingų ir protingų dėstytojų. Vis dėlto norėčiau pabrėžti vieną mintį: žmogaus mokymas, auklėjimas ir ugdymas – panašūs procesai, bet jie skiriasi savo sudėtingumu. Mokykla privalo žmogų ir mokyti, ir auklėti. Aš manyčiau, kad ir universitete privalome jaunąją kartą ir mokyti, ir auklėti. Universitetai tuo ir ypatingi, kad turėdami reikalą su jaunąja ir energingąja karta, privalo sulydyti tuos du procesus: mokymo ir žinių perteikimo bei žmogaus auklėjimo. Neretai pamirštama būtent ši auklėjimo sritis. Net tada, kai kalbama tokiomis skambiomis frazėmis kaip *informacinė visuomenė, žinių ekonomikos visuomenė* ir panašiai.

Vilniaus pedagoginio universiteto rektorius prof. Algirdas Gaižutis

Tačiau tai nereiškia, kad būtumėte nusiteikę prieš žinių visuomenę kaip tam tikrą siekį, visuomenės gyvenimo tarpsnį?

Nesu priešiškas, tačiau noriu pasakyti, kad samprotaudami apie labai aukštą materiją, mes retai diskutuojame apie studentų auklėjimą. Iš universiteto, ypač pedagoginio, tu-

atsakingas už jaunosios kartos ugdymą. Aišku, čia buvo daugiau saugumo akies, partinio kišimosi. Tas metas paliko daugybę sužalotų likimų – studentų ir dėstytojų. Tačiau visados buvo ir asmenybių, kurios nepakluso to meto spaudimui ir ideologijai. Savaip mėgindavo interpretuoti – net ir to meto sąlygomis – Lietuvos ir pasaulio įvykius.

Tarybinio laikotarpio tarsi gėdijamasi, jei ir užsimenama, tai tik kaip apie apgaulėtą istorijos tarpsnį.

To laikotarpio iš istorijos neišbrauksi, jis reikšmingas, nes sugebėta parengti ir į gyvenimo kelią išleisti daug mokytojų, kurie dabar pasklidę po visą Lietuvą. Dabar mėgstama sakyti: jie atlieka svarbią švietimo, jaunosios kartos ugdymo misiją.

Tai štai mes manome, kad mūsų universiteto veiklos niša – itin plati ir sudėtinga švietimo, edukacijos sritis. Edukacija vykdoma ne tik ikimokyklinėje įstaigoje, pradinėje ar vidurinėje mokykloje. Edukacinė funkcija dabartinėje visuomenėje atliekama įvairiausiose įstaigose, tad rengdami specialistus stengiamės atitikti ne vien į mokyklos reikmes. Akivaizdu, kad mūsų universitetas turi savo charakterį, profilį, mes išleidžiame apie 60 proc. absolventų, ateinančių į mokyklas. Tačiau 40 proc. specialistų įsitvirtina įvairiose kitose švietimo, kultūros įstaigose, reiškiasi labai plačioje ir daugiašakėje veikloje. Ir toliau planuojame, kad dauguma mūsų absolventų dirbs ne tik mokyklose, bet įvairiausiose kultūros institucijose.

Mūsų absolventai įsisavina gerus kursus, gauna daug žinių – tai rodo elementarus gyvenimo pavyzdžiai. Mūsų universiteto auklėtiniai – Alfonsas Eidintas, Vygaudas Ušackas, Vytautas Naudužas yra Izraelio, JAV, Turkijos ambasadoriai, Kazys Saja – rašytojas, Kęstutis Petrauskis vadovauja Lietuvos radijui ir televizijai, Rimvydas Valatka – politologas žurnalistas. Švietimo ir mokslo ministras Remigijus Motuzas taip pat mūsų auklėtinis. Galėčiau paminėti daugybę kitų iškilų žmonių pavardžių. Visa tai rodo, kad ir prieš man tampant rektoriumi, ši aukštoji mokykla išleisdavo gerai parengtus specialistus, nepaisant to, kad sistema sovietmečiu labai paralyžiudavo dėstytojų ir profesūros kritišką mąstymą. Buvo daug unifikuojamo, demagogijos.

Gal jau rengsime mokytojus Amerikai

Ar galima sakyti, kad sovietmečio „kupras“ vis dar slepia universiteto darbuotojų sąmonę?

Atsakau į pateiktą metaforą: „kupras“ turi visi universitetai, bet per nepriklausomybės metus labai pasikeitė santykis tarp vyresnės ir jaunosios kartos universiteto darbuotojų. Vis dėlto atsinaujiname dar gana vangiai dėl tam tikrų socialinių priežasčių, nes gambiausias universitetą baigiantis jaunimas gauna geras darbo vietas ir nesiveržia savo ateities sieti su mokslu ir pedagogine veikla.

Jūs paklausėte apie „kuprą“, bet kažkodėl tos neva mūsų „kupros“ visai nepastebi kad ir amerikiečiai. Prieš kelerius metus mūsų universitete lankėsi švietimo darbuotojų delegacija iš Kalifornijos valstijos. Įteikė mums JAV vėliavą ir padėkos raštą. Mat Kalifornijoje pastebėta, kad jų ikimokyklinėje įstaigoje dirbantys žmonės iš Lietuvos ypač gerai atlieka savo pareigas. Pasirodo, dauguma baigė mūsų universitetą. Todėl amerikiečiai ir klausė, ar negalėtume jiems, Kalifornijos valstijai, Vilniaus pedagoginiame universitete rengti pedagogus, mat toje valstijoje vykdoma švietimo reforma. Žinoma, Amerikai pedagogų nerengsime, nes ne toks mūsų universiteto tikslas.

Vis dėlto pats šis pripažinimo faktas rodo, kad turėdami tegul ir nedidelius finansinius išteklius, sugebame visai neblogai suktis. Esu šitinkas: jei mūsų absolventai geriau mokėtų užsienio kalbų, tai raštų darbą bet kurioje Europos valstybėje. Tik ne į Ameriką ar Europos šalis pirmiausia turėtume orientuotis, nes pakanka savų rūpesčių ir švietimo, ir kitose srityse.

Akademinė aplinka ir savigauža

Tikriausiai sutiksėte, kad specialistų parengimas daug priklauso nuo studijų programų, nuo to, kaip jos atnaujinamos, ar diegiamos naujos. Tačiau šiuo metu ar ne per didelės studijų programų srautas yra didžiausia problema?

Beatodairišku programų atnaujinimu neužsiimam, nes veikia kreditinė sistema, kvalifikaciniai reikalavimai, yra pamatinės disciplinos, kurios turi būti gerai išdėstomos. Tad kartais tik susidaro iliuzija, kad mostelėjus burtų lazdele kaip iš gausybės rago pasipila naujos studijų programos. Mano nuomone, reikia gilintis, kas fundamentalu tam tikrai profesijai. Studentų galvas reikia laisvinti nuo per didelio nuolatinio paskaitų ir seminarų krūvio. Studentui reikėtų turėti laisves rėmus, kad studijuotų savarankiškai, darbuotųsi bibliotekoje.

Užuot dirbęs bibliotekoje, jis padirbės visai kitoje vietoje, kur gaus atlyginimą.

Iš tiesų, gal nueis uždarbiauti, nes dabar jis priverstas tai daryti. Vis dėlto išeitį galima rasti.

Nes intelektinės aplinkos asmenims pridera būti savikritiškiems – tai nerašytas įstatymas. Savo darbą reikia vertinti platesniame kontekste, palyginti šalies, Europos, gal ir pasaulio tendencijų masteliu. Tačiau kai kritika ir savikritika tampa mūsų pačių saviplaka – jau negerai. Tai naudinga ir labai mėgstama, lyg būtų koks saldus mūsų valdininkams. Biurokratijai ir valdininkijai, kaip tam tikrai žmonių populiacijai, iš tikrųjų malonu, kad darbuotojai jaustųsi „kaliti“, užsiimtų saviplaka.

Bus daugiau

Kalbėjosi
Gediminas Zemlickas

Susitikime su Italijos ambasadoriumi Jo Ekscelencija Giulio Prigioni dr. Renata Labanauskaitė ir rektorius prof. Algirdas Gaižutis

am atrodo, kad tai praėjusio amžiaus mintys, nuo kurių jau spėjome gerokai nutolti?

Man atrodo, kad tos mintys nepaseno. A. Smetona kalba apie tai, kad studentai turi būti gerai parengti, įgytų aukštą kompetenciją, bet jaunojoje kartoje turi būti išsaugotas ir dvasios idealizmas. Universiteto absolventas turi jausti atsakomybę ne vien už savąją sritį, kurioje dirbti jis parengtas, bet ir už viso krašto likimą. Galiausiai tai ir svarbių moralinių postulatų priminimas. Toliau šių minčių nenorėčiau plėtoti, bet būtent A. Smetonos keltas ir diegtas mintis mums pravartu prisiminti.

Dvasinių problemų lauke

Ir vis dėlto siūlau ties šiomis mintimis kiek ilgiau apsistoti. Kaip jums atrodo, ar universiteto dėstytojai ir profesorai randa laiko ir apskritai ar turi noro studentams kalbėti apie atsakomybę savo valstybei, tėvynei, tautai? Pagaliau ar studentai universitete išgirsta apie moralines kiekvieno žmogaus priedermes, jų svarbą? Ar jums

Iš tiesų į šias sąvokas labai dažnai kiekvienas kalbėtojas įdeda savo turinį – pagal savo supratimo lygmenį. Juk net dėl terminų nesusitarta, sakoma: informacinė visuomenė, žinių visuomenė, žinių ekonomika. Baugina tai, kad šios žodžių konstrukcijos taip ir lieka besielės, nesušildytos žmogiškąja šiluma. Tose sąvokose neįaučiama humanitarinės dvasios.

Mūsų nuomonės čia sutampa. Aš taip pat skeptiškai vertinu tas abstrakcijas, su kuriomis vėliau susiejamos kartais vienokios, kartais kitokios idėjos – priklausomai nuo to, kas tomis sąvokomis operuoja. Ko jau ko, o žinių žmonių istorijoje netrūko. Žmonės, gyvenę pasaulyje ir prieš tūkstančius metų, buvo ne mažiau protingi už mus.

Taip, kaip niekas niekada nėra skundęsis, kad turi per mažai proto. Neteko girdėti tokio nusiskundimo. Ko jau ko, o proto visiems, atrodo, pakanka.

Būtent. Žmonės visais laikais turėjo ir naudojo tiek žinių, kiek reikėjo praktinį ir dvasinį gyvenimą daryti sklandesnį, darnesnį.

rinčio savo akivaizdų profilį, žmogus privalo išeiti ne tik specialistas, bet ir asmenybė.

Iš kataklizmų žaidro

Man pačiam labai įdomu susidurti su jaunais žmonėmis – studentais ir dėstytojais. Vilniaus pedagoginis universitetas yra pagrindinė mūsų šalies pedagogų „kalvė“. Rašydamas įvadinį straipsnį naujajai jubiliejinei knygai perverčiau daug medžiagos apie mūsų universitetą. Natūralu, kad universitetas išgyveno daug įvairių laikotarpių: pirmosios nepriklausomybės, bolševikmetį, sovietų ir nacistinės Vokietijos okupacijų laikotarpį, sugrįžimą į laisvę, demokratinį pasaulį. Kai kam kartais susidaro įspūdis, kad štai tais istorinių kataklizmų metais mūsų universitetas staiga tapdavo kitoks, tarsi blogio židiny. Išties esant partinei sovietinei diktatūrai, šiai aukštajai mokyklai buvo skiriamas ypatingas valdžios dėmesys. Juk to meto partiniuose dokumentuose buvo suformuluota, kad Pedagoginis institutas

Kalbamės su prof. dr. Manfredu Kleinu (Manfred Klein), buvusiu ilgamečiu Bylefeldo (Bielefeld) universiteto (Fachhochschule) dėstytoju ir profesoriumi, dabar gyvenančiu Austrijoje, bet daug jėgų ir laiko skiriančiu Lietuvos etnologijos tyrinėjimams.

Profesorius rugsėjo 22–24 d. dalyvavo mokslinėje konferencijoje *Mažosios Lietuvos kultūros istorijos paveldas*, kurioje skaitė pranešimą *Mažosios Lietuvos pelkė „Kakšių bala“ J. D. H. Temmės apsakymuose*. Po konferencijos ir kelionės į Klaipėdą, Šilutę, Rusnę ir Pagėgius, kur susipažinome su lietuvininkų paveldu, su prof. dr. Manfredu Kleinu kalbėjome apie Mažąją ir Didžiąją Lietuvą.

Į Lietuvą atvedė Vilniaus universiteto jubiliejus

Gerbiamasis profesoriau Manfredai Kleinai, kada ir kodėl susidomėjote Lietuva?

Kodėl – iš tiesų būtų nelengva atsakyti. O į klausimą – kada susidomėjau Lietuva – galiu atsakyti gana tiksliai. Buvau pakviestas į Vilniaus universiteto 400 metų veiklos sukakties minėjimą 1979 metais. Iš tuometinės Vokietijos niekas nenorėjo važiuoti, nes santykiai su Tarybų Sąjunga buvo ne patys geriausi. Iš Vilniaus universiteto paskambino į Vakarų Vokietiją mano geram draugui, sociologijos profesorius Gerardui Baueriui (Gerhard Bauer), kuris gimęs Klaipėdoje. Jis vienas į Vilnių važiuoti neišdrįso, tad kreipėsi į mane, girdi, ar nenoriu važiuoti kartu? Sakau, kodėl ne. Man buvo įdomu. Tuo metu dirbau Bylefeldo universitete Vokietijos šiaurėje. Mano tyrinėjimų sritis – etnologija ir komunikacijos dalykai. Beje, esu baigęs Vienos universitetą, vėliau – ir Kopenhagos universitetą.

Taigi tada kaip kviestiniai svečiai savaitei atvykome į Vilnių. Kai tas laikas praėjo, paklausiau, ar negalėčiau likti dar savaitėlei ir leidimą gavau.

Vadinasi, Vilniaus universiteto 400 metų jubiliejus išsklaidė Jums padarė įspūdį?

Atvirai kalbant, tikėjau pamačiusi įbaugintus, laisvesnį žodį bijančius ištartus žmones. Išvydome normalius, savo kraštą mylinčius žmones, mokančius gerbti savo istoriją – Vilniaus universiteto 400 metų minėjimas tai patvirtino.

Vėliau daug kartų yra tekę atvykti į Lietuvą, ne vien mokslo institucijų, bet ir mūsų kolegų kvietimu. Vilniaus universitetas ir Lietuvos mokslų akademija visada labai mielai priimdavo, sudarydavo sąlygas dirbti. Su tuometiniu rektoriumi prof. Jonu Kubiliumi man neteko turėti daug reikalų, nes mumis paprastai rūpindavosi universiteto prorektorius prof. Jonas Grigonis. Jei tik iškildavo kokia problema, užtekdavo prorektorius skambučio ir reikalai būdavo sutvarkomi. Mes galėdavome naudotis literatūra net iš specialiųjų fondų, taigi kliūčių moksliniam darbui neturėjome.

Sakyčiau – dar daugiau: Vilniuje rasdavome ramybę, kuri taip reikalinga norint užsiimti moksliniu darbu. Tada Lietuvoje visi turėjo laiko ir buvo galima

Kuo pasauliui gali būti įdomus lietuviškasis paveldas

Senasis kelias į Plaškius (Pagėgių savivaldybė) galėtų būti įtrauktas į Mažosios Lietuvos paveldo objektų sąrašą

puikiai bendrauti su įvairaus rango asmenimis. Dabar visa tai jau praeitis, Lietuvoje gyvenimas mažai kuo skiriasi nuo kitų Europos šalių gyvenimo. Visi turi daugybę įsipareigojimų, rūpesčių ir nebeteri laisvo laiko.

Kasdienis kaimo žmonių gyvenimas

Su kolega Gerardu Baueriu esate išleidę knygą „Senoji Lietuva“. Kokia tai knyga?

Tai autorinis mūsų 353 puslapių darbas apie kasdienį kaimo žmonių gyvenimą. Vokiečių kalba knyga vadinama *Das alte Litauen. Dörfliches Leben zwischen 1861 und 1914*. Išleido Böhlaus leidykla.

Rašome apie socialinį kaimo žmonių gyvenimą, talkas, papročių teisę ir pan. Tematika labai plati – nagrinėjame įvairias kaimo gyventojų veiklos sritis, neaplenkiame nė elgetų, kaime vadintų ubagais, apsaugos. Pradedant tuo, kaip elgetos atėdavo į kaimą ir kaip kaimo žmonės su jais bendraudavo, rūpindavosi.

Kuo ypatingas buvo tas senojo kaimo vietinių gyventojų ir elgetų santykis? Ar tai nėra net mitologinius laikus menantis ryšys? Pakaktų prisimin-

ti lietuvių liaudies pasakas, kuriose atėina seneliu elgeta pasivertęs Dievas. Paprašęs išmaldos ar kokios paslaugos, paslaptinę senelis tikrina pasakos veikėjus. Neišlaikiusieji moralinių normų egzaminu smarkiai nukentė, o pasidalinusieji paskutiniu kvėpeliu su po elgetos skarmalais pasislėpusiu Dievu, dosniai apdovanojami ypatingomis galiomis.

Iš tiesų taip, elgetos senosiose kultūrose buvo tarsi paties Dievo atstovai. Vis dėlto savo knygoje mitologinių tikėjimų neaptarėme. Mums buvo įdomus abipusis praktinis ryšys tarp elgetos ir kaimo gyventojų: mat elgeta už gautą išmaldą taip pat turėdavo kaimiečiams kai ką duoti – jis privaldėdavo melstis už davėją ir jo šeimą.

Svarbiausia, kad elgetos, vaikstantys iš kaimo į kaimą, surinkdavo labai daug žinių. Jie buvo tarpininkais, komunikacijos perteikėjais. Išvaizduokime, kad kaime gerai merginai laikas tekėti, o tinkamo jauniko nematyti. Per kaimus einantys elgetos tą žinią apie nuotaką ar jaunikį paskleisdavo po kitas apylinkes.

Ar toks glaudus ryšys tarp elgetos ir kaimo gyventojų buvo paplitęs ir kitose Europos tautose?

Vokietijoje buvo tas pats, bet labai seniai. Mat Prūsijos valdžia už-

draudė elgetoms vaikščioti per miestus ir kaimus bei prašyti išmaldos. Todėl pati valstybė privaldė juos šelpti – iš Prūsijos kaimų jie dingo. Miestuose elgetos dar būrėsi į savo cechus ar bendrijas.

Kada buvo uždrausta elgetauti? Beje, juk susiskaldžiusios Vokietijos kunigaikštystėse vieningų įstatymų tikriausiai nebuvo, kiekvienoje žemėje veikė sava jurisdikcija?

Apie tokius draudimus galime kalbėti nuo XV amžiaus. Kitas klausimas, ar kas nors laikėsi tų įsakymų ar įstatymų. Man atrodo, kad tas draudimas Vokietijoje iš esmės buvo įgyvendintas tik XVIII a. pabaigoje. Prie bažnyčių daugiausia būdavo atidaromos „špitolės“ (*Armenhäuser*). Lietuvoje jos taip pat kūrėsi.

Todėl man su kolega G. Baueriu buvo labai įdomu tyrinėti tuos Lietuvos kaimo gyvenimo fenomenus, kurie kituose Europos kraštuose buvo jau senokai nunykę ir nebelikę nė tradicinio bendravimo. Lietuvoje iki Pirmojo pasaulinio karo (ir net po karo) šis reiškinys dar gyvavo, o Europoje tokio elgetų šelpimo jau niekur nebebuvo.

Ne mažiau įdomiai kaimo gyventojai elgėsi su vaikais, samdiniais, bernais, mergomis, piemenukais. Senieji papročiai Lietuvoje laikėsi daug il-

giau, negu kitur Europoje. Žinoma, gal panašiai buvo kaimyninėje Baltarusijoje, Lenkijoje, bet mes apsiribojome Lietuvos etnografinė medžiaga.

Savo kultūrą Lietuva kūrė iš medžio

Kaip vertinti tuos užsikonservavusių senojo kaimo papročius, tradicijas, gyvenimo būdą? Europos tyrinėtojai Lietuvos etnografinę medžiagą tarsi laiko mašina, perkelianti iš civilizacijos laikų į gūdžių praeitį. Istorijos spiralė čia tarsi sukasi visai kitu greičiu, vėluoja. Kaip visa tai suvokiate Jūs su kolega G. Baueriu?

Mums buvo svarbiausia, kad Lietuvoje išliko tokių senovės relikvų. Tyrinėdami Lietuvos kaimo gyvenimą galėjome daug sužinoti ir apie mūsų pačių krašto praeitį. Deja, Vokietijoje jau buvo sunku tyrinėti tą senąją praeitį, nes neišliko pakankamai šaltinių.

Ar senasis Lietuvos kaimas Jums keldavo norą vertinti ten vykusių reiškinį iš pirmyn nubėgusio laiko perspektyvos, truputį atlaidžiu tyrinėtojo žvilgsniu?

Anaįptol, nes lietuviškame kaime matėme puikiai funkcionuojančią, natūraliai ir darniai veikiančią socialinę sistemą. Tarkime, medinė Lietuvos kultūra labai gerai atitiko vietinį klimatą, buvo išnaudojami vietiniai medienos ištekliai.

Mintyje turite medinę lietuvių architektūrą?

Taip pat ir architektūrą, bet kalbu apskritai apie visą kultūrą, kuri buvo grindžiama medienos vartojimu būstui, šventykloms, darbo įrankiams, namų apyvokos daiktams ir panašiai. Visa žmogų supanti aplinka sietina su medžiais, intensyviu medienos taikymu. Šio krašto sąlygomis mediena puikiai tiko pirmiausia todėl, kad buvo daug miškų. Kituose kraštuose, kur ne taip miškinga (iš dalies net ir Vokietijoje), žmonės daugiau naudojo akmenų, plytų. Lietuva kūrė kultūrą iš medžio. Labai racionalus ir praktiškas vietinės medžiagos taikymas, kuriuo galima tik stebėtis ir žavėtis.

Iš kaimo šulčių dar galėtume pasimokyti

Panašiai galima pasakyti ir apie kaimo žmonių tarpusavio santykius: kaip reikėjo sugyventi, taip žmonės ir sugyveno draugiškai, nors ne visada. Žinoma, dėl tokio vertinimo galima ir ginčytis.

Kaip buvo sprendžiami kaimuose išskylančios nesutarimai ir konfliktai?

Pagal paprotinę teisę, kurios pagrindą buvo reguliuojama daugelis dalykų. Tačiau tai buvo ne rašytinė teisė. Visi žinojo: jei tavo karvė nuklys į kaimyno laukus ar daržą, tai kaimynas turi teisę parsivesti įsibrovėlę į savo tvartą, ir jos šeimininkui teks mokėti išpirką. Jei gyvulius ganė piemuos ir jų nesužiūrėjo, tai geruoju nesibaigdavo piemeniui.

Didelę reikšmę kaimo žmonių gyvenime Jūs teikiate paprotinei teisei. O garsieji Lietuvos statutai, kuriuos nuo XVI a. turėjome net tris? Nejuo jie niekaip neveikė kaimo gyvenimo?

Savo knygoje *Senoji Lietuva* rašome ir apie Lietuvos statutus. Visa laukų tvarka, suformuota Valakų reformos, buvo įtvirtinta Statutu. Tačiau valstiečiai nemokėjo skaityti, todėl bendruomenės gyvenimo normos buvo grindžiamos paprotine teise. Kaimuose buvo įtvirtinta savivalda – kiekvienas kaimas turėjo seniūną. Jo pareigas dažniausiai eidavo iš tarnybos paleistas kareivis, mokėjęs

Mokslinės konferencijos „Mažosios Lietuvos kultūros istorijos paveldas“ dalyviai Klaipėdoje: doc. dr. Martynas Purvinas, prof. dr. Manfredas Kleinas iš Austrijos ir Arturas Hermanas (Arthur Hermann) iš Vokietijos.

skaičiuoti ir rašyti. Buvo kaimo kuopa, pasiturinčių valstiečių susirinkimai ir kitų panašių struktūrų. Mums, vokiečiams, tuos dalykus nagrinėti buvo labai įdomu.

Gal senojo lietuviškojo kaimo struktūra, papročius, apskritai gyvenimo būdą reikėtų lyginti ne tiek su Vokietijos, kiek su nuo miestų nutolusių Balkanų ar Karpatų priekalnių kaimais? Ten istorinis laikas irgi tekėjo savo lėta vaga.

Iš dalies tų panašumų buvo. O Vokietijoje visas gyvenimas buvo reglamentuotas, valdiškas. Vietoj kaimo seniūno buvo valdžios paskirtas šulcė. Prūsijoje ar Mažojoje Lietuvoje šulcė būdavo demobilizuotas puskarininkis ar kareivis. Rytų Prūsijoje, t. y. Mažojoje Lietuvoje, sutinkamas vadinamasis *Berittschulze* – „raitasis šulcė“. Ši pareigybė išilaidė iki XIX amžiaus vidurio. Šulcė vadovavo ne tik kaimui, bet ir visai apylinkei. Tai lyg ir savotiška žandarų pareigybė, Prūsijoje išilaidė tik iki XVIII amžiaus. Tuos „raituosius šulces“ ir jų vykdomas pareigas yra aprašęs Jodokas Donatas Hubertas Temė (Jodokus Donatus Hubertus Temme, 1798–1881 m.).

Vienas šulcė susitvarkydavo su visos apylinkės niekdariais, o dabar po-

pietinėje Austrijos dalyje, t. y., už tūkstančio kilometrų. Austrijoje truputį ūkininkauju, nes mano žmona – valstiečio dukra. Turime šiek tiek žemės, taip pat miško. Anksčiau laikiau apie 30 triušų, tad teko jais rūpintis. Ir dabar dar turiu avį. Man patinka triūsti aplink namus. Ko gero, ūkininkauti man patiktų labiau, negu dirbti mokslinį darbą. Gal todėl man buvo įdomu tyrinėti Lietuvos kaimą, žmones.

Deja, tradicinio lietuviško kaimo laikai baigiasi, tad Jums, kaip mokslininkui, tas kaimas, matyt, praranda didžią dalį įdomumo ir vertingumo?

Su tradicinio kaimo netektimi Lietuva daug praranda, netenka tradicinės kaimo kultūros, moralės. Man suprantamas kai kurių Lietuvos politikų raginimas grįžti į kaimus, taip mėginant išsaugoti, kiek dar įmanoma, tradicinę kaimo žmonių gyvenseną.

Raginti nepakanka, būtina sudaryti sąlygas žmonėms normaliai gyventi, dirbti, parduoti žemės ūkio produkciją.

Pirmiausia patys žmonės turėtų norėti gyventi kaimuose, jiems turi patikti toks gyvenimo būdas, bet prasidėjus visiškai kaimo depresijai,

M. K. Čiurlionio studijų savaitė Druskininkuose

Vienas aktyviausių muzikos renginių organizatorių – Lietuvos muzikų rėmimo fondas, įkurtas 1992 m., telkiantis lėšas ir teikiantis paramą menininkams – kasmet koordinuoja ir įgyvendina apie dešimt projektų. Tai menų festivaliai Druskininkų vasara su M. K. Čiurlioniu, Sugrįžimai (skirti lietuvių menininkų užsienyje veiklai Lietuvoje), muzikiniai projektai Alma Mater Musicalis, Beauštanti aušrelė, Visagino pavasaris ir kiti, apimantys daugelį Lietuvos miestų ir miestelių. Menų festivaliuose be muzikinių programų organizuojamos parodos, konkursai, literatūriniai vakarai, meistrų kursai.

Druskininkų vasara su M. K. Čiurlioniu

Tai trečiasis tarptautinis menų festivalis, vykęs birželio 5–rugsėjo 23 dienomis Druskininkuose. Šio ir ankstesniųjų festivalių (2003 ir 2004 m.) pagrindinę, didžiąją dalį sudarė Lietuvos ir užsienio atlikėjų koncertai. Festivaliuose išlaikyta savita struktūra: sekmadieniais Druskininkų bažnyčioje, o kartą per mėnesį Senosios Varėnos bažnyčioje vyko vargonų, chorų bei įvairių ansamblių koncertai. Druskininkų sanatorijų salėse, M. K. Čiurlionio memorialiniame muziejuje bei muzikos mokykloje vyko solistų ir ansamblių koncertai. Druskininkų miesto muziejuose, V. K. Jonyno galerijoje, Viešojoje bibliotekoje vyko parodos, literatūriniai vakarai, susitikimai, rodyti filmai apie M. K. Čiurlionį. *Druskininkų vasara su M. K. Čiurlioniu 2005* dešimtą kartą pakvietė jaunuosius smuikininkus į meistrų kursų, kurie baigėsi Smuiko muzikos šven-

Doc. dr. Rimantas Astrauskas su jo sudarytu almanachu „M. K. Čiurlionis ir pasaulis“ M. K. Čiurlionio memorialiniame muziejuje Druskininkuose

konijų, Zervynų, Puvočių tradicinės (liaudies) muzikos atlikėjais. Ženklią vietą koncertų programose užėmė ir užsienio šalių atlikėjai: L. Dorfmanas (Dorfman) iš Vokietijos, japonė T. Mijazaki (Miyazaki), A. Panica (Panizza) iš Argentinos ir kiti.

Daugelis tarptautinio menų festivalio dalyvių ir svečių kulminaciniu renginio tašku vadina M. K. Čiurlionio studijų savaitę.

Konferencija „M. K. Čiurlionis ir pasaulis“

M. K. Čiurlionio gyvenimą ir kūrybą tyrinėja, studijuoja dailėtyrininkai, muzikologai, semiotikai, kultūrologai. Disertacijos, knygos, straipsniai gilina meno tyrinėjimus ir atskleidžia vis naujų, dar nežinomų menininko kūrybos savitumų.

Pirmojoje M. K. Čiurlionio studi-

atitinkantis konferencijos tikslus. Pranešimus skaitė A. Bandura iš Maskvos (M. K. Čiurlionis ir A. Skriabinas: muzikinė spalva ir spalvų muzika), J. Seniavskis (Seniavskij) iš Sankt Peterburgo (M. K. Čiurlionis ir Peterburgas), G. Kenvajus (George Kennaway) iš Didžiosios Britanijos (*Alkies simbolika M. K. Čiurlionio kūryboje ir jo ryšys su E. A. Poe poezija*), C. Kristia (Cristia) iš Argentinos (*A. K. Solar ir M. K. Čiurlionis: giminingi menininkai*). Įvyko pašnekesys tema *M. K. Čiurlionis Vokietijoje ir Japonijoje*. Įsimintini, emociingi ir originalūs buvo G. Jaronienės iš Senosios Varėnos pranešimas ir ekspozicija *Senosios Varėnos dvasinės kultūros židinys*, E. Gedgaudo darbas *Kos-*

minių motyvų prasmė L. Truikio kūryboje. Didelio dėmesio susilaukė modernūs, emocionalūs G. Kuprevičiaus (Kaunas), M. Krukausko (Vilnius), Kauno technologijos universiteto studentų audiovizualinės kompozicijos M. K. Čiurlionio kūrinių motyvais. Taigi manyčiau, kad M. K. Čiurlionio studijų savaitės plėtojasi kylanti linija ir mums pateikia naujų žinių, sukelia minčių, išpūdžių bei emocijų.

Apie festivalio organizatorius

Parengti tokios plačios apimties, turtingos įvairovės festivalių reikėjo ne tik daug darbo, bet ir tobulos, gerai apgalvotos organizacijos. Lietuvos muzikų rėmimo fondas (direktorė Liucija Stulgienė), drauge su Druskininkų savivaldybe, partneriais, globėjais, rėmėjais atliko di-

Prof. dr. Manfredas Kleinas tarp konferencijos, skirtos Mažosios Lietuvos istorijos paveldui, dalyvių; kairėje istorikas dr. Algirdas Matulevičius ir prof. dr. Vladimiras Kulakovas iš Rusijos

licininkų po vieną nę nepamatysi, važinėja arba jodinėja bent jau po du. Ir tai ne visada susitvarko su pareigomis.

Kiekviename kaime buvo po šulcę, o jei prireikdavo, į pagalbą atėdavo ir kitų kaimų šulcės. Veiksminga sistema.

Tačiau net ir senais laikais Didžiosios Lietuvos kaimuose buvo apsieinama be šulcių. Kaimo gyvenimas Lietuvoje ir Prūsijoje, taip pat Rytprūsioje, smarkiai skyrėsi?

Prūsijos valdymas buvo visai kitoks, tad skyrėsi ir kaimo gyvenimo sankloda. XIX a., t. y. carinės Rusijos laikais Lietuva Vokietijoje dažnai būdavo vadinama *Russisch-Litauen* – Rusijos Lietuva. Taip pat vadinta ir *Grosslitauen* – Didžiąja Lietuva. Mes tyrinėjome procesus nuo baudžiavos panaikinimo iki Pirmojo pasaulinio karo, taigi Lietuvos priklausymo carinei Rusijai laikais.

Rėmėtos archyvų, knygų medžiaga, bet „į natūrą“, t. y. lietuviškus kaimus nevažinėjote?

Žinoma, rėmėtos archyvais, etnografinė medžiaga. Iš dalies naudojoms folkloristų pateiktais šaltiniais. Daug tos medžiagos radome Lietuvos istorijos instituto archyve. Pravertė ir knygos.

Jaučiasi visiškai laisvas žmogus

Ką šiuo metu dirbate, kuo užsiimate?

Dabar esu pensininkas, tad jaučiuosi laisvas žmogus. Dirbdamas Bylefelde nedaug galėdavau bendrauti su savo šeima, kuri gyveno

dauguma, ypač jauni žmonės, kaimą palieka. Bijau, kad nebegalima grįžti į senąją kultūrą, kuri traukiasi iš gyvenimo. Lietuvoje šis procesas vyksta dar ir dabar, o kitose Europos šalyse seniai įvyko. Vokietijoje tai prasidėjo XIX a. antroje pusėje su industrializacija.

Esate vienas iš tų mokslų žmonių, etnologų, kurie užfiksavo daug negrįžtamų lietuviško kaimo kultūros dalykų. Būtų įdomu kiek išsamiau paanalizuoti šią temą. Kuo į priekį skubančiai Europai, o pirmiausia mums patiems vertingas tas senasis kultūros paveldas?

Tai į negrįžtamą praeitį grimzanti krašto istorijos dalis, vertinga kultūros ir antropologijos požiūriu. Nepasakyčiau, kad Europoje būtų labai daug tų procesų tyrinėtojų ar žmonių, kuriems visa tai įdomu. Vokietijoje tokius žmones galima suskaičiuoti ant rankos pirštų. Dabar Vokietijoje norime išleisti knygą apie Lietuvą, bet jos tiražas bus tik 600 egzempliorių.

Rinkinys apie Lietuvos ganyto kultūrą Austrijoje išspausdintas 200 egz. tiražu. Šią knygą įsigijo daugiausia universitetų bibliotekos, keletas Austrijoje gyvenančių lietuvių ir labai nedaug šia tema besidominčių vokiečių. Knygą siunčiau į Lietuvos atstovybę Vienoje, taigi ją gavo ir didžiausios Lietuvos bibliotekos. Suprantama, knygą dovanojame ir savo kolegoms Lietuvoje.

Bus daugiau

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

„M. K. Čiurlionio studijų savaitė“: prof. Vytautas Landsbergis, Sintija Kristia (Cintia Cristia) iš Argentinos, Liucija Stulgienė, Aleksandras Ponica (Alexander Ponizza) iš Argentinos, Gražina Ručytė ir doc. dr. Rimantas Astrauskas po A. Ponicos recitalio

te. Koncertavo kursų kamerinis orkestras, vadovaujamas Lauryno Vakarų Lopo.

Festivalyje dalyvavo gerai žinomi Lietuvos dainininkai E. Kaniava, V. Noreika, V. Prudnikovas, pianistė B. Vainiūnaitė, vargonininkai G. Kvilyš, B. Vasiliauskas, kompozitoriai V. Barkauskas, G. Kuprevičius, aktorės V. Kochanskytė, G. Urbonaitė ir daugelis kitų. Taip pat koncertavo Čiurlionio kvartetas, fortepijonų trio *Musica camerata Baltica*, Valstybinis dainų ir šokių ansamblis *Lietuva*, chorai *Vilnius* ir *Jauna muzika* bei kiti. Įspūdingi buvo susitikimai su Marcin-

jų savaitėje 2003 m. išimtinė tokie darbai: *Gamta M. K. Čiurlionio kūryboje* (J. Bruveris), *M. K. Čiurlionio vaikystės Lietuva* (V. Landsbergis), *Romantinės vaizduotės stichija M. K. Čiurlionio kūryboje* (R. Andriušytė-Žukienė), *Ekologija ir muzika* (L. Melnikas), D. Kučinsko apžvalginis pranešimas apie M. K. Čiurlionio muzikos fondo tyrinėjimus 1990–2002 m. Nacionaliniame M. K. Čiurlionio dailės muziejuje Kaune.

Šių metų studijų savaitėje (rugpjūčio 1–7 d.) konferencijoje *M. K. Čiurlionis ir pasaulis* dar labiau išryškėjo internacionalinis veiksnys, labiau

džiulį darbą. Programos lankstinuke paminėta daug asmenų, kurie buvo atsakingi už vieną ar kitą darbo barą festivalio organizavimo, meno, mokslo srityse.

Festivaliams dėmesį skyrė šalies vadovai, valstybės bei visuomenės veikėjai. Minint M. K. Čiurlionio 130-ąsias gimimo metines, prasmingu akcentu tapo almanachas *M. K. Čiurlionis ir pasaulis* (sudarė ir parengė R. Astrauskas), kuriame spausdinami pirmųjų dviejų konferencijų darbai.

Prof. Karolis Rimtautas Kašponis

Pačioje rugsėjo ir spalio sandūroje Marijampolėje ir Želsvoje paminėtos kraštiečio Andriaus Botyriaus 160-osios gimimo metinės. Ta proga Marijampolės Petro Kriaučiūno bibliotekoje buvo surengta konferencija *Sūduvos krašto kalba ir tautosaka*. Pranešimą *Andriaus Botyriaus gyvenimas ir veikla* parengė Vytautas Mešlius, kurio genealoginės šaknys persipina su Botyrių gimine. Renginiuose taip pat dalyvavo Botyrių giminės atstovė dr. Milda Adomaitė-Balčiūnienė. Kadangi prof. Algirdas Sabaliauskas išvyko į Geteborgo tarptautinę knygų mugę, bibliotekos darbuotoja Loreta Skinkienė perskaitė jo pranešimą *Filipas Fortunatovas ir Lietuva*. Kalbininkas Vilniaus universiteto prof. habil. dr. Olegas Poliakovas pasidalijo mintimis apie fortunatoviškąją lietuvių kalbos tyrinėjimo tradiciją. Klausytojams neprailgo Marijampolės savivaldybės vyriausiojo paminklosaugininko Gedimino Kuncaičio prakalba, skirta įprasmiti regioninę krašto savastį. Meninę konferencijos dalį sūduviečių dainomis ir šokiais papuošė folkloro ansamblis *Klevelis*. Bibliotekos darbuotojai parengė periodinių spaudinių ir įvairių leidinių stendą, skirtą Andriui Botyriui ir jo ryšiams su kalbininku Filipu Fortunatovu.

Spalio 1-ąją, t. y. antrąją konferencijos dieną, aplankyta Botyrių sodyba buvusio Triobiškių kaimo vietoje. Želsvos pagrindinės mokyklos salėje vyko iškilmingas posėdis *Sūduvos krašto paveldo apsauga*. Posėdį pradėjo Želsvos pagrindinės mokyklos mokytojai Sidona ir Bronius Kaubriai pačių identifikuotomis dviem autentiškais dainomis iš F. Fortunatovo ir V. Milerio 1872 m.

Iš užmaršties melsvųjų tolių

Užmaršties ūkuose slypi dar daug Sūduvos žemės istorijos paveldo vertybių

Petro Kriaučiūno biblioteka, o jei dar tiksliau, tai bibliotekos Informacijos skyriaus vedėja dr. Elvyra Kalindrienė. Projektą iš dalies finansavo Marijampolės apskrities Kultūros plėtros programa. Projekto partneris – Želsvos kaimo bendruomenė. Rėmėjai – Želsvelės žemės ūkio bendrovė ir Želsvos pagrindinė mokykla.

Pažymėtina, kad visi šio projekto renginiai vyko kaip dalis programos *Europos paveldo dienos 2005*.

Sugrįžimai

Vargu, ar rastume kitą tokį taiklų ir imlų žodį projekto prasmei iš-

našų renginį, ar jis vyktų Vilniuje, ar Marijampolėje, būta nervingo laukimo: pavyks ar nepavyks? Iki konferencijos pradžios Petro Kriaučiūno bibliotekoje liko dešimt minučių, o svarbiausio asmens – prof. Olego Poliakovo dar nėra: gal kelyje kas įvyko? Kalbininkas prof. Algirdas Sabaliauskas pranešė iš anksto, kad dalyvauti negalės, nes Geteborgo knygų mugėje turėjo pristatyti savo knygą *Mes baltai* (į švedų kalbą vertė Jonas Ohmanas). Ko gero A. Sabaliauskas Geteborge buvo reikalingesnis negu gimtojoje Marijampolėje, bent jau tam, kad švedai mūsų nelaikytų slavais, stačiatikiais, o žemėlapyje Lietuvos neieškotų kur nors ties Balkanais.

Beje, prof. A. Sabaliauskas labai atsakingai žvelgė į Andriaus Botyriaus 160-osios gimimo metinėms skirtą konferenciją, parengė puikų pranešimą *Filipas Fortunatovas ir Lietuva* ir iš anksto atsiuntė konferencijos organizatoriams.

Atsparos

Tai gi sugrįžtame. Vieni, kaip prof. A. Sabaliauskas, savo pranešimo tekstu, į gimtąją Marijampolę. Kiti – kaip prof. O. Poliakovas, kaskart vis grįžta į savo pamiltąjį Suvalkiją, į kurią vedamas fortunatoviškojo pažinimo troškulio pirmą kartą atvyko 1982-aisiais kaip Maskvos kalbotyros instituto aspirantas. Suvalkijoje tyrinėjo vakarų aukštaičių tarmės ypatybes, susipažino ir susigyveno su šio įstabaus krašto žmonėmis, be kurių net ir tapęs profesoriumi dabar neįsivaizduoja savo gyvenimo.

Yra ir dar vienas sugrįžtančiųjų būrys, apie pastarąjį konferencijos atidaryme kalbėjo Marijampolės Petro Kriaučiūno bibliotekos direktorė Daiva Kirtiklienė. Mes visi sugrįžtame, vieni anksčiau, kiti vėliau. Vieni sugrįžta į protėvių žemę, kurios ilgėjosi, apie kurią svajotojo ilgas gyvenimo metus, nes buvo išplėsti iš gimtųjų vietų ir gyvenimo metus turėjo praleisti svetur. Kiti, pažinimo troškulio genami, grįžta į toli nuo mūsų nutolusius laikus. Ir gerai, jei yra į ką remtis, jei yra tvirti atsparos stulpai.

Štai toks atsparos stulpas mums yra Andrius Botyrius. Sūduvos ūkininko sūnus, kurio likimas iš esmės būdingas ir kitiems XIX a. aštuntojo dešimtmečio Sūduvos inteligentams, bet kartu tai ir labai savitas likimas. Nėra paprasta jį papasakoti, juo labiau – įvertinti. Dramatiškas,

gyvenimo aplinkybių sulaužytas likimas. Taip būtų galima vertinti žinant tik kai kuriuos jo gyvenimo faktus, ir tuos pačius išplėstus iš visumos, amžininkų atsiminimuose pateiktus fragmentiškai, todėl labai subjektyviai. Pagaliau juk nelygu vertintojas – jo pažiūros, religiniai ir kitokie įsitikinimai.

Šių eilučių autorius taip pat prisipažįsta esąs subjektyvus vertintojas, nes jo akyse tebestovi apleistų, užmaršties usnimis apžėlusiu Astrachanės kapinių vaizdas. Bene prieš 20 metų ekskursijos į Astrachanę metu teko susirasti to miesto kapines – norėta aptikti apie 1900-uosius tame mieste mirusio mūsų tėvynainio Andriaus Botyriaus kapą. Nepavyko. Stačiatikių kapinių „džiunglėse“, kur pagal nerašytą vietos paprotį metalinės kapų tvorelės glaudžiasi viena prie kitos, kur visą pastarąjį šimtmetį nesijaučia tvarkytojo rankos, nepavyko aptikti mūsų kraštiečio kapo. Išliko slogus visiškos užmaršties ir nebūtų grimztančios būties vaizdas.

Galimas dalykas, tai pernelyg pesimistinis ir labai subjektyvus vertinimas. Pamašcius, juk ir projekto *Sugrįžimai* iniciatoriai stengiasi tam,

kad iš užmaršties tolių į mūsų gyvenimą sugrįžtų nutolę ir prarasti vardai, likimai, netektys. Labai sudėtingas, didelio atsidavimo ir kantrybės reikalaujantis kelias. Tuo labiau vertintinas ir palaikytinas.

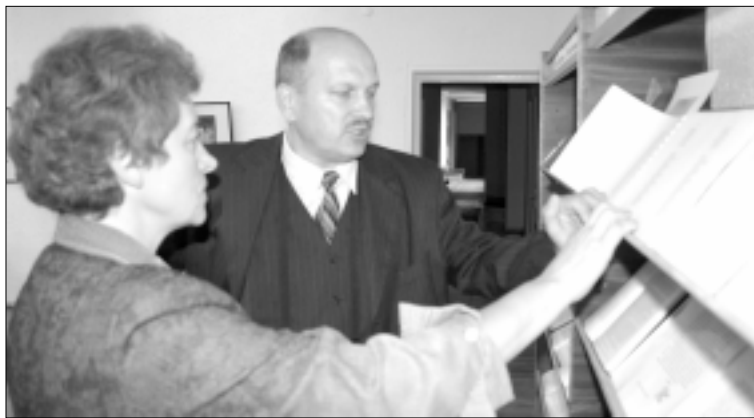
Norisi pritarti P. Kriaučiūno bibliotekos direktori D. Kirtiklienei, kuri atkreipė dėmesį į daugelį reikšmingų dalykų: pradeda plėstis mūsų kultūros paveldo suvokimas, domimasi jau ne vien materialiosios kultūros objektais – pastatais, bažnyčiomis, dvarais, bet ir žmonėmis, asmenybėmis, jų darbais, likimais, kurie savo veiksmais, žodžiais, siekiais ir gyvenimiškais nuostatomis, visu tuo, kas paliko ryškesnį ar ne tokį pastebimą pėdsaką. Tos asmenybės veikė ir brandino visos tautos savivoką, vėlesniais laikais – ir valstybingumo siekį. Per šias asmenybes augo ir pati tauta, kuriai juk reikėjo parodyti jos pačios svarbą, reikšmingumą, suteikti pasitikėjimo savimi, įtvirtinti savo būtinumo šiame žemės lopinyje suvokimą.

Pradžia

O juk visko pradžia glūdi paprasčiausiuose dalykuose: dėmesyje žmogui, jo gyvenimui, veiklai, likimui, santykiui su kitais žmonėmis.

Ką mes žinome apie Sūduvos sūnaus, iš Marijampolės apskrities (anuomet – Kalvarijos) Liudvinavo valsčiaus Triobiškių kaimo kilusį Andrių Botyrių? Labai nedaug. Nežinome paprasčiausių dalykų – nei tikrosios gimimo, nei tikslios mirties datos. Žinome, kad gimęs apie 1845-uosius, o miręs Astrachanėje apie 1900-uosius. Į šią 55-erių (apytikriai) gyvenimo metų trukmės atkarpą telpa kai kurie itin svarbūs ne vien A. Botyriaus gyvenimo, bet ir visos lietuvių tautos gyvavimo momentai.

1867 m. A. Botyrius baigė Suvalkų gimnaziją, o prieš tai buvo mokėsis Marijampolės paviato mokykloje. Buvo smarkus vyras, pavardė leidžia spėti, kad giminė kilusi iš totorių, bet duokdie visiems lietuviams nuo Adomo ir Ievos laikų būti tokiems tautiškai susipratusiems, kaip jaunystėje A. Botyrius. Tiesa, buvo ūmaus būdo, gal net pernelyg, tad savo asmeninę ir tautinę savigarbą mokykloje ir gimnazijoje kartais karštai gindavo. Petingas ir tvirtas

Marijampolės Petro Kriaučiūno bibliotekos informacijos skyriaus vedėja dr. Elvyra Kalindrienė ir Vilniaus universiteto prof. Olegas Poliakovas aptaria Andriui Botyriui skirtą ekspozicijos stendą

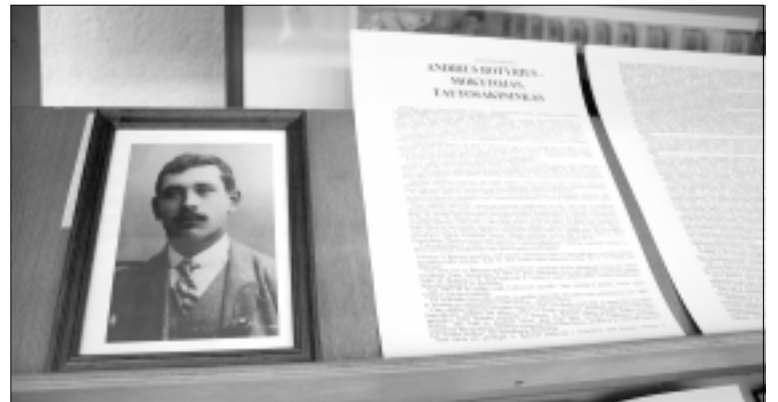
Maskvoje išleisto lietuvių liaudies dainų rinkinio. Turiningą pranešimą *Kelionė į Suvalkiją* perskaitė prof. Olegas Poliakovas, tekstinę pranešimo dalį praturtinęs vaizdingais asmeninės patirties pasakojimais ir įžvalgomis. Turiningos ir įsimintinos buvo Marijampolės savivaldybės vyriausiojo paminklosaugininko Gedimino Kuncaičio išsakytos mintys. Po diskusijų vyko Jaunimo teatro studijos *Gaja* koncertas. Renginį vainikavo Želsvos kaimo bendruomenės aplinkoje atliekamos dainos. Veikiausiai, kad panašių dainų 1871 m. netoliese buvusiame Triobiškių kaime klausėsi ir Andriaus Botyriaus iš Maskvos universiteto pasikviestieji draugai, kalbininkai Filipas Fortunatovas ir Vsevolodas Mileris.

Visą šį laiką Želsvos pagrindinėje mokykloje veikė lietuviškos spaudos draudimo metų leidinių ir dokumentų paroda. Šio projekto *Sugrįžimai*, skirto Andriaus Botyriaus 160-osios gimimo metinėms ir jo bendradarbiavimui su lingvistu Filipu Fortunatovu lietuviškos spaudos draudimo metais paminėti iniciatorė – Marijampolės

reikšti kaip *Sugrįžimai*. Ko gero, tai viso lietuvių tautos kultūros paveldo esminė savybė – pirmiausia ją reikia prikelti, sugrąžinti, paversti dabarties reikiamybe. Labai nelengvas kelias. Jei dar prieš 15–20 metų trukdė išorinės kliūtys, tai dabar ne mažiau trukdo vidinės – mūsų pačių inertiškumas, tingumas, kartais net visiška apatija, nesugebėjimas būties vertes įžvelgti kasdienybės smulkmenose.

Laimė, visa tai netaikytina projekto *Sugrįžimai* iniciatoriams, vykdytojams ir viso šio įsimintino renginio Marijampolėje bei Želsvoje dalyviams. Labiausiai džiugino tai, kad Marijampolės Petro Kriaučiūno bibliotekoje ir Želsvoje pareikštos mintys nedaug kuo skyrėsi nuo tų, kurias šių eilučių autorius nuolat girdi Lietuvos mokslų akademijos, Mokslininkų rūmų ar kitų sostinės ne mažiau garbingų rūmų renginiuose. Visa tai patvirtina vieno gerbiamo profesoriaus pastebėjimą, kad Lietuvoje nėra provincijos, nes ištis provincija – tai ne geografinė, bet veikiau psichologinė sąvoka, žmogiškosios savikūros ir savijautos požymis.

Žinia, kaip ir prieš kiekvieną pa-

A. Botyriui ir F. Fortunatovui skirtas stendas Petro Kriaučiūno bibliotekoje

Gedimino Zemlicko nuotraukos

Paminėjus Andriaus Botyriaus 160-ąsias gimimo metines: sėdi – prof. Olegas Poliakovas su savo buvusia šeimininke Baraginės kaimė Zuzana Papečykte, stovi – Baraginės kaimo bibliotekininkė Aldona Augustanavičienė, projekto iniciatorė Elvyra Kalindrienė, paminkloaugininkas Gediminas Kuncaitis, bibliotekininkė Loreta Skinkienė ir Vytautas Mešlius

vyrukas su lietuvių tautinių teisių nenorinčiais pripažinti lenkais ginčus sprendavo kartais ne diplomatinėmis priemonėmis, bet daug paprastesniu ir visuose lietuviškuose kaimuose įprastesniu būdu – kumštynėmis.

Baigęs gimnaziją gavo valdžios stipendiją mokytis Maskvos universitete; tais pačiais 1867 metais įstojo į Istorijos-filologijos fakultetą. Šis faktas rodo, kad buvo gabus ir sugebėdavo pirmauti ne vien kumštynėmis. Priminsime, kad carinė valdžia tuo metu buvo išskyrusi 10 stipendijų Suvalkijos studentams, kurie stovėdavo Maskvos universitetą. Vėliau tokios stipendijos buvo įsteigtos ir norintiesiems studijuoti Peterburge. Taip valdžios siekta Lietuvos jaunimą nuvilioti nuo Lenkijos universitetų. A. Botyrius kaip tik ir buvo vienas pirmųjų lietuvių, gavusių tokią valdžios stipendiją.

Amžininkai pažymi, kad Maskvoje A. Botyrius ir kai kurie kiti tos aplinkos lietuviai jau buvo tautiškai susipratę, aiškiai skyrė save nuo lenkų, gyvai reiškėsi lietuviškoje veikloje. Maskvoje A. Botyrius tapo vienu pirmųjų Maskvos lietuvių studentų draugijos narių. Per atotogas grįždavo į gimtinę, Triobiškių ir kitų kaimų apylinkėse užrašinėdavo padavimus, rinko tautosaką. Atrodo, ypač jį traukė senieji lietuvių tikėjimai, mitai.

Sukaupęs pakankamai žmonių pasakojimuose dar išlikusių žinių apie lietuvių dievą Perkūną, parašė studiją. Darbe pasinaudojo ir kitų autorių surinkta bei užfiksuota medžiaga – Motiejaus Strijkovskio, Todorodo Narbuto, Simono Daukanto, Augusto Šleicherio. Už šį darbą Maskvos universiteto taryba 1871 m. gegužės 28 d. A. Botyriui suteikė kandidato mokslinį laipsnį. Tais pačiais metais šią A. Botyriaus studiją *Pasakojimas apie lietuvių griaustinį Perkūną* išspausdino žurnalas *Moskovskije universitetskije izvestija* (Nr. 9., 443–462 p.).

Ypatingi 1871-ieji

Šie metai – 1871-ieji – A. Botyriaus biografijoje galėtų būti įrašyti ypatingo ryškumo raidėmis ir dar dėl vieno visai lietuvių kultūrai bei mokslui itin reikšmingo įvykio. Vasarą jis atvažiavo į gimtuosius Triobiškius su dviem to paties Maskvos universiteto absolventais, tiesa, universitetą baigusiais kiek anksčiau už A. Botyrių: tai buvo to paties fakulteto atstovai – Filipas Fortunatovas (1848–1914 m.) ir Vsevolodas Mileris (1846–1913 m.). Apsigyveno Botyrių sodyboje, didelės suvalkietiškos stubos priekelyje ir seklyčioje. Maskviečiai laiko tuščiai neleido, nes atvyko turėdami labai aiškia už-

duotį: rinkti kalbinę medžiagą ir tautosaką, tyrinėti Liudvinavo apylinkių lietuvių tarmę.

Botyrių sodyba tapo šios ekspedicijos svarbiausių įvykių vieta. Dažniausiai sėkmadienį vakarais jau po dienos darbų čionai į šokius rinkdavosi Triobiškių ir gretimų Juniškių kaimo jaunimas. Svarbiausias kvietėjas į šokius buvo Andriaus Botyriaus brolis keturiolikmetis Juozas.

tekstus. Juk dėl tų tekstų ir buvo atvykę net iš Maskvos.

Ne vien jaunimo dainos rūpėjo jaunesiems mokslininkams – jiems labai svarbūs buvo ir senų žmonių pasakojimai, kuriuose būdavo archaiškų žodžių, posakių. Maskviečiai noriai klausydavosi vyresnio amžiaus dainininkių dainų, iš vienos samdinės užrašė apie 50 dainų tekstų. Taip pat užrašė pasakas ir įvairius pasakojimus.

Tikras stebuklas, kad išliko Botyrių sodyba, kurioje 1871 m. lietuvių tautosaką rinko ir užrašinėjo suvalkiečių tarmę Filipas Fortunatovas ir Vsevolodas Mileris

Tai jis sukviesdavo muzikantus. Šokiuose grieždavo smuikas, o ritmą užduodavo būgnas, jaunimas šokdavo polkas, valsus ir kitus šokius. Visos tos linksmybės vykdavo stuboje.

Per pertraukas šeimininkai Botyriai šokėjus kviesdavo į seklyčią; ten F. Fortunatovas, V. Mileris ir A. Botyrius imdavosi savo darbo. Jie prašydavo jaunimo padainuoti jiems įprastų liaudies dainų. F. Fortunatovą, V. Milerį ir A. Botyrių, be abejo, labiausiai domino senosios lietuvių liaudies dainos, kurias jie prašydavo kartoti, norėdami tiksliai užrašyti

Iš viso F. Fortunatovas ir V. Mileris užrašė apie 150 dainų ir apie 20 pasakų tekstų. Didelis maskviečių pagalbinkas šiame darbe buvo A. Botyrius; jis aiškindavo savo kolegoms lietuviškų žodžių reikšmes, nes darbas buvo ne vien techninis, bet ir tiriamasis. Toli gražu ne visus žodžius buvo galima rasti žodyne. A. Botyrius padėjo į rusų kalbą išversti dainas.

Gera paspartis tyrinėtojams buvo Georgo Heinricho Ferdinando Neselmano rinkinys *Lietuvių liaudies dainos* (*Litauische Volkslieder*), kuris buvo išleistas 1853 m. Berlyne; ja-

me buvo paskelbtos taip pat ankstesnių metų Liudviko Rėzos, Simono Stanevičiaus ir Simono Daukanto surinktos dainos. Taigi F. Fortunatovas ir V. Mileris į Lietuvą atvyko profesionaliai pasirenkę tyrinėti lietuviškas dainas ir Liudvinavo apylinkių tarmės ypatybes.

Mokslinė šlovė ateis vėliau

Akademių F. Fortunatovo ir V. Milerio mokslinė šlovė, patys šie vardai šiandien gal nustelbia daugelį asmenybių, kurios vienaip ar kitaip buvo atsidūrusios greta šių mokslo grandų. Tačiau tuo metu, 1871-aisiais, apie jų būsimąją šlovę galėjo nujausti nebent labai jautrus ir pagavus vertintojas. F. Fortunatovas buvo baigęs Maskvos universitetą 1868 m., V. Mileris – 1870 m., o A. Botyrius – 1871 m. pavasarį gavęs kandidato laipsnį. Taigi 1871-ųjų vasarą visi trys turėjo vienodą mokslinį – kandidato – laipsnį. A. Botyrius greta savo svečių Triobiškiuose tikriausiai nesijautė nei menkesnis, nei mažiau išprusęs. Jautėsi esąs svetingas šeimininkas, susirūpinęs padėti Liudvinavo tarmės ypatybių ir lietuviškų liaudies dainų tyrinėti atvykusiems kalbininkams. Ko gero, tai buvo gana lygiaverčių asmenybių bendravimas,

4). Tais pačiais metais užrašytos lietuviškos dainos ir straipsnis *Apie Liudvinavo tarmę* Maskvoje buvo išleista ir atskira knygele. Lietuviškos dainos ir žurnale, ir knygelėje buvo pateiktos rusišku raidynu.

Užnemunės šviesa

Tų aprašomų įvykių reikšmė dar labiau išauga prisiminus, koks metas tai buvo lietuvių istorijai. Tiesa, Užnemunėje žmonės kiek laisviau alsavo, palyginti kad ir su kitais Lietuvos kraštais. Mat po Trečiojo Abiejų Tautų Respublikos padalijimo 1795 m. lietuviškoji Užnemunė kurį laiką priklausė Prūsijos karalystei. Prūsijai pralaimėjus karą su Napoleonu, lietuviškoji Užnemunė jau priklausė Varšuvos karalystei, 1807 m. Napoleonas užimtoje žemėje panaikino baudžiavą. Taigi Užnemunės sūduviečiai buvo mažiau slegiami mokesčių ir prievolių, greičiau atkuto, pradėjo sparčiau tvirtėti, žmonės čia gyveno daug švesčiau už carinei Rusijai priklausiusių kitų Lietuvos kraštų gyventojus.

Net ir šiam kraštui patekus į Rusijos imperijos sudėtį, žmonių gyvenimo sąlygos čia buvo geresnės. Pralaimėjus 1863 m. sukilimui caro valdžia krašte ėmė vykdyti žiaurias represijas, daug šviesių žmonių, kartais net ištisus kaimus ištrėmė į Rusijos ir Sibiro gilumą. 1864 m. buvo uždrausta spausdinti lietuviškas knygas lotyniškaisiais rašmenimis. Valdžia pradėjo leisti lietuviams knygas rusiškais raidėmis. Rusifikacijos darbą turėjo padėti stiprinti ir rusiškos mokyklos, kurios buvo atidaromos vietoj uždarytųjų lietuviškų. Taigi knyga ir mokykla turėjo vesti lietuvius į rusifikacijos gelmę.

Suvalkiečiai, net paprasti ūkininkai, pirmieji pajutę švietimo ir mokslo svarbą, pradėjo leisti savo vaikus į mokslius. Būtent šis kraštas išugdė pirmąją Lietuvos inteligentų kartą, tapo sektinu pavyzdžiu kitų kraštų lietuviams. Valdžia turėjo atsizvelgti į lietuviškosios Užnemunės ypatumus. Mokyklų šiame krašte buvo net padaugėję, tiesa, jos buvo rusiškos. Tačiau norėdama atitraukti lietuvius nuo lenkiškojo „blogio“, valdžia ėmėsi manevrų, įsteigė 10 stipendijų Užnemunės lietuviams, studijuojantiems Maskvoje. Vėliau tokios pat stipendijos buvo paskirtos pasirinkusiems studijuoti Peterburge. A. Botyrius kaip tik ir buvo vienas pirmųjų tokių stipendiatų.

Šiame šviesiame žemės lopinyje – Suvalkijoje kilo vis didesnis lietuviškų knygų poreikis. Draudžiamas lotynišku raidynu Rytų Prūsijoje spausdintas lietuviškas knygas Šešupėje knygnešiai gabendavo į Užnemunę, o iš ten knygos sklisdavo į visą Lietuvą. Šešupės vaga tapo intensyviausia knygnešystės trasa.

Bus daugiau

Gediminas Zemlickas

Andriaus Botyriaus 160-ųjų gimimo metinių minėjimas Marijampolės Petro Kriaučiūno bibliotekoje

Pradžią Nr. 16.

Tęsiame pašnekės su kalbininkais prof. Voicechu Smočinskiu (Wojciech Smoczyński) iš Krokuvos universiteto, prof. Vladimiru Plungianu (Vladimir Plungyan), dirbančiu Rusijos mokslų akademijos Kalbotyros institute, ir dr. Artūru Judženčiu, Lietuvių kalbos instituto direktoriaus pavaduotoju.

Vasarą Salose (Rokiškio rajone) jie dalyvavo Antrojoje kalbotyros vasaros mokykloje ir gramatikos konferencijoje.

Ar neužsidarome savame klate

ML. Iš šioje diskusijoje išsakytų minčių aiškėja, kad ne tik pasaulio lingvistai galbūt nepakankamai dėmesio skiria lietuvių kalbai, bet ir Lietuvos kalbininkai tikriausiai negalėtų girtis, kad labai daug dėmesio skiria kitoms pasaulio kalboms. Bent jau tokia išvada kyla klausantis gramatinės tipologijos ir bendrosios gramatikos specialisto prof. Vladimiro Plungiano išvalgų.

Vladimiras Plungianas. Tam tikra prasme ši mintis teisinga. Tačiau vien faktas, kad kalbininkų vasaros stovyklos rengiamos Lietuvoje, daug ką pasako. Duok Dieve, kad ir kitoje šalyse kalbininkų problemoms būtų skiriama tiek dėmesio kaip Lietuvoje. Tai tvirtinu ne tik kaip svečias ar mandagus žmogus, bet iš tiesų manau, kad Lietuvoje kalbos mokslo baruose nuveikiama labai daug.

ML. Jei būtų leista neprofesionalo pastaba... Lituaniškos ir baltistikos baruose Lietuvos kalbininkai aria gana plačią ir gilią vagą, turi sukūrę šių sričių mokslinių mokyklų. Tačiau ar taip pat užtikrintai jaučiamasi kad ir finų-ugrų, romanų, germanų kalbos lyginamųjų ar kitokio pobūdžio tyrimų srityje? Net nekalbu apie mums visai egzotišką Kaukazo, Altajaus ar Sibiro kalbų grupių tyrimėjimus. Galima suprasti – stinga jėgų, finansinių sąlygų ir t. t. Gali pasirodyti, kad akivaizdžiai perlenkiama lazda, jei pasakytume, kad laikas mūsų kalbininkams akis nukreipti į kitų žemynų tautų kalbas. O juk prof. V. Plungiano mintis nedviprasmiškai aiški: didelės perspektyvos, pasiitelkiant gramatinės tipologijos galimybes, glūdi šio itin plataus konteksto tyrimėjimuose, ligi šiol mūsų kalbininkų nejudintų kitų kalbinių aruodų.

Arūnas Judžentis. Viso to lietuvių lingvistikoje kol kas nėra. Deja, tenka tik apgailėstauti. Apskritai tai ir visai nauja diskusijų tema.

V. Plungianas. Žinau lietuvių Letą Palmaičių, kuris gilinasi į svanų kalbą. Jo parašytą svanų kalbos gramatiką tipologai vertina ir ja naudojami. Žinoma, šis atvejis nėra labai tipiškas, veikia, visai netipiškas lietuvių kalbotyroje. Lietuviai paprastai gilinasi į savo pačių kalbos problemas.

ML. Mažos tautos kalbos mokslo problema?

V. Plungianas. Tai galima suprasti. Gal toks kelias ir teisingas. Kita vertus, Lietuvoje ir Salų vasaros stovykloje pajutau didelį susidomėjimą tipologijos problematika. Jauni tyrinėtojai ir patyrę profesionalai siekė kuo daugiau sužinoti apie šio mokslo aktualijas, naujausią pasaulinio kalbos mokslo problematiką, ir tai labai geras ženklas. Lietuvių kalbos mokslui privalo pasinaudoti šia atsivėrimo galimybe, gauti gal ir naujų tyrimų stimulų.

ML. Ar ne laikas jaunas kalbininkus, gal net studentus, siųsti gilintis į Kaukazo, Sibiro, finų-ugrų kalbų problematiką?

Kalbotyros disidentai rinkosi į Salas (3)

Diskutuoja profesorai Vladimiras Plungianas ir Voicechas Smočinskis

V. Plungianas. Bent jau blogai nebūtų.

Svarbiausia – įsisavinti tyrimų metodiką

V. Smočinskis. Pirmiausia studentus reikėtų siųsti į Vokietiją, Prancūziją, Angliją, kur stiprios lingvistų mokyklos. Svarbiausia tyrinėtoji įsisavinti metodiką. Studijuoti kalbas, stengtis tapti poliglotu yra naudinga, bet metodas – daug svarbiau. Vadinausi, jaunimui reikėtų vykti tobulintis į šias šalis. Pasimokę Vokietijoje kalbininkai nedarys didelių klaidų, kurių kartais privelia nepatyrę lingvistai. Taigi metodo, vertinimo ir požiūrio – šito pirmiausia reikėtų išmokti.

V. Plungianas. Tai ir reiškia, kad pirmiausia reikia įgyti labai gerą tipologinį išsilavinimą. Beje, Maskvos universitete yra viena geriausių pasaulyje kalbų tipologijos mokykla. Žinoma, mokytis tipologijos rekomenduotiau vykti ir į tokias šalis kaip Vokietija, Belgija.

V. Smočinskis. Vis dėlto į Maskvą, bent iš Lenkijos, studentai nesiveržia ir šiuo metu beveik nesiunčiami studijuoti. Aš pats savo studentus siunčiu į Vakarų.

A. Judžentis. Prof. V. Smočinskis indoeuropeistas, tad visai suprantama, kad jo akys dabar nukrypo į Vakarų.

V. Smočinskis. Mano kolega kalbininkas Jurgis Pakerys iš Lietuvos jau du kartus buvo atvykęs tobulintis į Krokuvos Jogailaičių universitetą. Jis domisi indoeuropeistikos klausimais, ir mes sėkmingai bendradarbiaujame. Tačiau kodėl vienas J. Pakerys, kodėl ne trys, ne tryliką jaunų gabių mokslininkų atvyksta tobulintis? Man tai labai suprantama.

V. Plungianas. Galiau sutikti, kad šiuo metu stipriausi indoeuropeistikos centrai iš tiesų yra Vakaruose, taigi ir pats nesiūlyčiau studijuoti šios srities Maskvoje.

ML. Nesuįstumėte net pas Vladimirą Toporovą?

V. Plungianas. V. Toporovas nebedėsto universitete. Pas jį galima vykti konsultuotis, aptarti rūpimą problemą. Susitikę du specialistai visada ras ką aptarti. Pavyzdžiui, ir V. Toporovas, ir V. Smočinskis yra labai geri senosios prūsų kalbos žinovai, tad jų mokslinė polemika kalbinėje literatūroje tikrai įdomi ir vertinga.

V. Smočinskis. Nežinau, kodėl taip yra, bet su Lietuvos prūsistais man diskusijos nesimezga. Galbūt tai jau asmenybių problema.

Ar verta domėtis Okeanija

V. Plungianas. Norėčiau grįžti prie mane sudominusio klausimo, kurį iškėlė *Mokslo Lietuva*: reikia ar

nerieikia kalbininkams studijuoti egzotiškas pasaulio kalbas?

ML. Klausimas, kuris persiima savaime, prisimenant, kad XIX a. iš Vilniaus universiteto išėjo daug puikių orientalistų – Josifas Senkovskis (savo publicistinius straipsnius pasirašinėjo *Barono Brambeuso slapyvardžiu*), Juzefas Kovalevskis, Aleksandras Chodzka Boreika. Vardyti būtų galima ir toliau. Caro valdžiai persekiojant Vilniaus filomatus, o 1832 m. apskritai uždarius Vilniaus universitetą, daug jaunuolių iš Lietuvos pateko į Rusijos universitetus, kai kurie buvo ištremti, o vėliau pagarsėjo kaip egzotiškų tautų ir jų kalbų tyrinėtojai, žymūs mokslininkai orientalistai. Deja, mokslo istorijoje jie figūruoja kaip rusų ar lenkų mokslo atstovai, bet nėra tapę Lietuvos mokslo istorijos dalimi.

V. Plungianas. Gali atrodyti, kad tai savotiškas paradoksas: lyg ir reikėtų pirmiausia tyrinėti lietuvių kalbą ir neekvoti jėgų jaunas talentus siuntinėjant kur nors į Okeanijos salyną. Maža šalis, ne tiek daug talentingų žmonių, tad, atrodytų, kokia dar Okeanija galėtų rūpėti Lietuvos kalbininkams. Vis dėlto su tokia pragmatiška pozicija galėčiau ginčytis, nes tokie tyrinėjimai yra prasmingi net mažos šalies kalbininkams. Ir štai kodėl. Jei tyrinėtojas mokės aprašyti Afrikos ar Okeanijos tautų kalbas, tai jis bus aukso vertės specialistas, nes mokės aprašyti ir savo gimtosios kalbos subtilybes.

Tad iš pirmo žvilgsnio paradoksalus klausimas man atrodo labai prasmingas. Žinoma, tai gali atrodyti pernelyg didelė prabanga, lešų švaistymas, bet kita vertus, tai ir staigus išsiveržimas iš tradicinio žinojimo ribų. Juk kas moksle svarbiausia ir vertingiausia? Ogi naujas, netradicinis žvilgsnis. Žmogus gali reikštis moksle, jei sugeba pamatyti dalykus, kurių nesugebėjo išvelgti kiti.

Šia prasme tyrinėdami kad ir Afrikos tautų kalbas lietuviai galėtų ne tik praplėsti savo pasaulėvaizdį, praturtinti erudiciją, bet labai daug naujo išvysti ir savo įprastame lietuvių kalbos tyrinėjimo darbe.

Danų kalbotyros fenomenas

ML. Bet gal toks kelias būtų labiau priimtinas tokių šalių kaip Lenkija lingvistams? Didesnė valstybė, daugiau intelekto ir materialiuoju išteklių. Jau nekalbant apie tai, kad ir kalbininkų daugiau.

V. Plungianas. Svarbiausia ne dydžiai ar tūriai, net ne išteklių. Pirmiausia, manyčiau, būtina intelektinė atmosfera.

V. Smočinskis. Taip, sutinku.

V. Plungianas. Jei ta atmosfera palanki ieškojimams, inovacijoms, tai puiku. Beje, Salų konferencijoje

pastebėjau tokios atmosferos siekį. Be kitų šalių jaunųjų mokslininkų, mačiau ir labai dalykiškų, profesionalių jaunų lietuvių kalbininkų.

Prisiminkime kad ir Daniją. Nė didelė valstybė, nepasižyminti nei išskirtiniais išteklių, nei kokiais kitais ypatingais turtais. Vis dėlto Danija lingvistikos pasaulyje yra viena svarbiausių valstybių. Kažkodėl būtent ten gimė stebėtinai mokslo kalbotyros išsivystymas. Prisiminkime lyginamosios istorinės kalbotyros pagrindėją Rasmusą Kristianą Raską (Rasmus Christian Rask, 1787–1832 m.), Holgerį Pederseną (Holger Pedersen, 1867–1953 m.), Otą Jasperseną (Otto Jaspersen, 1860–1943 m.), kurio 7 tomų *Dabartinės anglų kalbos gramatika* (1909–1949 m.) iki šiol viena geriausių anglų kalbos gramatikų pasaulyje. Taigi O. Jaspersenas buvo geresnis anglų kalbos žinovas už pačius anglų mokslininkus. Negalima pamiršti Kopenhagos struktūralistinės lingvistikos mokyklos pradininkų Luji Jelsmlevo (Louis Hjelmslev, 1899–1965 m.), struktūralisto Vigo Briondalio (Viggo Brøndal, 1887–1942 m.) ir daugelio kitų. Stebėtina, kad tokia maža šalis pasaulio kalbos mokslą praturtino gausybe kalbininkų.

Pamėgti svetimą

ML. Kaip galima paaiškinti šį mažos danų tautos kalbotyros fenomeną?

V. Plungianas. Man tai paslaptis.

V. Smočinskis. Galėtume ieškoti paaiškinimo. Danai turėjo puikiai išplėtotą lotynų ir senovės graikų filologiją. Įtakos turėjo danų kalbos ir vokiečių žemaičių tarmių skirtumai. Pagaliau danai visados turėjo savo kalbotyros poligoną Grenlandijoje – visi mąstantys danai domisi Grenlandijos eskimų kalba.

ML. Štai ir grįžome prie mūsų pokalbyje lyg ir atsitiktinai švystelėjusios Okeanijos. Danų kalbininkams ta „Okeanija“ buvo Grenlandijos sala, savotiškas kalbinis poligonas.

V. Plungianas. Geras lingvistas būtinai privalo domėtis svetimu, t. y. kitomis kalbomis. Turi pamėgti ne tik savą, bet ir svetimą. Aišku, tai jau mentaliteto ypatybė. Ir kultūros. Tam tikru raidos etapu kiekvienoje šalyje vyrauja dėmesys savo pačios istorijai, kultūrai. Danijoje dėmesys kitam, svetimam, kaip matome, kilo jau XIX amžiuje. Lietuvoje, ko gero, vis dar tęsiasi domėjimosi savimi pačia laikotarpis.

ML. Kartais galime ir suabejoti, matydami, kaip Lietuva sparčiai internacionalizuojasi, tarsi mėgintų bėgti pati nuo savęs.

A. Judžentis. Vis dėlto kalbotyra yra atskira veiklos sritis, ir šalyje

vykstantys procesai ne visada tiesiogiai atsispindi šiame moksle.

V. Plungianas. Jei intelektinėje atmosferoje yra atvirumo, dėmesingumo svetimam ir tolerancijos, galima tikėtis gerų rezultatų. Mokslas yra nuolatinė priešiškų – nuomonių, įsitikinimų, pozicijų – kova. Diskusijos ir prieštaravimai – visai natūralūs dalykai. Svarbu, kad būtų pakantumo oponento mintims, tolerancijos. Ir draugiška atmosfera. Svarbu suprasti, kad bet kuri teorija toli gražu nėra vienintelė įmanoma. Monopolija moksle negalima, nes tik bendros pastangos gali būti vaisingos.

A. Judžentis. Moksle labai svarbi kritikos reikšmė. Principingai įvertinti kolegų darbus, pastebėti trūkumus ir privalumus – būtina kiekvieno mokslo egzistavimo sąlyga. Tačiau būtina laikytis ir mokslo etikos normų, kad kritika nebūtų nukreipta į asmenybę, netaptų sąskaitų suvedimu.

V. Plungianas. Kitaip tariant, nuo administravimo moksle būtina pereiti prie laisvoje visuomenėje įprastų veiklos ir bendravimo formų. Kad į priekį prasiveržtų ne tie, kuriuos palaiko vyresnybė, bet tie, kurie sugeba įtikinti savo idėjomis, išsugdo mokinių ir šalininkų.

Humanitarams pokyčiai skausmingesni

ML. Iš pašnekės su gerbiamaisiais kalbininkais susidariau išpuodį, kad priimti mokslo naujoves lengviau jauniems kalbininkams ir studentams?

V. Plungianas. Taip, nes jie turi mažiau įsitenėjusių stereotipų ir mokslinių prietarų. Vadinausi, jie objektyvesni, neturi išankstinių nuostatų vienos ar kitos naujovės atžvilgiu. Jaunieji gal mažiau išsilavinę, todėl kartais lengviau pasiduoti augsaburnių įtikinėjimams. Laisvoje visuomenėje reikia stengtis įsiklausyti į visų nuomones – ir į autoritetų, ir į jų oponentų. Svarbu atsimiti, kad klysti gali visi, niekas nuo to nėra apdraustas. Kuo daugiau yra mokslininkų ir įvairių mokyklų, tuo geriau.

Štai mes teigiame, kad oponuojame tradicinei gramatikai. Tačiau ji privalo būti – tradicinė gramatika. Padarytume mokslui meškos paslaugą, jei pareikalautume atleisti iš pareigų visus tradicinius gramatikos ir sakytume: štai mes dabar atėjome ir parodysime, kokia turėtų būti nauja gramatika. Jokiu būdu. Visa kartu turi gyvuoti – ir tradicija, ir naujovė. Tik laisvoje varžytuvėse turime įrodinėti, kur kieno tiesa. Jei norite užsiimti tradicine gramatika – prašom, darbuokitės ir toliau. O jaunieji tegul renkasi savo kelią. Ateitis parodys, kuris kelias perspektyvesnis. Naujovėms taip pat reikia sudaryti sąlygas.

A. Judžentis. Gramatikų turi būti įvairių, dėl to mokslui bus tik geriau. Beje, tyrimų metodai kalbotyroje keičiasi lėtai ir dažnai skausmingai. Kad viena teorija būtų pakeista kita teorija, reikia laiko.

V. Smočinskis. Apskritai humanitariniuose moksluose bet kokie didesni pokyčiai yra sunkūs ir skausmingi. Man atrodo, kad matematikoje ir fizikoje jie priimami greičiau ir paprasčiau. Humanitariniams mokslams kartais prireikia šimtmečio, kad būtų įveiktas koks nors įprastas ir paplitęs metodas. Indoeuropeistikos srityje įveikti kai kurias vokiečių kalbininko Hermano Hirto (Hermann Hirt, 1865–1936 m.) akcentologijos idėjas prireikė kone šimto metų. Gamtos moksluose šie procesai, ko gero, vyksta paprasčiau.

Bus daugiau

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Pradžia Nr. 17

Baigiamie pašnekesį su JAV istoriku dr. Teodoru R. Vyksu (Ph. D. Theodore R. Weeks) iš Iliojaus, kuris dalyvavo konferencijoje *Antrasis pasaulinis karas Vidurio ir Rytų Europoje: atmintis, atminties politika ir atminties ženklai. Tęstinumas ir lūžiai*.

Rusijai laikas susitaikyti su naujais tikrovė

Ko laukėte iš šios Vilniaus konferencijos, ką naujo tikėjotės išgirsti?

Suprantama, kad ne vieną šios konferencijos dalyvį gerai pažįstu iš kitų konferencijų, kuriose yra tekę dalyvauti, bet visada labai įdomu susipažinti su naujais kolegomis iš Suomijos, Vengrijos. Nuo tokių ryšių vėliau prasideda mokslinis bendradarbiavimas. Štai su suome kolege Tina Kinunen (Tiina Kinnunen) iš Joensuu sutarėme, kad jos straipsnį puikiai tiktų išspausdinti Estijoje, nes jame daug bendrų Estijos istorijai dalykų. Tai abiem pusėms vertingas tyrinėjimas.

Kartais kritikuodavau Baltijos kraštų istorikus dėl to, kad jie pernelyg susitelkia tik ties savo šalies problematikos tyrinėjimais. Daug svariau būtų, jeigu jie mėgintų lyginti kelias tendencijas. Pavyzdžiui, savo šalies ir Ispanijos, kuri kelis dešimtmečius gyveno diktatūros sąlygomis.

Pergalės prieš nacistinę Vokietiją 60-ųjų švenčiančioje Rusijoje Lietuvos ir Estijos prezidentų sprendimas nevykti į Maskvą buvo priimtas kaip noras apskartinti pergalės džiaugsmą, griauti įvaizdį ar net siekis reviduoti Antrojo pasaulinio karo istoriją. Argi ne taip mūsų valstybių vadovų veiksmas buvo įvertinti?

Man nuostabą kelia tas šovinizmas ir politikavimas, kurį nuolat stebiu per Rusijos televiziją. Tokia politika kenkia patiems rusams. Realybė tokia, kad Rusija pasaulyje nebėra labai didelė jėga ir niekada nebus. Buvo, tačiau labai specifinėmis aplinkybėmis. Panašiai, kaip ir Vokietija, kuri yra labai svarbi Europos valstybė, vis dėlto – tai ne JAV ir ne Japonija. Vargu ar kuris nors vokiečių šiandien turi pretenzijų valdyti pasaulį. Prie panašios minties savo gyventojus turėtų pratinti ir Rusija.

Istorija – tai nuolatinė ir nesibaigianti diskusija

JAV istorikas dr. Teodoras R. Vyksas panešimo metu

rinę galybę? Šios ambicijos net ir neslepamos.

Man atrodo, kad esama tokio pavojaus. Vladimiras Putinas nori patraukti daugumą rusų tuo, kad jis, girdi, esąs „tikras patriotas“, pergalingai baigęs karą prieš atskirti nuo Rusijos panorusią Čėčėniją. Tai labai pavojinga politika, nes galima prarasti tų procesų kontrolę. Kilus politiniam chaosui Maskvoje, Totorija viena pirmųjų būtų pasirengusi išstoti iš Rusijos Federacijos.

Aišku, Rusijoje vykstantys procesai veikia ir Lietuvą, tegul ir netiesiogiai. Man atrodo, ten susitaikytą su mintimi, kad Baltijos šalys jau yra

je. Tačiau neižvelgiu V. Putino noro atkurti sovietinę santvarką.

Keičiasi, bet ar į gera?

Rusija keičiasi, vystosi – ji jau nebe ta, kuri buvo kad ir prieš 15 metų. Tačiau susidaro išpūdis, kad šalies vadovai nelabai išsivaizduoja, ko siekia Baltijos valstybės ir kokių pretenzijų turi Rusijai.

Tačiau V. Putinas labai gerai žino, kaip rusai vertina Baltijos šalių siekius. Jis puikiai pažįsta tautos mentalitetą ir juo manipuliuoja. Man atrodo, rusams labai patinka, kai V. Putinas sako, kad latviai matys savo norus, kaip asilas savo ausis ir panašiai. V. Putinas gerai suvokia, kad negali būti agresyvus Vokietijos ar JAV atžvilgiu, bet prieš Baltijos valstybes – gali. Ir tuo naudojasi. Jis mėgino paveikti Ukrainos prezidento rinkimų rezultatus – nepavyko. Tačiau apskritai jis yra geras politikas. Ar geras žmogus, negalėčiau pasakyti. Man tik nekyla abejonių, kad jis gerai supranta savo tautos mentalitetą.

Nuo V. Putino charakteristikos ir rusų mentaliteto apibūdinimo perėikime prie istorikų reikalų.

Kokia šiandien didžiausia problema istorikui, tyrinėjančiam Antrojo pasaulinio karo dalykus?

Kokius istorikus turite mintyje – Rusijos, Europos ar kurių kitų šalių?

Mintyje turite istorijos mokslą, kuriam taikytini objektyvūs moksliniai kriterijai.

Problemos labai skirtingos. Lenkijos, Vengrijos ar Lietuvos istori-

kams Antrojo pasaulinio karo tema yra labai įdomi pirmiausia dėl to, kad ilgus metus apie tai nebuvo galima kalbėti atvirai, objektyviai ir įvairiais aspektais. Antrojo pasaulinio karo tema yra ne tik labai įdomi, bet ir skaudi daugeliui tautų. Kodėl šiandien Vilniuje negirdime jidiš kalbos? Arba Varšuvoje, kur iki karo 35 proc. gyventojų buvo žydai?

Suprantu, Jūs pabrėšite, kad 200 tūkst. žydų Paneriu kalvose už Vilniaus Antrojo pasaulinio karo metu buvo nužudyti. Visiems mums tai tragiška patirtis. Tačiau pokario kartos žmonės prisimena XX a. 6–7-ajame dešimtmetyje Vilniuje gyvenusius žydus; jų buvo ne viena dešimtis tūkstančių. Niekas jų iš Vilniaus varu nestūmė, jie savo noru panorė emigruoti į Izraelį ir JAV, nors sovietinė valdžia to ir netoleravo. Tai buvo natūralus tautos noras kurti savo valstybę, gyventi normalų gyvenimą. Tačiau XX a. ne tik holokaustas keitė Vilniaus gyventojų sudėtį.

Sutinku, tačiau labai svarbu suvokti, iš kur į Vilnių atsikėlė naujų gyventojų. Jie atvyko ne vien iš Rusijos. Atvyko lietuvių iš daugelio Lietuvos vietovių, taip pat gudų iš kaimyninės Baltarusijos.

vo savo karą.

Vinstonas Čerčilis parašė šešiatomį veikalą „Antrasis pasaulinis karas“, o sovietai to karo istoriją kaskart perrašydavo, kai tik į valdžią ateidavo naujas TSKP generalinis sekretorius. Karo interpretacijų vis daugėjo, bet ar galėtume pasakyti, kad tose istorijose daugėjo objektyvumo ir mokslinio? Ar galima teigti, kad jau parašyta moksliška, objektyvi Antrojo pasaulinio karo istorija?

Apie Antrąjį pasaulinį karą parašyta daugybė tomų, kiekviename vėliau pasirodžiusiame galima rasti to, ko nėra ankstesnėse knygose. Štai V. Čerčilis negalėjo pasinaudoti Sovietų Sąjungos archyvų medžiaga, be to, jis rėmėsi senu istorijos mokslo metodu. Juk ir apie Senovės Graikijos istoriją galima parašyti labai modernų veikalą.

Ar galima būti žydu, lenku ir kartu lietuviu

Ar priklausymas konkrečiai tautai, pavyzdžiui, lenkų ar žydų, gali keisti istoriko požiūrį į Antrojo pasaulinio karo įvykių vertinimą? Jei taip, tai ar galima kalbėti apie objektyvų istorijos mokslą? Mano klausimas gali atrodyti įkyrus, nes lyg ir kartojasi, bet gal esama kriterijų, kurie istorikui padeda siekti deramo mokslinio objektyvumo?

Nepasakysčiau, kad istorija yra tikslus mokslas, kaip fizika ar chemija, nes labai daug vietos lieka interpretacijai, kaip ir kituose humanita-

Į diskusiją įsitraukia dr. Česlovas Laurinavičius

O kur mūsų Rytų kaimynai?

Žvelgiant į šios konferencijos dalyvių sąrašą, jis gali atrodyti gana selektyvus. Nėra Rusijos, Baltarusijos, Ukrainos istorikų, kurių darbų baras galėtų labai praturtinti diskusinę konferencijos dalį.

Nesu organizatorius, todėl man sunku atsakyti. Juk net ir vokiečių istorikai, kurie čia dalyvauja, ne visai atspindi Vokietijos istorikų poziciją, nes štai vokiečių istorikas Karstenas Briugemanas (Karsten Brügemann) profesoriaus pareigas eina Narvoje, Estijoje, o Holgeris Biomanas (Holger Böckmann) – Latvijoje. Pritariu, kad būtų įdomu diskutuoti su Rusijos kolegomis, tačiau organizatoriams ne visada labai paprasta sukviešti norimus dalyvius. Kiekvienas geresnis mokslininkas turi savo asmeninių planų ir įsipareigojimų.

Kas jums labiausiai įstrigo Vilniaus konferencijoje?

Kaip sakiau, nesu Antrojo pasaulinio karo specialistas, bet man buvo labai įdomu išgirsti apie Suomiją, Austriją Antrojo pasaulinio karo metais. Manau, istorikams būtina palyginti ar bent jau žinoti kontraversiškus dalykus, pavyzdžiui, ar Suomija dalyvavo Antrajame pasauliniame kare, ar karia-

riuose moksluose. Kai rašau knygą apie lenkų ir žydų santykius, tikrai nemanau, kad tai bus paskutinė knyga šia tema. Bus reakcija į tą knygą, gal kils diskusija. Man atrodo, kad istorija – tai ir yra diskusija tarp skirtingų požiūrių, pozicijų.

Ką reiškia, kai teigiu esąs latvis ar, pavyzdžiui, žydas? Kyla ir kitas klausimas: jei esu lenkas, vadinasi, nesu žydas? O gal galėčiau būti ir žydas, ir lenkas? Šie klausimai, suprantama, nėra tik teoriniai. Istorijos mokslas gali padėti aiškintis tokius dalykus – tą jis ir daro. Svarbu pasakyti, kad tapatumo klausimas – tai žmogaus priklausomybės, jo vietos pasaulyje klausimas.

Man atrodo, ir Europoje, ir Amerikoje dabar labai svarbu suvokti, kad tas pats žmogus gali būti lietuvis, žydas ir kartu europietis. Tai suprasti būtina. XX a. istorija parodė, kad būtinybė sakyti, „aš esu lenkas, bet ne žydas“, turėjo labai neigiamą padarinį.

Dabartinėje Lietuvoje, man atrodo, galima būti rusu, arba rusiškai kalbančiu žmogumi, ir kartu – tikru lietuviu. Visuomenei reikia apie tai kalbėti.

Kalbėjosi
Gediminas Zemlickas

Po T. R. Vyksos pranešimo grupė Lietuvos istorikų turi ką aptarti

Aišku, tai didžiulė šalis, bet labai nevienalytė.

Sovietmečiu nuolat buvome penimi įvairiomis ideologinėmis klišėmis, viena jų – tuometinės Vakarų Vokietijos revanšizmo, neva, keliančio „galvą“, pavojus. Ar dabar tam tikro revanšo nesiekia dabartinės Rusijos vadovai ir politikai, svajojantys atkurti buvusios Rusijos impe-

už „kordono“ ribų. Net jei Rusija siektų susigrąžinti Ukrainą, galimybės būtų nedidelės. Paveikti bent kiek labiau ji paprasčiausiai neturi ekonominių galių.

Nesu politologas, bet man atrodo, kad V. Putinas žaidžia pavojingai, naudodamas patriotizmo, šovinizmo ir sovietinio laikotarpio prisiminimus, kurie dar gyvi rusų tauto-

Pabaiga, pradžia Nr. 16.

Pasibaigus Lenkų instituto Vilniuje direktorės dr. Malgožatos Kasner (Małgorzata Kasner) kadencijai, prieš pat išvykimą į Varšuvą su ja kalbėjosi Mokslo Lietuvos atstovas.

Kas buvo sunkiausia

ML. Nuo 1990 m. ne visą laiką buvote Lietuvoje, nes Lenkų instituto direktore tapote 2000 metais. Ką veikėte visą tą dešimtį metų?

M. Kasner. Buvau sugrįžusi į Lenkiją, vėliau vėl atvykau į Vilnių, trejus metus dirbau Vilniaus universiteto Lenkų filologijos katedroje. Vis dėlto ilgiausias laikotarpis, kurį praleidau Lietuvoje – tai mano darbas Lenkų institute.

ML. Kas Jums buvo sunkiausia vadovaujant Lenkų institutui? Ar 2000 m., užėmusi šias pareigas jau suvokėte, kas yra ta tikroji Lietuva?

M. Kasner. Tuo metu dar nesuvalkiau. Nedrįsčiau ir dabar teigti, kad labai gerai suvokiu. Su šalies istorija ir dabartimi yra taip, kad šis suvokimas nuolat kinta, plėtojasi. Panašiai ir su žmonėmis. Pagaliau juk žmonės, jų visuma ir sudaro savo šalies istoriją bei dabartį, nes tai jie kuria savo šalį. Visa tai galima pamatyti ir Lietuvoje. Dabar, šiuo momentu apie Lietuvą mąstau taip. Kitaip gal ir nemąstysiu, bet mano suvokimas tikriausiai įgaus naujų niuansų ir subtilumų.

Dabar atsakau į klausimą, kas man buvo sunkiausia, atvykus dirbti į Lietuvą. Lenkų institute susidūriau su grynai tarnybinio pobūdžio sunkumais, kuriuos reikėjo įveikti. Juk atėjau iš universiteto, akademinės aplinkos, o čia buvo visai kitas požiūris, visai kita struktūra. Sunkiausi atrodė administraciniai rūpesčiai. Labai sudėtingas uždavinys buvo perkelti institutą iš pastato Švitrigailos gatvėje į prestižinę vietą Senamiestyje. Pavyko, bet nebuvo paprasta. Dirbdama universitete nesusimastydavau, ar turiu administracinės veiklos gabumų – ten man jų visai neprireikė. Pasisekė, kad galėjau save išmėginti ir visai kitokio pobūdžio veikloje, nes dabar į savo buvusią vietą Varšuvos universitete grįžtu dvasiškai praturtėjusi ir patobulėjusi profesiniu atžvilgiu. Esu turtingesnė ir Lenkijos, ir Lietuvos suvokimo požiūriu. Tas penkerių metų darbas Lietuvai ir Lenkijai, vadovaujant Lenkų institutui – tai labai reikšminga mano gyvenimo dalis, kurios niekada negalėčiau atsisakyti. Nebent manęs pačios ta dalis kada nors atsisakytų. (Juokiasi)

Už bendrą mus stiprinančią tradiciją

ML. Jums teko daug bendrauti su Vilniaus ir Lietuvos lenkais. Juk tai ne

Kurti dialogo erdvę (2)

Dr. Malgožata Kasner su tuometiniu Lenkijos ambasadoriumi Jerzium Baru (Jerzy Bahr) ir Lietuvos kardinolu Audriu Juozu Bačkiumi

tas pats, kas vietiniai lietuviai, ne tas pats ir kas Varšuvos lenkai.

M. Kasner. Ne tas pats, bet labai greitai supratau, kad mūsų institutas negali atsiriboti nuo čia gyvenančių lenkų. Manau, kad tai irgi mūsų veiklos dalis Vilniuje. Reikia taip rašyti mūsų programas, organizuoti renginius, kad jie būtų atviri – tai dažnai pabrėžiu – Lietuvos piliečiams, Vilniaus gyventojams. Tai ne vien lietuviai, ne vien lenkai, baltarusiai ar žydai. Gal tik mažokai ryšių esame užmezgę su rusų bendruomene, bet jos atstovus taip pat kviečiame į savo renginius.

ML. Taigi vilnietišumą, kaip bendrą čia gyvenančių įvairių tautybių žmonių bruožą suvokiate kaip vertybę? Vilnietišumas mus visus jungia?

M. Kasner. Žinoma, antraip būtų labai sunku, gal net neįmanoma dirbti, jei sieki būti atviras, sukurti dialogo erdvę. Tai mano veiklos principas – kitaip aš negalėčiau veikti. Juk negalėjau sakyti: į šį renginį kviečiu lietuvius, į tą – lenkus. Būtų nesąmonė. Pagaliau, kaip galėčiau žinoti, kas yra kas Lietuvoje.

Mums svarbu organizuoti gerus renginius, kurie galėtų pritraukti daugiau lenkų, jeigu jiems aktualu ir įdomu, arba daugiau lietuvių, jeigu jiems rūpi. Tą patį galiu pasakyti ir apie kitų tautybių žmones. Beje, taip ir būdavo mūsų renginiuose – manau, kad tai teisingas veiklos principas.

Neprišimenu tiksliai, bet man atrodė, 2001 m. kartu su Valstybine paminklosaugos komisija Bernardinų bažnyčioje surengėme koncertą, kurio metu rinkome aukas Bernardinų kapinių tvarkymui. Pirmą kartą į žmones kreipėmės siekdami gauti lėšų. Surengėme Bernardinų kapi-

nių nuotraukų parodėlę. Tada sutikome ir puikų partnerį, lenkų bendruomenės narį, poną Ježį Survilą (Jerzy Surwiłło). Iš lietuvių nuostabi asmenybė buvo (ir yra!) Gražina Drėmaitė, tuo metu vadovavusi Paminklosaugos komisijai. Į Vilniaus universiteto Adomo Mickevičiaus muziejų, kuriam vadovauja puikus vedėjas Rimantas Šalna, sukvietėme visų suinteresuotų organizacijų atstovus. Kalbėjome apie Bernardinų kapinių išsaugojimo reikalus. Iš vienos pusės susėdo lietuviai, iš kitos – vietos lenkai. Įsitikinome, kad kiekvienas iš ten buvusių – lietuvių ar lenkų – turi tą patį tikslą. Tai buvo atvejis, kai žmonės galėjo sužinoti vieni apie kitus, susipažinti. Mūsų tikslas buvo pasiektas – parodėme, kad tai ne vienai tautai reikalingas objektas, kad visiems kartu būtina rūpintis Bernardinų kapinėmis. Tai bendras paveldas, ir rūpinimasis juo – mus visus stiprinanti tradicija.

Tada pirmą kartą pasijutau stipri, nes supratau, kad tai ir norėjome pasiekti. Vėliau mes padėjome užmegzti daug gražių ryšių tarp jaunųjų lenkų ir lietuvių rašytojų, vertėjų, lenkų filologiją studijuojančių studentų ir tos srities specialistų. Šie žmonės dabar bendradarbiauja, ir tai puiku.

Kur tautiško galybė

ML. Kaip manote, ar šiais laikais reikia ugdyti tautiško galybę? Juk jį skatinant labai baugu peržengti tą ploną skiriamąją ribą, kuri veda į nacionalizmo pavojų. Blogai, jei per didelę meilę savo tautai, jos garbingai praeičiai nebe norima pripažinti tokios pat kitos tautos teisės, kartais net teisės tai tautai būti

greta. Juk iš istorijos žinome pavyzdžių, kurie mums primena agresyvaus nacionalizmo recidyvus. Tad gal geriau jėgas telkti pilietinės visuomenės ugdymui, o ne skatinti tautiško galybę?

M. Kasner. Manau, kad tautiško galybės pats savaime nedaro nieko blogo. Esu tikra, kad tautiško galybės lenkus ir lietuvius gali tik sustiprinti. Aišku, tai turi būti siejama su europietiško galybės, kai sugebama vienas kitą suprasti ir priimti kaip kitokį. Man atrodo, kad tautiško galybės, panašiai kaip ir europietiško galybės, padeda žmogui suprasti, kas jis yra, arba jam leidžia pasirinkti, kuo būti. Tautiško galybės padeda individui įgauti stiprybę iš savo tautos praeities – tuo jis man atrodo svarbus ir reikalingas. Čia slypi jo galybė.

Tačiau žinant ir pavojus, kurie gali glūdėti tautiško galybės, neišvengiamai kyla klausimas: ką daryti, kad tokie pavojai nekiltų? Manau, kad šioje srityje reikia dirbti, ir tai geriausia daryti tokiose vietose kaip Vilnius, Seinai. Reikia kurti projektus, kuriuose galėtų dalyvauti skirtingi žmonės, su skirtinga tautine patirtimi. Jie gali savo miestą tarsi kurti iš naujo, iš savo patirties, iš savo tėvų ir senelių kartais gal net žaizdotos patirties. Labai gerai, jei yra mokytojų, kurie gali padėti mums visiems iš naujo kažką kurti. Svarbiausia, kad žmonės tvirtai jaustųsi būdami lietuviai, lenkai, rusai, žydai, baltarusiai, totoriai ar karaimai. Kita vertus, bendraudami tie žmonės jau žinos, kaip elgtis su tais, kurie yra kitų tautų atstovai. Gal tai nuskambės pernelyg patetiškai, bet man atrodo, kad tai ir yra mūsų Europos dalies ateitis, nes ši dalis istoriniu požiūriu yra labai žaizdota. Pietinėje Europoje tų

žaizdų dar daugiau (užtektų prisiminti buvusios Jugoslavijos tautų likimą).

Esu tikra, kad darbas su mūsų tautų atmintimi, mūsų tautų praeitimi yra labai svarbus ir reikalingas ateičiai.

Prisijaukinti svetimą

ML. Lenkų instituto organizuoti renginiai „Paribiai“ (Pogranicze) kaip tik ir kreipiami į šiuos tikslus, apie kuriuos dabar kalbame. Ką Jūs dar galėtumėte išskirti iš svarbesnių renginių, kurie buvo organizuoti per Jūsų Lenkų instituto Vilniuje vadovavimo penkmetį? Jau buvome prisiminę susitikimą su lenkų kino režisieriumi Kšyštofu Zanusi, kuris privertė kritiškai ir tarsi kiek iš šalies pažvelgti į pačius save, gal net ir labai negailestingo vertintojo žvilgsniu. O kas Jums atrodo ypač svarbu iš vykusių susitikimų?

M. Kasner. Tai yra labai svarbu, ką dabar sakote: renginys, verčiantis kitaip pažvelgti į save patį, naujai įvertinti savo ligšiolinę patirtį. Visa tai kiekvieną iš mūsų tik praturtina, ar ne taip? To neturėtume bijoti. Apskritai neturėtume bijoti nieko svetimo. Juk kodėl mums nepatinka daugelis dalykų? Todėl, kad atrodo svetimi, neįprasti, ir dažnai pamano me, kad mums visai nėra reikalo tuo domėtis. Vis dėlto labai reikia, ir būtent man pačiai ar pačiam, o ne kam nors kitam. Tai suvokti labai svarbu.

Dabar atsakysiu į man užduotą klausimą, kuris renginys man pačiai buvo labai svarbus. Priminsiu vieną iš jų – tą, kuris man padėjo pasijusti svarbiu Vilniaus kultūrinio žemėlapiu tašku. 2000 m. pirmoje pusėje Lenkų institutas kartu su Gėtės institutu ir Vilniaus miesto savivaldybe rengė pokalbių ciklą, skirtą mūsų tautų istorinei atminčiai. Tie pokalbiai baigėsi 2000 m. spalį Nobelio premijos laureatų Česlavo Milošo (Czesław Miłosz), Vyslavos Šymborskos (Wisława Szymborska), vokiečių rašytojo Giunterio Graso (Günter Grass) ir poeto Tomo Venclovos susitikimu Vilniuje. Mano organizacinės veiklos praktikoje tai buvo pirmas tokio masto ir svarbos renginys. Svarbus pirmiausia tuo, kad tokio masto kultūros asmenybių dėka labai išaugo ir mūsų instituto vardas, jo reikšmė Vilniaus kultūrinio žemėlapyje.

Suvokti didelius dalykus reikia laiko

M. Kasner. Esu dėkinga už susitikimus Vilniuje tiems didiems literatūros ir kultūros veikėjams. Tuo metu aš net negalėjau suvokti visos susitikimų reikšmės. Dabar tas renginys tarsi grįžta į mane, nes rengiuosi rašyti habilitacinį darbą apie mūsų visų atmintį, lenkų ir lietuvių, Vilniaus atmintį.

Vėliau dalyvavau organizuojant man artimiausius renginius. Kartais

Dr. Malgožata Kasner, Lietuvos MA bibliotekos direktorius dr. Juozas Marcinkevičius ir kiti Stanislovui ir Juzefui Mackevičiams skirtos parodos atidaryme

Malgožatos Kasner organizuotame Vytauto Ališausko knygos „Vilniaus Arkikatedros šv. Kazimiero koplyčia“ pristatyme

juokauju, kad tai mano ir mūsų instituto darbuotojų „kūdikiai“. Man ypač mieli buvo susitikimai su lenkų rašytojais tarptautinėse Vilniaus knygų mugėse. Mes kasmet į Vilnių kviečiame žymius Lenkijos rašytojus ir stengiamės mugėje pristatyti naują lenkų literatūrą. Paprastai tie rašytojai jau šiek tiek žinomi Lietuvoje. Tais susitikimais mums pavyksta paspartinti jų vertimų leidybos reikalus Lietuvoje. Vis daugiau vilniečių domisi lenkų literatūra ir Lenkų instituto biblioteka.

Kitas man artimas renginys, nors pati ir nesu didelė kino mėgėja – tai Lenkų kino savaitės Vilniuje. Stengiamės rodyti naujausią Lenkijos kiną, nes tas kinas atspindi Lenkiją. Ne tokią, kaip galime išvysti paveiksluose, bet labai sudėtingą, problemiška. Juk ir mūsų istorija bei dabartis skaudi, problemiška. Sudėtingi buvo Lenkijos santykiai su kitomis tautomis, sunkus kasdienis Lenkijos žmonių gyvenimas. Tokią Lenkiją taip pat reikėtų rodyti Lietuvos žiūrovams, nes tai irgi mūsų bendra patirtis. Visi patyrėme komunizmo spaudimą. Dabar gyvenimo sąlygos keičiasi.

Mokiasiu iš mūsų pačių projektų

M. Kasner. Lenkų instituto projektus visada stengiamės sieti su edukaciniais tikslais. Prisipažinsiu, kad pati labai daug išmokau, kai rengdavome tuos projektus. Antai, kai rengėme Lenkų kino savaites, iš Lietuvos bei Lenkijos televizijos, kino centro ir kitų institucijų gaudavau tokios informacijos ir sužinodavau apie tokias asmenybes, apie kurias kitomis aplinkybėmis niekada ir nebūčiau sužinojusi. Kad ir apie Vladislavą Starevičių (Władysław Starewicz), kuris gimė Kaune ir XX a. pradžioje buvo vienas iš pirmųjų animacinio kino pradininkų. Tai neįkainojama patirtis.

Žodžiu, stengdamasi organizuoti įvairius kultūrinius bei kitokio pobūdžio renginius aš ne tik tenkinau kitų žmonių smalsumą ir dėmesingumą kultūrai, bet ir pati semdavau si didžiųjų kultūros vertybių. Tiek, kiek per tuos penkerius metus gavau Vilniuje, nei Varšuvoje, nei bet kuriame kitame mieste nebūčiau gavusi. Tik Vilniuje galėjau rasti tuos kultūros lobius, juos kaupti, o dabar ateina metas pasidalyti su kitais.

ML. Turite mintyje savo habilitacinį darbą, prie kurio ir grįžtate į Varšuvos universitetą? Išvažiuojate į mokslus?

M. Kasner. Taip, nors labai nenorėčiau atsakyti pradėto darbo. Nesu profesionali diplomatė, į diplomatinę veiklą atėjau iš akademinės aplinkos. Vis dėlto jaučiu, kad turiu labai daug galimybių dirbti tą darbą. Ateityje norėčiau tęsti Vilniuje pradėtą veiklą.

Dabar labiausiai noriu, kad ateitų tas ramus metas, kai galėsiu prisėsti, mąstyti ir rašyti. Man to labai reikia.

ML. Grįžtate į savo katedrą universitete?

M. Kasner. Grįžtu į Varšuvos universiteto Bendrosios kalbotyros ir baltistikos katedrą. Džiaugiuosi, kad ši vieta manęs laukia.

Kaip surado Juozą Adomavičių-Kėkštą

ML. Jūsų kelias veda ne tik į toli, bet ir į aukštį. Neabejoju, kad visų mūsų bendram labui. Tikiuosi, kad užmegztų ryšių su Vilniumi ir Lietuva ne nutrauksite, tai būtų ir neįmanoma. Tačiau Jūsų kelias į Lietuvą prasidėjo, jei teisingai prisimenu, nuo vieno ne paties žymiausio lietuvių poeto...

M. Kasner. Nuo Juozo Adomavičiaus-Kėkšto.

ML. Kuo ši asmenybė Jus patraukė?

M. Kasner. Mano gyvenime gana daug atsitiktinumų, kurie, gerai pagalvojus, gal ir nėra atsitiktinimai. Reikia tik žvelgti aukštyn, gyventi vertybių pasaulyje ir atrasti jame savo vietą. Kita vertus, reikia žiūrėti ir į mažas gyvenimo dovanas, kurios kartais būna išbarstytos aplink mus. Taip mano gyvenime atsitiko ir su lietuvių poetu Juozu Adomavičiumi-Kėkštu.

Nuvažiavusi į Punkską tyrinėjau, kaip lenkiškai kalba vietiniai lietuviai. Tuo metu rašiau kalbotyros magistrą darbą. Lyg ir atsitiktinumas, kad užėjau į Punksko knygyną ir pamaciau knygą – *Dega vėjai*. Autorius – man negirdėtas J. Adomavičius-Kėkštas. Pradėjau skaityti poeto biografiją. Nors lietuviškai skaičiau dar prastokai, suvokiau, kad tai audringos biografijos žmogus. Gimęs Taškente, augęs tarpukario Vilniuje. Paskui bendradarbiavęs su tarybų valdžia, atsidūręs lageryje. Iš lagerio išėjo jau kaip Anderso korpuso karys, su tuo korpusu pateko į Persiją, vėliau – į Italiją, dalyvavo mūšyje prie Monte Casino. Mirė Lenkijoje, Varšuvoje. Daug įdomių biografijos momentų...

Perskaičiusi supratau, kad tai labai keista biografija, kurią suvokti mums nėra paprasta. Nusipirkau tą knygutę, bet jo eilėraščiai man pasirodė visiškai svetimi.

Palikau tą knygą lentynoje. Reikėjo laiko, kad suprascčiau, jog ne dėl J. Kėkšto poetinės kūrybos, o dėl jo likimo, vieno tipiško europiečio likimo, būtina apie tai parašyti. Man sunkiausias dalykas buvo šios asmenybės biografijos faktų rinkimas, nes buvo žmonių, kurie prisiminė J. Kėkštą, bet kiekvienas labai skirtingai. Vieni prisiminimų autoriai rašė vienaip, kiti – visiškai kitaip. Man teko atrinkinėti faktus moksliniam darbui.

Apie J. Kėkštą reikėtų rašyti kitaip...

ML. O kaip elgėtės su Juozo Kėkšto poezija?

M. Kasner. Kai išgilinau į šio žmogaus likimą, visai kitaip pradėjau suvokti ir jo poeziją. Ypač pradėjusi skaityti jo vėlyviausius eilėraščius supratau, koks didelis poetinis potencialas glūdėjo šioje asmenybėje. Tas žmogus galėjo parašyti daug daugiau, išaugti į didelio masto poetą, bet jo gyvenimas, kūrybinė energija norom nenorom buvo eikvojama kitiems dalykams. Kūrybingiausias J. Kėkšto laikotarpis buvo emigracijoje, bet labai greitai baigėsi. Poetą ištiko insultas, bevažiuojant į Lenkiją kilo ir daug kitų problemų.

Vėliausi nedideli eilėraščių rinkiniai rodo jį buvus aukšto lygio poetą. Ir anksčiau parašytuose J. Kėkšto eilėraščiuose galima rasti puikių poetinių blyksnių. Visa tai nagrinėju savo disertacijoje, kuri išspausdinta ir atskira knygele. Dabar jaučiu, kad kai kuriuos dalykus apie J. Kėkštą reikėtų rašyti kitaip, iš to vertinimo taško, kuriame esu dabar. Tačiau tai turėtų parašyti jau kas nors kitas.

ML. Tikiuosi, kad Juozas Kėkštas ne paskutinis lietuvių poetas, kuriam Jūs skyrėte savo mokslinį darbą. To ir norėčiau palinkėti. Taip pat linkiu sėkmingai parašyti ir apginti habilitacinį darbą, išvirtintini moksliniame gyvenime. Ir žinoma, grįžti – sakau, grįžti – į Vilnių. Ačiū už malonią galimybę bendrauti.

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Lietuvos aukštasis mokslas. Kurlink?

Atkelta iš 2 p.

Ar turėsime profesinio bakalauro laipsnį

Sudarant aukštojo mokslo plėtros planą kolegijos tiesiogiai nedalyvavo, tačiau į Švietimo ir mokslo ministerijos sudarytą darbo grupę delegavo savo atstovą, Kauno kolegijos direktorių Mindaugą Misiūną. Kaip teigia Lietuvos kolegijų asociacijos prezidentas dr. Gintautas Bražiūnas, Europos Sąjungos šalyse iki 2007 m. rekomenduojama parengti aukštojo mokslo kvalifikacijų aprašą, t. y. koks kvalifikacinis laipsnis turi būti teikiamas baigus aukštąją mokyklą, ką absolventas turi mokėti. Tokius aprašus jau yra parengę danai ir škotai; G. Bražiūnas ragina šio darbo imtis ir Lietuvoje. Aišku, tai sietusi ir su profesinio bakalauro kvalifikacinio laipsnio įvedimu. Patinka mums tai ar nepatinka, bet ši laipsnį kolegijų absolventams privalėsime įvesti, tvirtina G. Bražiūnas. Antraip mums bus sunku konkuruoti bendroje Europos aukštojo mokslo erdvėje. Beje, kolegijų studentai akcijos metu Vilniaus gatvėse neštuose plakatuose taip pat reikalavo įvesti profesinio bakalauro kvalifikacinį laipsnį. Šiuo metu mes nevykdome Lisabonos strategijos ta prasme, kad neužtikriname darbo jėgos mobilumo, nes mūsų kolegijų absolventai pasijunta tarsi „už borto“. Neturėdami profesinio bakalauro laipsnio jie nepatenka į vieningą Europos kvalifikacinę sistemą.

G. Bražiūnas siūlo studentams labai rimtai apsvarstyti: ar jie nori tik

Konferencijoje „Lietuvos nacionalinė Lisabonos strategijos įgyvendinimo programa ir Lietuvos mokslo konkurencingumas“ Prezidentas Valdas Adamkus išreiškė susirūpinimą aukštojo mokslo padėtimi

norima sulygtinti universitetus su kolegijomis, kristų bakalauro rengimo kokybė. Klausimas, kaip matyti, dar nėra gerai aptartas. Galima rengtis didelėms batalijoms.

Tai rūpestis valstybės smegenimis

Sveikinimo žodyje konferencijos dalyviams ir svečiams Lietuvos Respublikos Seimo Pirmininkas Artūras Paulauskas padėties nedramatizavo, išreikšdamas viltį, kad visi esame tos pačios nuomonės ir siekiame to paties tikslo, – reikia pagerinti Lietuvos aukštąjį mokslą, padaryti jį pri-

Anot Seimo Pirmininko, aukštajam mokslui būtina skirti ypatingą dėmesį, nes kitų išteklių neturime – tik išsilavinusius žmones, t. y. protus. Štai kodėl aukštasis mokslas turi būti pagrindinis mūsų dėmesio objektas.

Problemos pripažįstamos

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo viceministras Raimundas Mockeliūnas pabrėžė: pačių Lietuvos mokslininkų ir jiems padedančių ekspertų atlikta aukštojo mokslo analizė rodo, kad sistemoje yra daugybė problemų. Mokslinių tyrimų ir eksperimentinė technologinė plėtra

Konferenciją „Aukštojo mokslo sistemos reforma: kryptys ir sprendimai“ atidaro Seimo Pirmininkas Artūras Paulauskas, Lietuvos pramonininkų konfederacijos viceprezidentas Rimvydas Jasinavičius ir Lietuvos studentų sąjungos prezidentas Jonas Okunis

studentauti, ar siekia kokybiškų studijų? Mat Lietuvos kolegijų direktorių konferencijos prezidentui atrodo, kad studentai kartais patys sau prieštarauja: kartais jie reikalauja kokybiškų studijų, ir tada lėšos turi būti skiriamos kokybei užtikrinti, bet pasigirsta ir kitokio pobūdžio reikalavimas – girdi, duokite studijoms daugiau pinigų, kad būtų galima ilgiau studijuoti. G. Bražiūnas stebisi, kad studentai taikstosi su studijų programomis, kai šalyje bakalauro kvalifikacinis laipsnis suteikiamas tik po ketverių studijų metų. Europoje bakalauro kvalifikacija suteikiama po trejų metų studijų. Perėmę Europoje įprastą modelį iškart sutaupyti ketvirtį bakalauro rengimui valstybės skiriamų lėšų, o jauni specialistai greičiau įsilietų į darbo rinką.

Neatrodė, kad ši kolegijų nuostata ras pritarimą šalies universitetuose. Tik per mano lavoną, – nedviprasmiškai ir vaizdingai atsakė vienos aukštosios mokyklos rektorius, paklaustas, ką mano apie šį kolegijų reikalavimą. Universitetai mato pavojų, kad tokiais reikalavimais

einamą, kokybišką, pagaliau kad akademinė bendruomenė priimtų aukštojo mokslo reformos metmenis ir kad aukštąjį mokslą įgijęs specialistas nesiblaškytų, o žinotų savo siekius ir būtų pasirengęs juos įgyvendinti. Šių tikslų įgyvendinimo paieškos įmanomos tik diskutuojant, tad Seimo Pirmininkas ir pasiūlė pasinaudoti gera proga darbingoje aplinkoje pasidalyti nuomonėmis, paieškoti sprendimų ir galbūt pasistengti suteikti jiems įstatymų normų pavidalą.

Iš anksčiau vykusio susitikimo su Lietuvos pramonininkų konfederacijos viceprezidentu Rimvydu Jasinavičiumi Seimo Pirmininkas teigė supratęs, kad aukštojo mokslo problemų sprendimo kryptyse („problemų medyje“) svarbiausia problema yra įstatymų leidyba arba teisėkūra. Todėl visa, kas bus sutarta, turi virsti įstatymų normomis. Seime sudaryta darbo grupė, kuri rengia Aukštojo mokslo įstatymo pataisas, galimas dalykas bus parengta ir nauja įstatymo redakcija. Darbo grupėje dalyvauja ir studentų atstovai, taigi atstovaujama visoms suinteresuotoms grupėms.

Silpnai orientuota visuomenės ir ūkio poreikiams tenkinti. Silpni mokslo, studijų ir verslo ryšiai, toli gražu nepakankamas socialinių partnerių vaidmuo mokslo ir studijų institucijų veikloje, ypač rengiant specialistus. Žemas mokslininko prestižas visuomenėje. Aukštosios mokyklos susilaukia vis daugiau visuomenės, verslo žmonių priekaištų dėl lėto universitetų reagavimo į greitai kintančias visuomenės, valstybės ir ūkio reikmes. Studentai skundžiasi nepakankamomis aukštųjų mokyklų pastangomis teikti naujausius žinių, reikalauja daugiau praktinių įgūdžių. Vis dar taikomi pasenę dėstymo metodai, prastos studentų socialinės sąlygos. Studentai baiminasi, kad baigę studijas pagal specialybę gali nerasti darbo.

Savo ruožtu ir aukštųjų mokyklų netenkina dabartinis finansavimas, dėl to vis labiau sensta laboratorijų įranga, nepajėgiama atnaujinti edukacinių technologijų. Universitetų dėstytojai vis dar priversiti ieškoti kitų papildomų

Pastaruju metu pastebimas didžiulis pasaulio mokslo bendruomenės susidomėjimas kamieninėmis ląstelėmis. Šį susidomėjimą nulėmė neseni atradimai, leidę pradėti išsamius fundamentinius ir ikiklininius embrioninių ir suaugusio žmogaus kamieninių ląstelių tyrimus. Nepaisant to, dar nėra galutinių atsakymų į daugelį esminių klausimų. Pavyzdžiui, iki šiol vyksta diskusijos dėl tikslaus šių ląstelių apibrėžimo. Daugelis mokslininkų sutinka, kad kamieninės ląstelės yra unikalios, nes turi tris kitoms organizmo ląstelėms nebūdingus požymius:

1) kamieninių ląstelių populiacija nuolat atsinaujina per visą gyvenimą;
2) kamieninės ląstelės yra nespecializuotos;

3) šios ląstelės geba virsti (diferencijuotis) įvairių audinių tipų ląstelėmis.

Pagal kilmės šaltinį kamieninės ląstelės yra skirstomos į du tipus:

1) embrionines kamienines ląsteles (EKL); šios ląstelės išskiriamos iš embriono audinių;

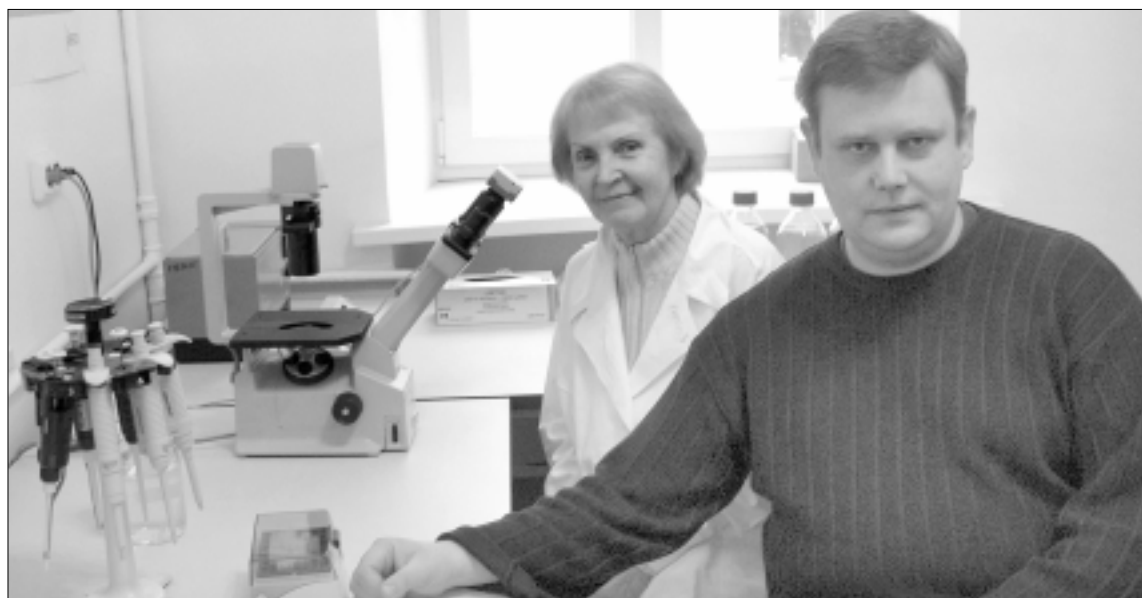
2) suaugusio organizmo kamienines ląsteles (SKL); šios ląstelės dar vadinamos audinių kamieninėmis ląstelėmis, išskiriamos iš suaugusio organizmo audinių.

EKL yra išskiriamos iš 3–5 dienų amžiaus embrionų. Šio amžiaus embrionai yra blastocistos vystymosi stadijoje. Blastocista yra sudaryta iš trofoblasto, kuris formuoja ertmę, vadinamą blastocelu. Viename blastocelės poliuje yra apie 30 ląstelių sankaupa, vadinama vidine ląstelių sankaupa (angl. *inner cell mass*). Iš vidinės ląstelių sankaupos embrionogenezės metu formuojasi visų tipų organizmo audiniai. Būtent šios ląstelės ir yra EKL šaltinis.

Pirmieji eksperimentai su pelių embrionais pradėti vykdyti dar 1963 m., tačiau tik prieš dvidešimt metų buvo sukurtos veiksmingos metodikos, leidusios ilgai kultivuoti ir kryptingai diferencijuoti pelių EKL *in vitro*. Šių tyrimų metu įgyta patirtis leido 1998 m. pirmą kartą sėkmingai išskirti ir kultivuoti žmogaus embrionų ląsteles laboratorijos sąlygomis. Ląstelės buvo išskirtos iš embrionų, sukurtų dirbtinio apvaisinimo sąlygomis *in vitro*. Kultivuojant EKL griežtai apibrėžtomis sąlygomis galima ilgai palaikyti nediferencijuotą (nespecializuotą) ląstelių populiaciją. Nesilaikant šių sąlygų, EKL pradeda formuoti sankaupas, vadinamas embrioniniais kūneliais (angl. *embryoid bodies*) ir pradeda diferencijuotis spontaniškai, įgydamos įvairių audinių tipų ląstelėms būdingų savybių. Tačiau spontaninės EKL diferenciacijos metu nesuformuojama homogeniškos tam tikro audinio tipo ląstelių pirmtakų populiacijos. Todėl dabar mokslininkai skiria ypač didelį dėmesį kryptingoms (kontroliuojamos) EKL diferenciacijos protokolų kūrimui. Šie protokolai leistų laboratorijos sąlygomis generuoti gausias homogeniškas tam tikro audinio tipo (pavyzdžiui, širdies raumens, dopaminerginių neuronų ir t. t.) ląstelių pirmtakų populiacijas. Šios ląstelės galėtų būti panaudotos kurti naujus įvairių ligų gydymo būdus. Visuotinai pripažinta, kad EKL turi milžinišką potencialą, kurį galima panaudoti naujoms įvairių patologinių būklių gydymo strategijoms kurti. Deja, EKL naudojimo moksle ir medicinoje perspektyva yra miglota. Pastaraisiais metais vyksta aktyvios diskusijos dėl galimybės mokslo ir gydymo tikslais naudoti EKL. Šios diskusijos priežastį lemia reikšmingos etinės problemos. Patirtis rodo, kad vieningo šių problemų sprendimo būdo artimiausiu

Kamieninės ląstelės: situacija pasaulyje ir Lietuvoje

VU Eksperimentinės ir klininės medicinos instituto mokslininkai dr. Vida Elena Gražienė ir dr. Augustas Pivoriūnas kamieninių ląstelių laboratorijoje

metu pasaulinei bendruomenei rasti greičiausiai nepavyks. Tai lemia dar didesnį mokslininkų susidomėjimą suaugusio organizmo kamieninėmis ląstelėmis. Šio tipo ląstelių naudojimas mokslinio tyrimo tikslais nekelia grėsmės visuotinai priimtiems etikos principams. Kaip minėta, SKL reziduojama labai nedidelę specializuoto audinio ląstelių populiacijos dalį (įvairių autorių duomenimis 0.1–3 proc.), dabar manoma, kad būtent šios ląstelės lemia audinių atsinaujinimą per visą gyvenimą. 1917 m. Artūras Popenheimas (Artur Pappenheim) išklė hipotezę, kad suaugusio organizmo hemopoezė (kraujodarą) palaiko labai maža nediferencijuotų ląstelių populiacija. Ši hipotezė eksperimentiškai patvirtinta tik 1961 m., kai buvo įrodyta, kad labai maži donoro ląstelių kiekiai gali atkurti subletalai apšvitintų pelių kraujodarą. Nuo tada SKL pavyko išskirti iš beveik visų organizmo audinių. Ilgai manyta, kad SKL gebėjimas diferencijuotis priklauso nuo audinio, kuriame šios ląstelės reziduoja, tipo. Pavyzdžiui, hemopoetinės ląstelės gali diferencijuotis tik į įvairias kraujo ląstelių linijas, nervinės kamieninės ląstelės – tik į neuronus, astroцитus ir oligodendrocitus, mezenchiminės kamieninės ląstelės – į adipocitus, chondrocitus ir osteoblastus ir t. t. Tačiau naujais atradimais rodo, kad SKL diferenciacinis potencialas yra daug didesnis nei anksčiau manyta. Pavyzdžiui, sukūrus specialias sąlygas, hemopoetines kamienines ląsteles galima diferencijuoti į nervines, skeleto ir širdies raumens, kepenų, kasos β-ląsteles. Mezenchiminės kamieninės ląstelės taip pat galima diferencijuoti į nervines, kepenų, širdies raumens ląsteles. Ši SKL savybė vadinama plastiškumu (transdiferenciacija). Taip pat neseniai įrodyta, kad sukūrus tam tikras sąlygas, kai kurių ląstelių pirmtakus galima diferencijuoti, t. y. sugražinti ląsteles į ankstesnę raidos (diferenciacijos) stadiją. Pavyzdžiui, panaudojus cheminį junginį reversiną pavyko diferencijuoti C2C12 mioblastus (raumenų ląstelių pirmtakus) į mezenchiminės kamienines ląsteles, kurios galėjo diferencijuotis į adipo-

citus ir osteoblastus. Ypatingos SKL savybės ir tai, kad šių ląstelių naudojimas nepažeidžia etinių normų, paskatino daugelį mokslininkų pradėti kurti naujas genų ir (ar) ląstelių terapijos strategijas. Tačiau pažanga šioje srityje iki šiol stabdė dvi metodinio pobūdžio problemas.

SKL šaltinių prieinamumas

Tradiciškai pagrindinis SKL šaltinis iki šiol buvo kaulų čiulpai. Deja, šis šaltinis ne visada tinkamas dėl donoro amžiaus, taip pat dėl to, kad kaulų čiulpų aspiracija traumuoja donora.

Todėl pastaruju metu ypač aktyviai ieškoma technologinių sprendimų, leidžiančių išskirti SKL iš alternatyvių šaltinių. Ypač domimasi vadinamaisiais „liekamaisiais“ audiniais – placenta, virkštele, riebalais po plastinių nusiurbimo operacijų. Šie audiniai pasmerkti žūti, todėl galimybė juos panaudoti kaip SKL rezervuarą yra labai patraukli dėl jų prieinamumo (kiekvienu dieną yra sunaikinami ir prarandami milžiniški šių audinių kiekiai), taip pat, kaip rodo pasaulinė praktika, SKL skyrimui naudojant „liekamuosius“ audinius taikomi švelnesni bioetikos reikalavimai. Pastaraisiais metais pasiekta nemenka pažanga ieškant alternatyvių kaulų čiulpams SKL šaltinių. Pavyzdžiui, iš riebalų, gautų po plastinių nusiurbimo operacijų pavyko išskirti mezenchiminės kamieninės ląstelės. Šios ląstelės pasižymi dideliu proliferaciniu potencialu (sugebėjimu ilgą laiką daugintis kultūroje *ex vivo*) bei plastiškumu (gali diferencijuotis adipocitų, chondrocitų, osteocitų, kardiomiocitų ir neuronų kryptimis). Šiuo būdu gautas ląstelės taip pat galima užšaldyti ir ilgai saugoti. Taip pat aprašyti sėkmingi SKL išskyrimo iš placentos bandymai. Naudojant šį šaltinį taip pat pavyko atskirti mezenchiminės kamieninės ląstelės, pasižyminčias dideliu plastiškumu. Virkštelės kraujas ir audiniai jau senokai naudojami kaip įvairių tipų SKL šaltinis. Nustatyta, kad virkštelės kraujyje yra itin daug hemopoetinių kamieninių ląstelių. Šis šaltinis taip pat yra naudojamas išskirti mezenchiminės kamieninės ląstelės. Išsivysčiusiose užsienio ša-

lyse populiarėja vadinamieji „virkštelėlių bankai“, kuriuose už tam tikrą mokesť saugomas po gimimo likusios individo virkštelės kraujas. Manoma, kad ateityje išplėtos technologijos leis naudoti šį SKL šaltinį autologinei transplantacijai, koreguojant įvairias patologines būkles.

SKL kiekis

Tam, kad būtų galima veiksmingai naudoti SKL įvairių patologinių būklių korekcijai būtina *ex vivo* paruošti didelius šių ląstelių kiekius. Tai kol kas nepavyksta. Intensyvūs SKL signalinių mechanizmų, reguliuojančių jų proliferaciją ir diferenciaciją, tyrimai turėtų išspręsti šį klausimą. Šiame kontekste ypač vertingas mezenchiminės kamieninės ląstelės eksperimentinis modelis. Šias ląsteles jau dabar *in vitro* sąlygomis galima kultivuoti gana ilgai. Taip pat, kaip minėjome, mezenchiminės kamieninės ląstelės galima išskirti iš daugelio alternatyvių šaltinių.

Įvairios ikiklininės ir klininės studijos jau dabar tiria terapinį SKL potencialą. Hemopoetinės kamieninės ląstelės naudojamos gydyti kraujo vėžį, regeneruoti širdies raumenį, kasos β-ląsteles. Mezenchiminės kamieninės ląstelės buvo sėkmingai naudojamos kaulinio audinio (*osteogenesis imperfecta*), kremzlės, širdies raumens regeneracijai. Manoma, kad

ateityje šio tipo ląsteles taip pat bus galima naudoti įvairių autoimuninių ligų (sisteminės raudonosios vilkligės, reumatoidinio artrito ir kt.) gydymui. Žymiausi pasaulio mokslininkai prognozuoja, kad per artimiausius 5–10 metų kamieninių ląstelių panaudojimas gali sukelti revoliuciją medicinoje. Išstobulins tyrimų ir gydymo metodus su kamieninėmis ląstelėmis, netolimoje ateityje bus pasiektas ir klininis, ir finansinis efektas, nes sumažės išlaidų medikamentams, skirtiems sunkių ligų profilaktikai ir gydymui.

Deja, šiuo metu Lietuvoje nėra tinkamų sąlygų nacionaliniu mastu plėsti perspektyviai medicinos požiūriu biotechnologijų sričiai – iš esmės tyrinėti kamienines ląsteles ir jų pagrindu kurti modernias mokslinėje ir medicininėje praktikoje taikomas technologijas. Pagrindinė problema ta, kad trūksta kompetentingų ir aukštos kvalifikacijos specialistų, o patikima informacija apie kamieninių ląstelių taikymą gydymo tikslams tiek visuomenei, tiek medikams ir įvairių sričių mokslininkams šiuo metu sunkiai prieinama.

Norime pasidžiaugti, kad pirmasis žingsnis geresnės padėties link jau žengtas. VU Eksperimentinės ir klininės medicinos institutas kartu su partneriais (VU Igoninės Santariškių klinikomis, Biochemijos institutu, VU Imunologijos institutu ir Biotechnologijos institutu) gavo finansinę paramą projektui *Mokslinės visuomenės žinių plėtojimas kamieninių ir aukštesnės diferenciacijos ląstelių tyrimų srityje*. Parama yra teikiama iš Europos Sąjungos struktūrinių fondų pagal BPD 2 prioriteto 5 priemonę *Žmogiškųjų išteklių kokybės gerinimas mokslinių tyrimų ir inovacijų srityje*. Projekto metu vyksta ir teoriniai tarpdisciplininiai, ir praktiniai laboratoriniai kursai, rengiama mokytojų medžiaga. Kursus veda žymiausi savo srities Lietuvos ir užsienio specialistai. Nagrinėjami klausimų spektras yra labai platus, jis apima tiek įvairius fundamentinės kamieninių ląstelių biologijos aspektus, tiek terapinio šių ląstelių panaudojimo galimybes. Artimiausiu metu pradės veikti interneto tinklalapis www.kamienineslasteles.lt. Čia bus pateikta visa su projektu susijusi informacija (kursų tvarkaraščiai, naudingos nuorodos ir kt.).

Tikimės, kad šis projektas padės suvienyti geriausių Lietuvos mokslininkų ir gydytojų-klinikistų pastangas ruošiant bendrą kamieninių ląstelių mokslinių tyrimų ir kvalifikuotų specialistų rengimo sistemą.

Dr. Augustas Pivoriūnas,
VU Eksperimentinės ir klininės medicinos institutas

KTU MAISTO INSTITUTAS

skelbia konkursą šioms pareigoms užimti:

- vyriausiojo mokslo darbuotojo chemijos laboratorijoje – 1 vieta;
- vyresniojo mokslo darbuotojo: mikrobiologijos laboratorijoje – 2 vietos, technologijos laboratorijoje – 1 vieta;
- mokslo darbuotojo: chemijos laboratorijoje – 1 vieta, technologijos laboratorijoje – 1 vieta.

Etato dydis nustatomas sudarant darbo sutartį. Dokumentai: 1) prašymas direktoriaus vardu; 2) gyvenimo aprašymas; 3) mokslinių publikacijų sąrašas, kuriame išskirti: a) po daktaro disertacijos gynimo, b) per pastaruosius 5 (penkerius) metus; 4) mokslo laipsnių diplomų ir pedagoginių vardų atestatų spaudai – priimami nuo š. m. rugsėjo 28 d. iki spalio 28 d. adresu: Taikos pr. 92, 51180 Kaunas, sekretoriatas, 305 kab., tel. (8 ~ 37) 312 393.

Daugiau informacijos rasite www.lmai.lt

Direktorius

Atkelta iš 3 p.

variante ties ne itin baisiais sovietmečio „perlais“ parašė – sov., t. y. sovietizmas.

Suprantu sovietmečio kalbininkus: jiems grėšė Sibiras, jie taikėsi prie aplinkybių. Antai Juozas Balčikonis redagavo *Žodyno* t. 1 (1941 m.), t. 2 (1947 m.), ir iš dalies t. 3. J. Balčikonis nesutiko su *Žodyno* rengimo principais ir iš žodyno redakcijos pasitraukė. Jam buvo užvesta byla, bet išgelbėjo Antanas Sniečkus. Mat Būgienė ir Sniečkuvienė (A. Sniečkaus motina) buvo seserys. A. Sniečkus J. Balčikonio bylą įsidėjo į stalčių ir pažadėjo sutvarkyti. Tuo ir baigėsi.

Bent toks A. Sniečkaus indėlis lietuvių kalbotyros istorijai.

Tokio tipo žmonėms kartais pasitaiko padaryti ir gerų darbų. Man pirmiausia rūpėjo kalbiniai dalykai – žodžių formos, tarmių nesupratimas, jų transponavimas.

Tikriausiai kalbate ne vien apie akivaizdžias klaidas, bet ir apie diskutuotinus dalykus, dėl kurių kalbininkai gali ir nesutarti.

Kalbos moksle, kaip ir bet kuriam kitame moksle, be kitokių nuomonių ir diskusijų neįmanoma. Aš daug kur ginčijusi su prof. Aleksu Girdeniu, bet mes dėl to nekimbame vienas kitam į atlapus. Labai vertinu A. Girdenį, manau, kad jis vienas gambiausių mūsų laikų kalbininkų. Tai gi savo nuomonę stengiuosi visada pareikšti, net jei tai kai kuriems oponentams ir nepatinka. Tik svarbu tas nuomonės reikšti ir ginti kultūringai. Štai mano rankose prof. Olego Poliakovo straipsnis apie kalbininką Borisą Serebrenikovą. Pradėjau skaityti. Su kai kuriais teiginiais būtų galima ginčytis, nesutikti, bet straipsnis parašytas labai korektiškai, inteligentiškai. Rusijos MA akademikas labai palankiai rašo ir apie mūsų *Lietuvių kalbos žodyną*. Tokio požiūrio linkėčiau ir kai kuriems politikams bei valdininkams. Jei nebūtų šio mūsų *Žodyno*, išvis negalėtų gyvuoti baltistika, ji tapūtų neįmanoma. Tačiau kaip tą įrodyti mūsų protuoliams, kurie to nesuvokia.

Ko nesuprato A. J. Greimas

Kaip atsitiko, kad šitoks autoritetas kaip Algirdas Julius Greimas apie „Lietuvių kalbos žodyną“ buvo pasakęs ne itin palankų žodį? Girdi, mokytojo Balčikonio rengtas, tad koks dar gali būti ypatingo gerumo veikalas. Pasišaipyta iš J. Balčikonio, kuris tarpukario Lietuvoje yra buvęs mokytojus.

Išties A. J. Greimas viename laikraštyje buvo parašęs, kad *Žody-*

Domėtis tarmėmis ir gyvąja kalba

Lietuvių kalbos institute Kazimierui Būgai skirtoje konferencijoje; pirmoje eilėje – du žemaičiai kalbininkai: prof. Vytautas Vitkauskas ir prof. Aleksas Girdenis, kairėje – prof. Anatolijus Nepokupnas

nas rengtas mokytojo, todėl prastas. O juk tas *Žodynas* iš tiesų buvo išsias rūmas, sukrautas J. Balčikonio. Tai ne šiaip mokytojas, bet tikras mokslininkas – šitai ir stengiausi parodyti *Literatūroje ir mene*, kur paprieštaravau A. J. Greimui. Tada man sakė: *Kas tu esi, kad imiesi su Greimu?* Aš nesiemiau su Greimu, bet mačiau, kas buvo padaryta J. Balčikonio. Jis paėmė visą paveldėtą leksiką – nuo lietuviškų raštų pasirodymo iki išlaikytų tarmių. Tai du svarbiausi mūsų kalbos stulpai: tarmės ir senieji raštai.

Kaip atsitiko, kad puikią mokslininko nuovoką turėjęs A. J. Greimas taip neteisingai užsipuolė J. Balčikonį?

A. J. Greimas pirmiausia yra semantikos specialistas, reikšmių žinovas, bet ne kalbos, ne istorinės gramatikos. O tyrinėjant tarmes svarbiausia istorinė gramatika. Galimas dalykas, A. J. Greimas buvo paveiktas ir tuometinių Tomo Venclovos nuostatų. Tokia galinga mokslo asmenybė kaip A. J. Greimas J. Balčikonio pastangų, atrodo, ir nesuprato.

Kalbos mokslas yra labai platus, ir gilindamasis į vieną kurią nors sritį gali menčiau išmanyti kitas. Mano tyrinėjimų sritis – tarmės. Kiekvieną metą, kaip sako žemaičiai, važiuoju į kaimus, klausausi ten gyvenančių žmonių ir rašau kiek begalėdamas. Štai spalio 15 d. išėjau į užtarnautą poilsį, bet vis tiek eisiu ir važiuoju į kaimus, toliau dirbsiu su tarmėmis. Kol, žinoma, galingosios jėgos laikys mane šiame pasaulyje.

Be visuomenės nėra ir tarmės

Ar nuo tų tarmių ir žodžių, kuriems skyrėte savo mokslinį gyvenimą nepavargote?

Nepavargau ir nepavargstu, nes visada surandu ką nors nauja. Kartais išgirstu visai nežinomų žodžių. Jų yra dar nesurinktų, reikia važiuoti ir rinkti. Pavargstu nuo amžino stygiaus ir dejonių: nėra pinigų, nėra laiko.

Mes dabar vieno dalyko nesuprantame: jei yra tarmė ir kalba, tai turi būti tos kalbos ir tarmės visuomenė. Bet tos visuomenės nebėra. Ji išardyta. Teliaka pavieniai asmenys. Tarmės lieka kaip atskirų asmeninių

rodo, ypač jei tai moteris. Senutės būna labai laimingos, jeigu jas truputį pajauninu. Klausiu, kur gyveno seniau, iš kur kilusi mama, kur krikštyta ir t. t. Žmonės viską pasisako, sužinau svarbiausius užrašinėtoji dalykus. Jei žmogus atsikėlęs, tai negalima teigti, kad tai šios, o ne kitos tarmės žodis. Štai A. Girdenis savo tirkšliškių tarmės rinkinyje įrašė ir iš toliau atsikėlusius žmonių žodžių, bet visur parašo: tas žmogus atsikėlęs iš ten ir ten. Tada tokie surinkti žodžiai yra didelis turtas, niekas nesusipainios tų skirtingų tarmių. Tyrinėtojai visada atseks žodžio kilmės ištakas.

Štai apie Mažeikius nėra išliku-

santykiai, požiūris, kitokių jėgų paisymas. Visa tai gali perduoti tik tų kaimų žmonės. Vaikščiodamas po kaimus sutikdavau tokių filosofų, tokių išmintingų žmonių, kad tiesiog stebuklas. Nesinori eiti iš tų namų, net nakvot pasilieki ir dar šneki. Visai kitas pasaulis, tik reikia į jį įsigilinti. Visada prisimenu savo mokytoją J. Balčikonį, kai jis sėdi laimingas pas tuos žmonelius, šnekasi, rašo. Vaišina jį rūgusiu pienu, muselės puola, jis valgo, čia klausosi, čia rašo – visai kitas žmogus, ne tas Balčikonis, kuris per egzaminus visus gąsdindavo. Kaime jis švytėdavo.

O kaip ten jo laukdavo! Į lietu-

Prof. Vytautas Vitkauskas pristato „Lietuvių kalbos žodyno“ XX tomą; greta – Lietuvių kalbos instituto direktorė Jolanta Zabarskaitė ir prof. Giedrius Subačius

prisiminimų reikalas. Vienur kitur tėra išsilaikiusios. Mano krašto – Kuršėnų tarmė jau visai suirusi. Numeliuotos net žemaičių ir aukštaičių ribos – neatskirsi. Pagal tarmės ribas buvo galima atskirti žemaičių ir aukštaičių ribas. Ivoškiai buvo žemaičių, o Kušleikiai – jau aukštaičių kaimas. Dabar nei Ivoškių, nei Kušleikių nebėra – išskeldinti. Bendruomenės nebėra, senukai išsisklaidė, ir ką jie išlaikė, tą išlaikė.

Kaip Jūs dirbate kalbos užrašinėjimo darbą, kokias gudrybes taikote?

Dabartiniai žodžių užrašinėtojai dirba truputį kitaip negu mes. Juk kaip mus mokė J. Balčikonis ir kiti autoritetai: reikia kalbėtis su tokiu žmogumi, kuris toje vietoje gimęs ir augęs, jo tėvai taip pat turi būti iš tų vietų, tada jo tarmę galima pripažinti kaip autentišką. Jei tokio paveldėjimo nėra, tai tarmė gali ir nebūti visai švari. Gaila, bet tų dalykų užrašinėtojai dabar nebeklausia.

Kaip Jūs kalbinate žmones, kokius būdus naudojate?

Prieš pradėdamas šnekinti žmogų pagiriu, kad gražus ir jaunai at-

rodas, ypač jei tai moteris. Senutės būna labai laimingos, jeigu jas truputį pajauninu. Klausiu, kur gyveno seniau, iš kur kilusi mama, kur krikštyta ir t. t. Žmonės viską pasisako, sužinau svarbiausius užrašinėtoji dalykus. Jei žmogus atsikėlęs, tai negalima teigti, kad tai šios, o ne kitos tarmės žodis. Štai A. Girdenis savo tirkšliškių tarmės rinkinyje įrašė ir iš toliau atsikėlusius žmonių žodžių, bet visur parašo: tas žmogus atsikėlęs iš ten ir ten. Tada tokie surinkti žodžiai yra didelis turtas, niekas nesusipainios tų skirtingų tarmių. Tyrinėtojai visada atseks žodžio kilmės ištakas.

Kaip tapti žmogumi

Aš pats šnekėdamas visada mažiau žemaitiškai. Studentai ima juoktis iš mano žemaitiavimo. Labai daug savo kalbos vertybių Lietuva praras, jei toliau nebus dirbama su tarmėmis. Juk kodėl mūsų kalbotyra buvo taip sustiprėjusi? Dėl to, kad J. Balčikonio ir kitų kalbininkų buvo sukeltas sąjūdis domėtis tarmėmis ir gyvąja kalba. Štai kur esmė. Buvo einama į gelmę, į istorinę gramatiką, nagrinėjama kiekviena žodžio forma.

Tai ir yra kalbos gyvybės šaltinis – tarmės?

Taip. Per tarmes galėtume pamatyti savo tautos dvasinės kultūros ir visos kultūros šaknis. Jei prarasime tarmes, tai prarasime didelius kalbos turtais. Tai ir žmonių

viškas „salas“ Baltarusijoje – Zietelą, Rodūnią – jis duonos maišais žmonėms nuveždavo, kai tos duonos ten trūko. Ypač Aldona Paulauskienė jam pirkdavo duonos, kad į kaimus nuvežtų. Tokie buvo laikai.

Vilniaus krašte J. Balčikonis surasdavo paskutinius autochtonus, kurie dar prisimindavo savo tėvų kalbą. Nemenčinėje, Maišiagalėje rado, pakalbino, paskui medžiagą perdavė Aloyzui Vidugiriui, šis dar patyrinėjo – ir *Lietuvių kalbos atlasas* buvo parengtas. Tačiau visam tam reikia atsidėjimo, nuolatinių pastangų.

Suprantu, kad labai didžiuojatės savo mokytoju – Juozu Balčikoniu.

Būtent jis ir paskatino mane tarmėmis domėtis. Pirmą kursą universitete baigęs nunešiau J. Balčikoniu savo surinktų žodžių – gal apie 240. Laksčiau po kaimus, šnekinau žmones. Tada J. Balčikonis man ir pasakė: *Va, šitai daryk, tada pamatysi – būsi žmogus.*

Taip visą gyvenimą ir dariau.

Kalbėjosi
Gediminas Zemlickas

VILNIAUS UNIVERSITETO
EKOLOGIJOS INSTITUTAS

skelbia konkursą eiti mokslo darbuotojo (elgsenos ekologija) pareigas Ekologinės fiziologijos, etologijos ir parazitologijos skyriuje.

Pretendentai turi pateikti:

- prašymą dalyvauti konkurse;
- asmens tapatybę įrodančio dokumento kopiją;
- išsilavinimą ir profesinę kvalifikaciją rodančių dokumentų kopijas;
- valstybinio socialinio draudimo pažymėjimo kopiją;
- šaukiamojo amžiaus asmenys – karo prievolinko statusą liudijantį dokumentą;
- gyvenimo aprašymą (CV);
- asmeninių privalumų sąrašą;
- visų mokslinių straipsnių ir monografijų sąrašą;
- vadovautų projektų, užsakomųjų darbų sąrašą.

Pateikiant dokumentus, turėti jų originalus. Dokumentus įteikti Instituto administratoriui mokslui iki š. m. lapkričio 18 d. adresu: Akademijos g. 2, 236 kab. Vilnius, tel. (8 ~ 5) 272 9898.

Direktorius

Atkelta iš 13 p.

darbu, o gambiausias jaunimas vis dar veržiasi dirbti visai ne į universitetus.

R. Mockeliūnas pažymi, kad universitetų autonomija vis labiau deklaratyvi, neveiksminga. Kalbėtojas pripažino, kad kelti trūkumus lengviausia, daug sudėtingiau siūlyti išeitį ir spręsti problemas. Kartais įvairios interesų grupės demonstruoja aiškų nenorą išgirsti, kas sakoma, ir dar didesnį nenorą ieškoti sutarimo.

Ir darbdaviams reikia lengvatų

R. Jasinavičius užtikrina: pramonininkai labai suinteresuoti, kad kokybiškas aukštasis išsilavinimas taptų vienu svarbiausių valstybės prioritetų, Lietuvos universitetai būtų konkurencingi Europoje ir pasaulyje, o studentai įgytų kokybišką ir vertingą, visuomenės poreikius tenkinantį išsilavinimą.

Netenka stebėtis, kad Lietuvos pramonininkai suinteresuoti šalies aukštojo mokslo reikalais, nes naudojami universitetuose ir kolegijose parengtais specialistais. Kokie parengiami, su tokiais tenka ir dirbti. Ar pramonininkai pasirengę dalį lėšų skirti specialistams aukštosiose mokyklose rengti, o gal jie suinteresuoti tik valstybės aukštosioms mokykloms skiriamų lėšų persikirstymu?

Regis, Lietuvos darbdaviams ne paslaptis, kad išsivysčiusių šalių pažangos bendrovės iki trečdaliao pelno skiria savo būsimųjų darbuotojų kompetencijai ugdyti. Negana to, pažangiausių kompiuterinių technologijų, naujų metodų valdymo ir kitos bendrovės darbuotojų tobulinimui skiria net iki

Lietuvos aukštasis mokslas. Kurlink?

gimo, daugiau bendradarbiautų ir su aukštosiomis mokyklomis. Kol kas tai neišspręsta problema.

Tarsi apie Lietuvos universitetus rašytų

R. Jasinavičius prisiminė žurnalo *The Economist* jau minėto straipsnio *Smegenų verslas* analizę, iš kurios aišku, kad viso pasaulio universitetai išgyvena sunkumų metą. Senieji XI a. Bolonijos ir Kembridžo universitetai taip pat susiduria su šiandienos iššūkiais, kaip ir naujieji universitetai, kurie linkę eksperimentuoti, ieškoti veiklos naujovių. Kyla keturios svarbiausios problemos.

Pirmoji – tai aukštojo mokslo demokratizacija, arba edukacinės srities masifikacija, t. y. studentų skaičiaus didinimas. Štai kad ir Lietuvoje per pastarąjį dešimtmetį studentų padaugėjo dvigubai. Aišku, visa tai kelia ir naujų problemų.

Antra: didėja ekonominių mokslų reikšmė, taigi ir šiuos mokslus studijuojančiųjų poreikis. Daug bendrovių vis intensyviau taiko mokslo laimėjimus, ir jų indėlis į bendrąjį gamybos produktą kad ir Vokietijoje išaugo nuo 51 iki 59 proc., Didžiojoje Britanijoje – nuo 45 iki 51 proc.

Trečia problema – globalizacija, atstumų išnykimas tarp valstybių ir universitetų. Nors universitetai ir steigia „kambūzus“, jiems vis sunkiau paversti aukštojo mokslo rezultatus eksportine produkcija, kuri juk ir duoda šalims daugiausia pajamų.

Ketvirta problema – didėjanti konkurencija. Šiuo metu daugelyje

Rūpestis nedingsta nuo Kauno kolegijos direktoriaus Mindaugo Misiūno ir Vilniaus kolegijos direktoriaus Gintauto Bražiūno veidų

nama stiprinti universitetų administracinį valdymą, bet ši priemonė nekompensoja išteklių stokos. Padarinių lavina pasirodo pernelyg didelė, kad ją būtų galima suvaldyti: akademių darbuotojų atlyginimai mažėja, palyginti su kitų sričių specialistų darbo užmokesčiu, pastatų ir bibliotekų būklė blogėja. Aukštasis išsilavinimas tarsi judėtų viduriniojo išsilavinimo keliu. Technoutopistai svajoja, kad internetas pakeis universitetus, bet žmonijos ligšiolinė patirtis rodo, kad tai netoliaregiškos viltys: juk fotografija nesunaikino dailės, kaip ir televizija – teatro.

Žodžiu, *The Economist* žurnalo straipsnis tarsi vardytų Lietuvos aukštojo mokslo bėdas, nors analizuoja pasaulio universitetų veiklą. Tad gal į pasaulio universitetų laimėjimus pir-

versitetus, antrajame dešimtuose tarp JAV universitetų iš kitų šalių pavyko išsisprausti tik Tokijo universitetui. Tarp 500 geriausių pasaulio universitetų 80 proc. sudaro JAV universitetai. Deja, kaip jau sakėme, ten nėra vieno Lietuvos universiteto.

Kodėl sėkmė lydi JAV universitetus? R. Jasinavičiaus įsitikinimu, tai lemia ne vien pinigai – labai svarbu ir sugebėjimas organizuoti savo darbą – JAV universitetai daug mažiau priklausomi nuo valstybės negu kitų šalių universitetai. Lėšos jiems ateina iš kitų šaltinių – iš studentų įmokų už mokslą, iš buvusių auklėtinių labdaros ar mecenavimo, filantropų, verslininkų ir t. t.

Nieko nuostabaus, kad R. Jasinavičius amerikietiška universitetų gyvavimo modelį ir siūlo rinktis kaip sektiną pavyzdį.

Siūlo reformuoti Aukštojo mokslo įstatymą

Ką turime daryti? Į šį visų kraštų inteligentijai visais laikais rūpimą klausimą mėgino atsakyti Lietuvos studentų sąjungos prezidentas Jonas Okunis. Jis siūlė užtikrinti aukštojo mokslo pereinamumą ir žmogiškųjų išteklių kompetencijos nuolatinį tobulėjimą orientuojantis į Lietuvos ir kitų Europos Sąjungos šalių ūkio, kultūros ir mokslo raidos tendencijas, darbo rinkos poreikius ir darnaus vystymosi strategiją. Studentai nori aukštojo mokslo kokybės, kuri nenusileistų Europos Sąjungos ir kitų pasaulio šalių aukštojo mokslo kokybei. Tai visiškai suprantama.

Deja, vis dar nesą visų šių uždavinių sprendimo plano, aukštojo mokslo plėtros plano. Studentų sąjungos prezidentas pakvietė konferencijos dalyvius diskutuoti ir sutarti dėl konkrečių žingsnių, kuriuos žengus būtų panaikintos 44 priežastys „problemų medyje“, kurios ir trukdo siekti minėtų tikslų. Pasak J. Okunio, aukštojo mokslo sistemos plėtros planas gali būti įgyvendinamas tik parengus Aukštojo mokslo įstatymo pataisas ar net naują įstatymo redakciją.

Bus daugiau

Grazvydas Kantvydas

Mirus etnologui profesoriui habil. dr. **Vaciuui Miliui** nuoširdžią užuojautą artimiesiems ir bendradarbiams reiškia „Mokslo Lietuvos“ redakcija.

Užjaučiame *Vorutos* ir *Trakų žemės* laikraščių savininką ir leidėją Juožą Vercinkevičių dėl mylimos mamos mirties. „Mokslo Lietuvos“ redakcija

KLAIPĖDOS UNIVERSITETAS

skelbia papildomą priėmimą į edukologijos mokslo krypties dieninio ir neakivaizdinio skyriaus doktorantūrą.

Stoti į doktorantūrą gali asmenys, turintys kvalifikacinį magistro laipsnį (arba vienpakopių studijų aukštojo mokslo diplomą).

Stojantieji į šių mokslo krypties doktorantūrą priimami konkurso tvarka. Priėmimo konkursą vykdo Konkursinė komisija. Į pokalbį su komisijos nariais privalo atvykti visi stojantieji.

Asmenys, pageidaujantys stoti į doktorantūrą, Universiteto Mokslo skyriui turi pateikti:

- prašymą Rektoriaus vardu, kuriame nurodo doktorantūros kryptį ir skyrių;
- magistro kvalifikacinio laipsnio (arba vienpakopių studijų aukštojo mokslo) diplomo ir jo priedų kopijas;
- mokslo darbų sąrašą ir jų kopijas;
- dvejų mokslininkų rekomendacijas;
- kūrybinės ir mokslinės veiklos aprašymą;
- mokslinį projektą;
- paso paskutinio lapo arba asmens tapatybės kortelės kopiją;
- stojamosios studijų įmokos kvitą.

Mokslo metų pradžia – 2005 m. gruodžio 1 d. Studijų trukmė – 4 metai.

Dokumentai priimami 2005 m. lapkričio 4–17 d. **Klaipėdos universiteto Mokslo skyriuje** (H. Manto g. 84, 301 kab., tel. (8 ~ 46) 398 935, el. paštas alma.jurgaityte@ku.lt).

Lietuvos Respublikos Seime svarstoma aukštojo mokslo būklė

76 proc. visų uždėjamų lėšų (R. Jasinavičiaus teigimu).

Kaip yra Lietuvoje? Visas studentų ir absolventų mokymosi išlaidas mūsų darbdaviai gali skirti tik iš gauto pelno. Darbdaviai siekia, bet ligi šiol nesėkmingai, kad tos lėšos specialistų rengimui būtų įtrauktos į bendrovių išlaidas. Be to, pažangios ekonomikos šalyse valstybė remia investicijas į žmogiškuosius išteklius, įmonėms suteikia tam tikrų mokesčių lengvatų. Jei taip būtų daroma Lietuvoje, tai verslas ir pramonė finansiniais ištekliais daug daugiau galėtų prisidėti prie specialistų ren-

šalių universitetai stengiasi patraukti studentus ir iš kitų šalių, bendras studentų skaičius pasaulyje peršoko 80 mln. ribą, o 3,5 mln. asistentų, dėstytojų ir profesorių jiems dėsto ir juos aptarnauja.

Vis dėlto „aukso amžius“ universitetai nepasiekia. Kodėl? Sprendžiant iš *The Economist* straipsnio, bene didžiausia kliūtis – per didelė valstybių įtaka universitetų gyvenimui. Daug šalių, tarp jų ir Lietuva, renka masifikacijos kelią, nors ne daug kas susimąsto, kurlink šis entuziazmas nuves. Kylant problemoms daugelyje valstybių pirmiausia mėgi-

miausia ir reikėtų atsižvelgti, siekiant įveikti problemas, ar bent nelikti nuolatinių tų problemų įkaitu.

Siūlo veikti pagal amerikietišką modelį

R. Jasinavičius siūlo rinktis šį kelią, tuo labiau, kad pasaulio statistika prikišamai taip pat tai siūlo. Pirmajame geriausių pasaulio universitetų dešimtuose įsitvirtino aštuoni JAV universitetai. Pirmieji du – Harvardo ir Stenfordo universitetai. Didžioji Britanija į trečią vietą „delegavo“ Kembridžo, o į aštuntąją – Oksfordo uni-

Mokslo Lietuva

Vyriausiasis redaktorius **Gediminas Zemlickas**

Kalbos redaktorė **Rūta Krasnovaitė**

Stilistė **Vilma Balsytė**

Dizaineris **Arūnas Cironka**

Patarėjai: **V. Būda, S. Goberis, J. Puodžius,**

A. Ramonas, J. Ulbikas, E. K. Zavadskas.

Redakcijos adresas: J. Basanavičiaus g. 6, 2001 Vilnius

El. paštas: mokslolietuva@takas.lt, tel./fax. (8 ~ 5) 212 12 35

Laikraštis internete: <http://ml.lms.lt>

Redakcija, pritardama ne visoms autorių mintims, jas toleruoja.

Perspauddinant ar naudojant laikraščio „Mokslo Lietuva“ ir jo internetinio puslapio <http://ml.lms.lt> paskelbtą medžiagą būtina nuoroda į „Mokslo Lietuvą“.

ISSN 1392-7191

Leidžia

UAB „Mokslininkų laikraštis“

SL Nr. 169

Spausdino

UAB „Sapnų sala“

S. Moniuškos g. 21, 2004 Vilnius